

**ΤΜΗΜΑ ΑΡΧΕΙΟΝΟΜΙΑΣ, ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΣΥΣΤΗΜΑΤΩΝ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ, ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ**

**DEPARTMENT OF ARCHIVAL, LIBRARY AND INFORMATION STUDIES
SCHOOL OF MANAGEMENT, ECONOMICS AND SOCIAL SCIENCES**

Πτυχιακή Εργασία

**Επισκόπηση της διεθνούς βιβλιογραφίας αναφορικά με την
ανοικτή πρόσβαση και μελέτη των ελληνικών βιβλιοθηκών
και των πρακτικών που ακολουθούν**

Αλίκη Γκιτέρσου (ΑΜ: 13025)

Αναστάσης Γκανέτσος (ΑΜ: 13048)

Επιβλέπων: Κωνσταντίνος Κυπριανός

Αθήνα, Ιούλιος 2022

Επιτροπή Εξέτασης

1. Ονοματεπώνυμο

2. Ονοματεπώνυμο

3. Ονοματεπώνυμο

ΔΗΛΩΣΗ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ ΠΤΥΧΙΑΚΗΣ/ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Ο κάτωθι υπογεγραμμένος Γκανέτσος Αναστάσιος με αριθμό μητρώου 13048 φοιτητής του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής της Σχολής Διοικητικών, Οικονομικών και Κοινωνικών Επιστημών του Τμήματος Αρχειονομίας, Βιβλιοθηκονομίας και Συστημάτων Πληροφόρησης, δηλώνω υπεύθυνα ότι:

«Είμαι συγγραφέας αυτής της πτυχιακής/διπλωματικής εργασίας και ότι κάθε βοήθεια την οποία είχα για την προετοιμασία της είναι πλήρως αναγνωρισμένη και αναφέρεται στην εργασία. Επίσης, οι όποιες πηγές από τις οποίες έκανα χρήση δεδομένων, ιδεών ή λέξεων, είτε ακριβώς είτε παραφρασμένες, αναφέρονται στο σύνολό τους, με πλήρη αναφορά στους συγγραφείς, τον εκδοτικό οίκο ή το περιοδικό, συμπεριλαμβανομένων και των πηγών που ενδεχομένως χρησιμοποιήθηκαν από το διαδίκτυο. Επίσης, βεβαιώνω ότι αυτή η εργασία έχει συγγραφεί από μένα αποκλειστικά και αποτελεί προϊόν πνευματικής ιδιοκτησίας τόσο δικής μου, όσο και του Ιδρύματος.

Παράβαση της ανωτέρω ακαδημαϊκής μου ευθύνης αποτελεί ουσιώδη λόγο για την ανάκληση του πτυχίου μου».

Ο/Η Δηλών/ούσα

ΔΗΛΩΣΗ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ ΠΤΥΧΙΑΚΗΣ/ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Η κάτωθι υπογεγραμμένος/η Γκιτέρσου Αλίκη, με αριθμό μητρώου 13025 φοιτήτρια του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής της Σχολής Διοικητικών, Οικονομικών και Κοινωνικών Επιστημών του Τμήματος Αρχαιονομίας, Βιβλιοθηκονομίας και Συστημάτων Πληροφόρησης, δηλώνω υπεύθυνα ότι:

«Είμαι συγγραφέας αυτής της πτυχιακής/διπλωματικής εργασίας και ότι κάθε βοήθεια την οποία είχα για την προετοιμασία της είναι πλήρως αναγνωρισμένη και αναφέρεται στην εργασία. Επίσης, οι όποιες πηγές από τις οποίες έκανα χρήση δεδομένων, ιδεών ή λέξεων, είτε ακριβώς είτε παραφρασμένες, αναφέρονται στο σύνολό τους, με πλήρη αναφορά στους συγγραφείς, τον εκδοτικό οίκο ή το περιοδικό, συμπεριλαμβανομένων και των πηγών που ενδεχομένως χρησιμοποιήθηκαν από το διαδίκτυο. Επίσης, βεβαιώνω ότι αυτή η εργασία έχει συγγραφεί από μένα αποκλειστικά και αποτελεί προϊόν πνευματικής ιδιοκτησίας τόσο δικής μου, όσο και του Ιδρύματος.

Παράβαση της ανωτέρω ακαδημαϊκής μου ευθύνης αποτελεί ουσιώδη λόγο για την ανάκληση του πτυχίου μου».

Ο/Η Δηλών/ούσα

Ευχαριστίες – Αφιερώσεις

Η συγγραφή μίας διπλωματικής εργασίας είναι ένα δύσκολο έργο, κύρια επειδή συνιστά μία επίσημη κατάθεση της δουλειάς ενός ή μίας φοιτητή/φοιτήτριας και άρα σηματοδοτεί την ολοκλήρωση ενός κύκλου σπουδών.

Στην επίπονη αυτή διαδικασία, που ήταν και χρονοβόρα, μία σειρά ανθρώπων στάθηκαν δίπλα μας και βοήθησαν άλλοι λίγο και άλλοι πολλοί στην ολοκλήρωση της. Στοιχεία που έκαναν την δουλειά αυτή ιδιαίτερα δύσκολη, ήταν αφενός το γεγονός ότι χρειάστηκε να αντιμετωπιστούν επώδυνα προσωπικά θέματα, και αφετέρου από την εμφάνιση μίας παγκόσμιας πανδημίας που επιβάρυνε με πρωτόγνωρες δυσκολίες το έργο μας.

Έτσι, η βοήθεια που λάβαμε είχε βαρύνουσα σημασία και ήταν καθοριστική για να τα καταφέρουμε. Θέλουμε λοιπόν πρώτα από όλα, να ευχαριστήσουμε από την καρδιά μας τον καθηγητή μας, Δρ. Κυπριανό για την υποστήριξη του, τις συμβουλές του και την ταχύτητα του στην επιστροφή σημειώσεων και σχολίων, μα πάνω από όλα για την καλοσύνη, ευγένεια και δεκτικότητα να μας εμπιστευτεί το ενδιαφέρον αυτό θέμα για την πτυχιακή μας.

Θα θέλαμε ακόμη να ευχαριστήσουμε το σύνολο των καθηγητών μας κατά τη διάρκεια των σπουδών μας για τις γνώσεις που μας πρόσφεραν αλλά και την εμπειρία της φοιτητικής ζωής.

Ευχαριστούμε τους διάφορους φίλους και παρέες με τους οποίους και τις οποίες μοιραστήκαμε τα άγχη των προθεσμιών και των εξετάσεων, που τώρα είναι μακρινά, μα σηματοδότησαν μία αξέχαστη περίοδο στη ζωή μας.

Τέλος, το μεγαλύτερο ευχαριστώ, για τους γονείς μας, που στάθηκαν δίπλα μας όλα αυτά τα χρόνια της ζωής μας και όχι μόνο στη διάρκεια των σπουδών μας (για μένα, την Αλίκη, αυτό το ευχαριστώ είναι και το δυσκολότερο, διότι η μητέρα μου δεν θα είναι παρούσα στην ολοκλήρωση της προσπάθειας μου αυτής).

20/2/2022

Οι Συγγραφείς

Περίληψη

Η Ανοιχτή Πρόσβαση αναφέρεται στη δωρεάν απεριόριστη διαδικτυακή πρόσβαση σε πληροφορίες. Τα ακαδημαϊκά ιδρύματα μέσω των βιβλιοθηκών τους έχουν ιδρύσει αποθετήρια και ορίσει πολιτικές ανοιχτής πρόσβασης, σύμφωνα με τις οποίες, το ακαδημαϊκό και φοιτητικό προσωπικό μπορεί/οφείλει να καταθέτει τόσο τις μονογραφίες του, όσο και τα δημοσιευμένα επιστημονικά του έργα. Η παρούσα εργασία είχε σκοπό την επισκόπηση της διεθνούς βιβλιογραφίας αναφορικά με την ανοικτή πρόσβαση, την παρουσίαση των πολιτικών ανοιχτής πρόσβασης ξένων βιβλιοθηκών και την επισκόπηση των αντίστοιχων πολιτικών των ελληνικών βιβλιοθηκών. Με χρήση λέξεων κλειδιών έγινε αναζήτηση στο διαδίκτυο και βρέθηκαν και παρουσιάστηκαν οι πολιτικές ανοιχτής πρόσβασης Πανεπιστημίων των ΗΠΑ (Χάρβαρντ, MIT, Πρίνστον, Ουάσινγκτον), του Ηνωμένου Βασιλείου (Οξφόρδης και Κέιμπριτζ) και της Ολλανδίας (Άμστερνταμ). Αντίστοιχα, ευρέθηκαν και περιγράφηκαν πολιτικές ανοιχτής πρόσβασης των Ελληνικών Πανεπιστημίων Δυτικής Αττικής, Αριστοτέλειου Πανεπιστημίου και ΕΚΠΑ, και των βιβλιοθηκών HEAL-Link και ΕΑΑΔ. Έγινε σύγκριση των διαφόρων πολιτικών του εξωτερικού και της Ελλάδας. Η έρευνα έδειξε τον σημαντικό ρόλο της ανοιχτής πρόσβασης στην Ανοιχτή Επιστήμη, που όμως ακολουθεί ποικιλία μοντέλων (πράσινο, χρυσό, πλατινένιο, αδαμάντινο), προσεγγίζεται διαφορετικά από τα ακαδημαϊκά ιδρύματα και εφαρμόζεται ευκολότερα εφόσον υπάρχουν σημαντικοί πόροι. Όλα τα πανεπιστήμια εξωτερικού που μελετήθηκαν είχαν πολιτικές ανοιχτής πρόσβασης αναρτημένες στις ιστοσελίδες των βιβλιοθηκών τους. Αυτό δεν ίσχυε για τα Ελληνικά Ιδρύματα. Οι πολιτικές ανοιχτής πρόσβασης στα Βρετανικά πανεπιστήμια ήταν εκτενέστερες και πληρέστερες ως προς το περιεχόμενο τους, καθοδηγώντας τον συγγραφέα. Αντίστοιχης κάλυψης ήταν και η πολιτική ανοιχτής πρόσβασης του ΠΑΔΑ. Οι πολιτικές ανοιχτής πρόσβασης στα ιδρύματα του εξωτερικού μετρούν ήδη αρκετά έτη ζωής (άνω των 10 ετών), ενώ τα Βρετανικά Πανεπιστήμια αναθεωρούν τις πολιτικές τους σε τακτά διαστήματα. Η Ελλάδα υστερεί στον χώρο της ανοιχτής πρόσβασης σε σχέση με τις ΗΠΑ και τα υπόλοιπα κράτη-μέλη της ΕΕ. Γίνονται προσπάθειες για την ενσωμάτωση

πολιτικών ανοιχτής πρόσβασης στα διάφορα Ελληνικά ιδρύματα (παράδειγμα και το ΕΚΠΑ), μα ο ρυθμός ενσωμάτωσης είναι μάλλον αργός.

Λέξεις Κλειδιά: ιδρυματικές βιβλιοθήκες, αποθετήρια, ανοιχτή πρόσβαση, πράσινο μοντέλο ανοιχτής πρόσβασης, χρυσό μοντέλο ανοιχτής πρόσβασης

Abstract

Open Access refers to the free unlimited internet access to information. Academic institutions, through their libraries, have established repositories and open access policies, according to which, academic and student staff can/must submit both their monographs and their published scientific articles. The purpose of this thesis was to perform a bibliographic review on open access, present the open access policies of foreign and Greek academic libraries and compare them.

We used the internet as a source of information, performing searches using specific keywords. The open access policies of US Universities (Harvard, MIT, Princeton, Washington), United Kingdom (Oxford and Cambridge) and the Netherlands (Amsterdam) were found and presented. Similarly, open access policies for the Hellenic Universities of West Attica, Aristotle University and National Kapodistrian University of Athens, and the HEAL-Link and EAAD libraries were retrieved and presented. The different policies were compared.

The role of open access to Open Science is of paramount importance, but open access can be achieved through various models (green, gold, platinum, diamond), and can be approached differently by the various academic institutions and applied easier under ample resources. All the foreign universities included in this study had open access policies posted on their library websites, while this did not apply to the Greek Institutions. British Universities policies were more extended and complete concerning their content, better guiding the author. Of similar level of detail was also the open access policy of the UWA. Open access policies for foreign institutions have already been present for a number of years (at least a decade), with British Universities reviewing their policies in regular intervals. Greece lags behind in open access compared to both the US and the European Union. Serious efforts are being made to integrate open access policies in various Greek institutions (including the University of Athens), but the pace is slow.

Keywords: institutional libraries, depositories, open access, green open access, golden open access

Πίνακας περιεχομένων

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΕΞΕΤΑΣΗΣ.....	II
ΔΗΛΩΣΗ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ ΠΤΥΧΙΑΚΗΣ/ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ.....	III
ΔΗΛΩΣΗ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ ΠΤΥΧΙΑΚΗΣ/ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ.....	IV
ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ – ΑΦΙΕΡΩΣΕΙΣ	V
ΠΕΡΙΛΗΨΗ	VI
ABSTRACT	VIII
ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ	IX
ΠΙΝΑΚΑΣ ΣΧΗΜΑΤΩΝ.....	XI
ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΙΝΑΚΩΝ	XII
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	1
1.1 ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ	1
1.2 ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ	1
1.3 ΟΡΙΣΜΟΙ	2
1.4 ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ	3
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. ΑΝΟΙΚΤΗ ΠΡΟΣΒΑΣΗ.....	5
2.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ	5
2.2 ΟΡΙΣΜΟΣ ΑΝΟΙΚΤΗΣ ΠΡΟΣΒΑΣΗΣ.....	9
2.3 ΘΕΜΕΛΙΩΔΕΙΣ ΑΡΧΕΣ ΤΗΣ ΑΝΟΙΚΤΗΣ ΠΡΟΣΒΑΣΗΣ	10
2.4 ΡΟΛΟΣ ΚΑΙ ΣΗΜΑΣΙΑ ΑΝΟΙΚΤΗΣ ΠΡΟΣΒΑΣΗΣ	12
2.5 ΕΜΠΟΔΙΑ ΣΤΗΝ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΗΣ ΑΝΟΙΚΤΗΣ ΠΡΟΣΒΑΣΗΣ	13
2.6 ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ ΑΝΟΙΚΤΗΣ ΠΡΟΣΒΑΣΗΣ	14
2.7 ΜΕΙΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ ΑΝΟΙΚΤΗΣ ΠΡΟΣΒΑΣΗΣ	16
2.8 ΕΙΔΗ –ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΑΝΟΙΚΤΗΣ ΠΡΟΣΒΑΣΗΣ	18
2.8.1 ΠΡΑΣΙΝΗ ΑΝΟΙΚΤΗ ΠΡΟΣΒΑΣΗ.....	18
2.8.2 ΧΡΥΣΗ ΑΝΟΙΚΤΗ ΠΡΟΣΒΑΣΗ	19
2.8.3 ΥΒΡΙΔΙΚΗ ΑΝΟΙΚΤΗ ΠΡΟΣΒΑΣΗ.....	20
2.8.4 ΑΔΑΜΑΝΤΙΝΗ ΚΑΙ ΠΛΑΤΙΝΕΝΙΑ ΑΝΟΙΚΤΗ ΠΡΟΣΒΑΣΗ.....	21
2.9 ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΚΟΣΤΟΣ ΑΝΟΙΚΤΗΣ ΠΡΟΣΒΑΣΗΣ	21
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ.....	22

3.1	ΒΑΣΕΙΣ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΑΝΕΥΡΕΣΗΣ ΑΡΘΡΩΝ	22
3.2	ΛΕΞΕΙΣ ΕΥΡΕΤΗΡΙΑΣΜΟΥ	22
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4. ΑΝΟΙΚΤΗ ΠΡΟΣΒΑΣΗ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΕΣ –ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑΣ		
23		
4.1	Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ ΣΤΗΝ ΑΝΟΙΚΤΗ ΠΡΟΣΒΑΣΗ	23
4.2	ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ ΑΝΟΙΚΤΗΣ ΠΡΟΣΒΑΣΗΣ – ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΥΙΟΘΕΤΟΥΜΕΝΕΣ ΑΠΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ	25
4.2.1	ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΧΑΡΒΑΡΝΤ Η.Π.Α. (HARVARD UNIVERSITY)	25
4.2.2	ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΤΗΣ ΜΑΣΑΧΟΥΣΕΤΗΣ Η.Π.Α. (MASSACHUSETTS INSTITUTE OF TECHNOLOGY, M.I.T.)	27
4.2.3	ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΡΙΝΣΤΟΝ Η.Π.Α (PRINCETON UNIVERSITY)	28
4.2.4	ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΟΥΑΣΙΓΚΤΟΝ Η.Π.Α. (WASHINGTON UNIVERSITY).....	29
4.2.5	ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΕΙΜΠΡΙΤΖ ΒΡΕΤΑΝΙΑΣ (CAMBRIDGE UNIVERSITY)	31
4.2.6	ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΟΞΦΟΡΔΗΣ ΒΡΕΤΑΝΙΑΣ (UNIVERSITY OF OXFORD)	35
4.2.7	ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΜΣΤΕΡΝΤΑΜ ΟΛΛΑΝΔΙΑΣ (AMSTERDAM UNIVERSITY)	37
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5. ΑΝΟΙΚΤΗ ΠΡΟΣΒΑΣΗ ΚΑΙ ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΕΣ –ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ		
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑΣ ΚΑΙ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ ΠΟΥ ΕΦΑΡΜΟΖΟΝΤΑΙ ΑΠΟ ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΕΣ 40		
5.1	ΑΝΟΙΚΤΗ ΠΡΟΣΒΑΣΗ ΣΤΙΣ ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΕΣ.....	40
5.2	ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΝΟΙΚΤΗΣ ΠΡΟΣΒΑΣΗΣ ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΔΥΤΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ (ΠΑΔΑ).....	43
5.3	ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ (ΕΚΠΑ)	54
5.4	ΕΘΝΙΚΟ ΑΡΧΕΙΟ ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΩΝ ΔΙΑΤΡΙΒΩΝ –ΕΑΑΔ.....	56
5.5	ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ HEAL LINK	58
5.6	ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ.....	63
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6. ΣΥΖΗΤΗΣΗ – ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ – ΜΕΛΛΟΝΤΙΚΕΣ ΕΠΕΚΤΑΣΕΙΣ 68		
6.1	ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ.....	68
6.2	ΣΥΖΗΤΗΣΗ / ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	68
6.3	ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΚΑΙ ΜΕΛΛΟΝΤΙΚΕΣ ΕΠΕΚΤΑΣΕΙΣ / ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ ΠΡΟΕΚΤΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ	71
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ 73		

Πίνακας Σχημάτων

Εικόνα 1: Ο αριθμός πολιτικών ανοιχτής πρόσβασης ανά Ευρωπαϊκή χώρα (πηγή http://roarmap.eprints.org/dataviz2.html)	25
---	----

Πίνακας Πινάκων

Πίνακας 1: Κυριότεροι όροι που χρησιμοποιούνται στην εργασία	2
Πίνακας 2: Υπηρεσίες του ΕΑΔΔ στους χρήστες.....	56

Κεφάλαιο 1. Εισαγωγή

Η παρούσα εργασία έχει σαν σκοπό την επισκόπηση της διεθνούς βιβλιογραφίας αναφορικά με την ανοικτή πρόσβαση, την παρουσίαση των πολιτικών των ξένων βιβλιοθηκών ως προς την ανοικτή πρόσβαση και την επισκόπηση των πολιτικών των ελληνικών βιβλιοθηκών και των πρακτικών που ακολουθούν ως προς το θέμα αυτό. Στα πλαίσια του σκοπού αυτού, έγινε προσπάθεια περιγραφής των πολιτικών ανοιχτής πρόσβασης μεγάλων Πανεπιστημίων του εξωτερικού, κυρίως των ΗΠΑ, του Ηνωμένου Βασιλείου και της Ολλανδίας. Παράλληλα, έγινε προσπάθεια εύρεσης και περιγραφής των πολιτικών ανοιχτής πρόσβασης στα Ελληνικά Πανεπιστήμια καθώς και σύγκριση των διαφόρων πολιτικών του εξωτερικού και της Ελλάδας.

1.1 Μεθοδολογία

Η μεθοδολογία της εργασίας βασίστηκε κύρια στην αναζήτηση πληροφοριών μέσω λέξεων κλειδιών στο διαδίκτυο και την ακόλουθη αξιολόγηση των πληροφοριών αυτών ώστε να μεταφερθούν στην εργασία και στα αντίστοιχα κεφάλαια. Η μετάφραση των κειμένων που βρέθηκαν σε ξενόγλωσσες σελίδες (όπως για παράδειγμα οι πολιτικές ανοιχτής πρόσβασης των ξένων πανεπιστημίων που περιγράφονταν κυρίως στην Αγγλική γλώσσα) μεταφράστηκαν και αποδόθηκαν στα Ελληνικά, από τους συγγραφείς.

1.2 Περιορισμοί

Οι περιορισμοί της παρούσας εργασίας αφορούσαν στην απουσία ενός ενιαίου πλαισίου ως προς την ανοικτή πρόσβαση στην Ελλάδα γεγονός που έκανε την αναζήτηση πληροφοριών ιδιαίτερα δύσκολη.

1.3 Ορισμοί

Οι κυριότεροι όροι που αναφέρονται στην εργασία αυτή και οι ορισμοί τους δίνονται στον παρακάτω πίνακα, μα επιπλέον, ο κάθε ορισμός δίνεται και όταν ο όρος πρωτοαναφέρεται στο κείμενο.

Πίνακας 1: Κυριότεροι όροι που χρησιμοποιούνται στην εργασία

Όρος	Ορισμός
Ανοιχτή πρόσβαση	(Στην ερευνητική βιβλιογραφία με κριτές από ομότιμους), είναι η δωρεάν διαθεσιμότητά της βιβλιογραφίας αυτής στο δημόσιο διαδίκτυο, η οποία επιτρέπει σε οποιονδήποτε χρήστη να διαβάσει, να κατεβάσει, να αντιγράψει, να διανείμει, να εκτυπώσει, να αναζητήσει ή να συνδέσει τα πλήρη κείμενα αυτών των άρθρων, να τα ανιχνεύσει για ευρετηρίαση, να τα μεταβιβάσει ως δεδομένα στο λογισμικό ή να τα χρησιμοποιήσει για οποιονδήποτε άλλο νόμιμο σκοπό, χωρίς οικονομικά, νομικά ή τεχνικά εμπόδια εκτός από αυτά που δεν μπορούν να διαχωριστούν από την απόκτηση πρόσβασης στο διαδίκτυο
Πράσινο μοντέλο ανοιχτής πρόσβασης	Τα δημοσιευμένα άρθρα διατίθενται ελεύθερα σε κάποια μορφή τους, σε κάποια στιγμή μετά τη δημοσίευση, ενώ ο εκδότης διατηρεί τα πνευματικά δικαιώματα
Χρυσό μοντέλο ανοιχτής πρόσβασης	Η χρυσή ανοικτή πρόσβαση αναφέρεται στα έργα που δημοσιεύονται σε ένα περιοδικό ανοιχτής πρόσβασης, με το περιοδικό να κάνει την τελική έκδοση του δημοσιευμένου άρθρου ελεύθερα διαθέσιμη ακριβώς τη στιγμή της δημοσίευσης χωρίς καμία καθυστέρηση, με τους συγγραφείς να διατηρούν τα πνευματικά δικαιώματα, πράγμα που σημαίνει ότι είναι ελεύθεροι να επαναχρησιμοποιήσουν το περιεχόμενο κατάλληλα χωρίς να χρειάζεται να λάβουν πρώτα άδεια
Υβριδικό μοντέλο ανοιχτής πρόσβασης	Η υβριδική μέθοδος ανοιχτής πρόσβασης συνδέεται κυρίως με τη χρυσή. Αυτή η μέθοδος λαμβάνει χώρα σε περιοδικά που προσφέρουν στους συγγραφείς τη δυνατότητα να διαθέσουν τα άρθρα τους σε ανοικτή πρόσβαση επί πληρωμή
Αδαμάντινο μοντέλο ανοιχτής πρόσβασης	Αδαμάντινη πρόσβαση (Diamond access) είναι εκείνη στην οποία τα περιοδικά παρέχουν επιστημονική δημοσίευση χωρίς αμοιβή και χρεώσεις πρόσβασης έχοντας άμεσες ή έμμεσες επιδοτήσεις από ιδρύματα όπως πανεπιστήμια, ερευνητικά κέντρα, κρατικούς φορείς κ.λπ.
Πλατινένιο μοντέλο ανοιχτής πρόσβασης	Στο μοντέλο της πλατινένιας (Platinum access), η δημοσίευση ανοιχτής πρόσβασης αναφέρεται στην κατάσταση στην οποία δημοσιεύονται τα περιοδικά απευθείας από τα ίδια τα ιδρύματα έρευνας ή χρηματοδότησης.

1.4 Οργάνωση Κεφαλαίων

Στο δεύτερο κεφάλαιο αρχικά γίνεται μία παρουσίαση της κατάστασης που οδήγησε στην ανάγκη δημιουργίας της ανοιχτής πρόσβασης (υψηλό κόστος για τα ακαδημαϊκά ιδρύματα των συνδρομών περιοδικών, υψηλά κόστη δημοσίευσης για συγγραφείς κ.λπ.). Παρουσιάζεται η δημιουργία της Πρωτοβουλίας Ανοικτής Πρόσβασης της Βουδαπέστης (Budapest Open Access Initiative, BOAI), που σηματοδότησε τη μεταφορά σε ένα διαφορετικό τοπίο και στην εμφάνιση του όρου ανοιχτή πρόσβαση σαν της κατάστασης όπου η δωρεάν απεριόριστη διαδικτυακή πρόσβαση σε πληροφορίες είναι επιτρεπτή. Παράλληλα, παρουσιάζονται οι θεμελιώδεις αρχές της ανοιχτής πρόσβασης, όπως η παράδοση, η νέα τεχνολογία και το δημόσιο/κοινό καλό, ενώ αναλύονται και ο ρόλος και η σημασία της ανοιχτής πρόσβασης σαν εκπαιδευτικού εργαλείου για τη γνώση και την ανάπτυξη. Γίνεται αναφορά στα εμπόδια στην εφαρμογή της ανοιχτής πρόσβασης (χρηματοοικονομικά, νομικά εμπόδια-για δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας- και τεχνικά εμπόδια). Παρουσιάζονται τα ποικίλα πλεονεκτήματα της ανοιχτής πρόσβασης για όλα τα εμπλεκόμενα μέρη (συγγραφείς, ιδρύματα, εκδότες), όπως η αυξημένη προβολή του έργου, η ταχύτητα δημοσίευσης, ο αυξημένος αριθμός αναφορών, η κατάργηση των εμποδίων λόγω τιμολόγησης των άρθρων και η συνεισφορά στα δικαιώματα συγγραφέων και γίνεται αναφορά και στα κάποια μειονεκτήματα της ανοιχτής πρόσβασης, όπως η δημιουργία 'αρπακτικών' περιοδικών και περιοδικών με πολύ χαμηλό δείκτη απήχησης.

Στο δεύτερο κεφάλαιο παρουσιάζονται, επίσης, τα διαφορετικά είδη δημοσίευσης ανοικτής πρόσβασης, που είναι κυρίως το πράσινο, το χρυσό, το υβριδικό και το αδαμάντινο/πλατινένιο μοντέλο, με διαφορετικά επίπεδα πρόσβασης και κόστη. Στο τρίτο κεφάλαιο γίνεται παρουσίαση της μεθοδολογικής προσέγγισης για την εύρεση βιβλιογραφίας και πληροφοριών για την εργασία αυτή. Αναζητήθηκαν άρθρα επισκοπήσεις για την περιγραφή της ανοιχτής πρόσβασης, την ιστορία της και τη δημιουργία της, καθώς και για την περιγραφή των διαφορετικών ειδών ανοιχτής πρόσβασης. Παράλληλα, έγινε έρευνα σε διαδικτυακές σελίδες για την εύρεση πολιτικών ανοιχτής πρόσβασης στα ξένα Πανεπιστήμια, κυρίως των ΗΠΑ,

της Μεγάλης Βρετανίας και της Ευρώπης (π.χ. της Ολλανδίας). Ακολούθησε αντίστοιχη έρευνα για την ανάκτηση πληροφοριών για τις Ελληνικές βιβλιοθήκες. Το τέταρτο κεφάλαιο πραγματεύεται τον ρόλο της βιβλιοθήκης ενός ιδρύματος στην ανοιχτή πρόσβαση αλλά παράλληλα, παρουσιάζει και τις πολιτικές που ακολουθούν μεγάλα Πανεπιστήμια του εξωτερικού ως προς την ανοιχτή πρόσβαση.

Αντίστοιχα, το πέμπτο κεφάλαιο παρουσιάζει τα ευρήματα της εργασίας ως προς τις πολιτικές ανοιχτής πρόσβασης στα Ελληνικά Πανεπιστήμια, όπου αυτό κατέστη δυνατόν. Μεγάλη σημασία και εκτενής περιγραφή γίνεται για την πολιτική ανοιχτής πρόσβασης του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής.

Στο έκτο κεφάλαιο γίνεται αρχικά μία ανακεφαλαίωση των κύριων πολιτικών ανοιχτής πρόσβασης που παρουσιάστηκαν στα προηγούμενα κεφάλαια και επιπλέον, γίνεται μία συζήτηση και σχολιασμός πάνω στις ομοιότητες και διαφορές που ισχύουν ανάμεσα στις πολιτικές ξένων Πανεπιστημίων και Ελληνικών, αλλά και σε μελλοντικές κατευθύνσεις στον τομέα αυτό για τις βιβλιοθήκες της χώρας.

Κεφάλαιο 2. Ανοικτή πρόσβαση

2.1 Εισαγωγή

Τα ακαδημαϊκά ιδρύματα συνήθως διατηρούν βιβλιοθήκες όπου ο φοιτητικός αλλά όχι μόνο, πληθυσμός μπορεί να ανατρέξει για εύρεση βιβλιογραφίας. Συνήθως τα ιδρύματα αγόραζαν συνδρομές που επέτρεπαν να έχουν πρόσβαση στα ηλεκτρονικά αρχεία ενός περιοδικού, αλλά παλαιότερα και στις έντυπες μορφές του, οι οποίες παραδίδονταν στις βιβλιοθήκες των ιδρυμάτων. Αντίστοιχα, οι συγγραφείς που επιθυμούσαν να δημοσιεύσουν στο εκάστοτε περιοδικό πλήρωναν ένα αντίτιμο για τα κόστη διεκπεραίωσης, εκτύπωσης κλπ., αν και αρκετά περιοδικά πρόσφεραν και δωρεάν δημοσίευση και αποκόμιζαν κέρδος από τις συνδρομές. Στη δεκαετία του 1980, επιστημονικά περιοδικά (ειδικά στις θετικές επιστήμες και την ιατρική/βιολογία και συναφείς τομείς) υπόκειντο σε γρήγορες αυξήσεις των τιμών για δημοσίευση, χωρίς όμως να υπάρχουν σαφείς και συνεπείς συσχετίσεις μεταξύ τιμής, ποιότητας και αντίκτυπου (της δημοσίευσης). Ακόμη και οι πλέον 'πλούσιες' ερευνητικές βιβλιοθήκες, οι οποίες πλήρωναν μεγάλο αριθμό συνδρομών σε μεγάλη ποικιλία περιοδικών, δεν είχαν την οικονομική δυνατότητα να αγοράσουν όλες τις απαιτούμενες συνδρομές που χρειαζόνταν οι σχολές τους και οι φοιτητές τους επειδή ο όγκος των δημοσιεύσεων αυξανόταν εκθετικά και πάντα θα αυξάνεται πιο γρήγορα από οποιονδήποτε προϋπολογισμό βιβλιοθήκης (Salager-Meyer, 2012). Πράγματι, εκτιμάται πως η επαγγελματική λογοτεχνία διπλασιάζεται κάθε 12 χρόνια (Stix, 1994).

Η τιμή των επιστημονικών περιοδικών που εκδίδονταν από επιστημονικές εταιρείες αλλά και από πανεπιστήμια αυξήθηκαν τρομερά τη δεκαετία του 1980, σε επίπεδα πάνω από 200%, αν και οι τιμές ήταν αρχικά χαμηλότερες (Look, 2004). Έτσι, δημιουργήθηκε μία ένταση μεταξύ των χρηστών των υπηρεσιών των επιστημονικών δημοσιεύσεων, και από την άλλη των εκδοτών των επιστημονικών εταιρειών. Η μία ομάδα ενδιαφερόταν να μεγιστοποιήσει την πρόσβαση των αποτελεσμάτων της στο αναγνωστικό κοινό, ενώ η άλλη ομάδα, τη μεγιστοποίηση του κέρδους.

Η κατάσταση αυτή ήταν ιδιαίτερα κρίσιμη για τα μικρά κολέγια και πανεπιστήμια και μη βιώσιμη για πολλά ιδρύματα στον αναπτυσσόμενο κόσμο με σοβαρά περιορισμένο ή ακόμη και ανύπαρκτο προϋπολογισμό για βιβλιοθήκες, συνδρομές επιστημονικών περιοδικών και γενικότερα βιβλιογραφίας. Σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας (ΠΟΥ), για παράδειγμα, από τις 75 χώρες με ακαθάριστο εγχώριο προϊόν (ΑΕΠ) μικρότερο από 1.000 USD, το 56% των ακαδημαϊκών ιδρυμάτων που προσφέρουν σπουδές ιατρικής δεν είχε εγγραφεί σε κανένα επιστημονικό περιοδικό μέχρι το 2007, ενώ πάνω από το 34% των ιατρικών ιδρυμάτων ήταν εγγεγραμμένα σε δύο μόλις περιοδικά ανά μέσο όρο ετησίως. Προφανώς δεν αποτελούσε έκπληξη πως οι ερευνητές στις χώρες αυτές, αλλά και σε χώρες σε μεταβατικό στάδιο κατέτασσαν την πρόσβαση στις ερευνητικές δημοσιεύσεις ως ένα από τα πλέον πιεστικά προβλήματά τους (Aronson, 2004).

Η έλευση της ψηφιακής τεχνολογίας και του διαδικτύου άλλαξε το σύστημα ανταλλαγής πληροφοριών και παρείχε την πλατφόρμα για τη διευκόλυνση της πρόσβασης στη γνώση με πρωτοφανή τρόπο. Ο καθένας μπορούσε να έχει πρόσβαση σε διάφορες πληροφορίες από τον υπολογιστή του, χωρίς την προϋπόθεση πρόσβασης σε ιδρυματικές βιβλιοθήκες.

Το διαδίκτυο παρείχε και συνεχίζει να παρέχει ένα μοναδικό μέσο για όλους για πρόσβαση σε πληροφορίες οπουδήποτε και οποτεδήποτε. Το ενδιαφέρον και περίεργο με το διαδίκτυο είναι ότι δεν υπόκειται στον έλεγχο καμίας κυβέρνησης ή μεγάλης εταιρείας, καθώς είναι δομημένο σαν μία ασύλληπτα μεγάλη και παράλληλα ταχύτατα εξελισσόμενη σειρά διασυνδεδεμένων τεχνολογικών πλατφορμών που εξυπηρετούν δισεκατομμύρια ανθρώπους στη γη που πλοηγούνται μέσω μηχανών, υπολογιστών και δικτύων που μπορούν να μεταβληθούν σε πραγματικό χρόνο (Duffy, 2000).

Η φύση του διαδικτύου με τις δυνατότητες για στιγμιαία διανομή πληροφοριών σε όλο τον κόσμο το καθιστά μια πραγματική πλατφόρμα για τη ροή πληροφοριών και έγινε το σημείο βάσης για τη διάδοση της γνώσης και της πληροφορίας. Το κίνημα ανοικτής πρόσβασης εύκολα αναγνώρισε τις ικανότητες και τις δυνατότητες του διαδικτύου και τις ενστερνίστηκε αλλά και το χρησιμοποίησε σαν έναν από τους βασικούς του πυλώνες για την υλοποίηση του

οράματος του κινήματος. Το κίνημα αυτό είχε επίγνωση της ανάγκης να αναπτύξει τον ταχύτερο και πιο αποτελεσματικό τρόπο λήψης πληροφοριών από τους επίδοξους χρήστες και φυσικά, η πλατφόρμα του διαδικτύου προφανώς εξυπηρετούσε αυτόν τον σκοπό.

Παράλληλα, παρατηρήθηκε και μία σημαντική στροφή προς την εξάρτηση από τη γνώση. Η γνώση αναγνωρίστηκε σαν ένας βασικός μοχλός (ίσως και ο βασικότερος) για την παραγωγικότητα και την οικονομική ανάπτυξη και έτσι εγκαινιάστηκε μία «οικονομία βασισμένη στη γνώση» (knowledge-based economy) που λειτούργησε τη βάση των πληροφοριών και της τεχνολογίας. Παρατηρήθηκε έτσι η αλλαγή του παραδείγματος της ιδιοκτησίας, και επήλθε η παροχή νομικής προστασίας σε προϊόντα γνώσης. Από την ιδιοκτησία σε κάτι που ήταν απτό επήλθε η στροφή στην ιδιοκτησία σε έννοιες, άυλες δηλαδή ιδιότητες που ήταν ξεκάθαρα προϊόντα γνώσης και η συνεχής ανάπτυξη της γνώσης επέφερε και την ανάπτυξη των προστασιών των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας. Υπήρξε ιδιοκτησία σε τραγούδια, λογισμικά, χρώματα, σχέδια, σχήματα, αρώματα, συνθέσεις υφασμάτων κλπ. Αυτή η γνώση, που βασίζεται πλέον σε νομικά προστατευμένα πλαίσια μπορεί να χρησιμεύει ως κίνητρο για περαιτέρω εξελίξεις αλλά ταυτόχρονα αποτελεί εμπόδιο στη χρήση της γνώσης που είτε έχει εφευρεθεί είτε έχει εκφραστεί και σχεδιαστεί δημιουργικά. Συχνά, τα εμπόδια που παρουσιάστηκαν ήταν βασισμένα σε οικονομικά κίνητρα και η ύπαρξη της επιλογής να συγκεντρώνονται περισσότερα πνευματικά δικαιώματα σε περισσότερα προϊόντα, σταδιακά κλειδώνει την πρόσβαση στη διαθέσιμη γνώση (Metcalf, 2002).

Αυτές οι εξελίξεις είναι που κατέστησαν επιτακτική την ανάγκη να βρεθεί μία μέση γραμμή για την προσβασιμότητα σε προϊόντα γνώσης κυρίως για το κοινό καλό και την πρόοδο της επιστήμης.

Πράγματι, εάν κανείς λάβει υπόψη το γεγονός ότι η γνώση δίνει τη δυνατότητα νέων επιλογών ενώ παρέχει την απαιτούμενη τεχνογνωσία για το πώς μπορούν να γίνουν τα πράγματα, αλλά και το πού και πώς μπορούν να βρεθούν οι πληροφορίες, και μαζί οι όροι και προϋποθέσεις υπό τους οποίους μπορούν να χρησιμοποιηθούν, φαίνεται πόσο σημαντική ήταν η ανάγκη για μία λύση ως προς την πρόσβαση στην πληροφορία. Δημιουργήθηκε ως εκ τούτου το κίνημα

ανοικτής πρόσβασης. Το κίνημα αυτό εστίασε στο να κάνει την πληροφορία που είναι διαθέσιμη στο διαδίκτυο, προσβάσιμη, εύχρηστη και επαναχρησιμοποιούμενη, ελεύθερη από νομικούς, οικονομικούς και τεχνολογικούς περιορισμούς. Λαμβάνοντας κανείς υπόψιν του τη χρησιμότητα και την αποτελεσματικότητα της πληροφορίας, ήταν κατανοητό πως υπήρχε μία πιεστική ανάγκη να εξασφαλιστεί η διάχυση της πληροφορίας σε όσο το δυνατόν ευρύτερο κοινό και σε όσο το δυνατόν μεγαλύτερο ποσοστό και παράλληλα να απομακρυνθούν οποιοιδήποτε περιορισμοί στην πρόσβαση στην πληροφορία εντελώς. Αυτό ήταν το σκεπτικό πίσω από το κίνημα της ανοικτής πρόσβασης και έγιναν απόπειρες να επιτευχθεί το αποτέλεσμα αυτό με διαφορετικούς τρόπους. Αρκετές στρατηγικές συναντήσεις, συνεδρίες και μοντέλα έλαβαν χώρα ή τέθηκαν σε εφαρμογή για να επιτευχθεί ο στόχος μίας ανοικτής κοινωνίας που θα είναι στημένη πάνω στην πλατφόρμα μίας τεχνολογίας που επιτρέπει την άμεση ροή πληροφορίας σε μηδενικό πρακτικά κόστος σε όλους και παντού.

Το κύριο όμως σημείο αναφοράς για αυτό το κίνημα μπορεί να εντοπιστεί στη συνάντηση της Βουδαπέστης, όπου κορυφαίοι υποστηρικτές για το θέμα συγκεντρώθηκαν υπό τη χορηγία του Ινστιτούτου Ανοικτής Κοινωνίας (Open Society Institute, OSI) και κατέληξαν στην Πρωτοβουλία Ανοικτής Πρόσβασης της Βουδαπέστης (Budapest Open Access Initiative, BOAI) (BOAI, 2002).

Σκοπός της συνάντησης ήταν να επιταχυνθεί η πρόοδος στη διεθνή προσπάθεια για να γίνουν ελεύθερα διαθέσιμα στο διαδίκτυο ερευνητικά άρθρα σε όλους τους ακαδημαϊκούς τομείς. Οι συμμετέχοντες αντιπροσώπευαν πολλές απόψεις, πολλούς ακαδημαϊκούς κλάδους και πολλά έθνη και είχαν εμπειρία με πολλές από τις συνεχιζόμενες πρωτοβουλίες που απαρτίζουν το κίνημα ανοικτής πρόσβασης. Στη Βουδαπέστη διερεύνησαν πώς θα μπορούσαν να συνεργαστούν οι ξεχωριστές πρωτοβουλίες για να επιτύχουν τους στόχους της ανοικτής πρόσβασης. Διερεύνησαν τις πιο αποτελεσματικές και προσιτές στρατηγικές για την εξυπηρέτηση των συμφερόντων της έρευνας, των ερευνητών και των ιδρυμάτων και των κοινωνιών που υποστηρίζουν την έρευνα. Τέλος, διερεύνησαν πώς το Ινστιτούτο Ανοικτής Επιστήμης και άλλα ιδρύματα θα μπορούσαν να χρησιμοποιήσουν τους πόρους τους πιο παραγωγικά για να βοηθήσουν τη μετάβαση στην ανοικτή πρόσβαση και να κάνουν τις εκδόσεις ανοικτής

πρόσβασης οικονομικά αυτόνομες. Το αποτέλεσμα τελικά ήταν η Πρωτοβουλία Ανοικτής Πρόσβασης της Βουδαπέστης (BOAI), η οποία προσέφερε τον πρώτο ορισμό της ανοικτής πρόσβασης. Το BOAI είναι μια δήλωση αρχής, μια δήλωση στρατηγικής και μια δήλωση δέσμευσης (BOAI, 2002).

2.2 Ορισμός ανοικτής πρόσβασης

Η Ανοικτή Πρόσβαση (Open Access, OA) αναφέρεται στη δωρεάν απεριόριστη διαδικτυακή πρόσβαση σε πληροφορίες. Επιτρέπει την πρόσβαση των χρηστών στη γνώση παρέχοντας μια νομική πλατφόρμα για να ανοίξει αυτό που είχε νομίμως κλείσει το σύστημα Πνευματικής Ιδιοκτησίας. Η Πρωτοβουλία Ανοικτής Πρόσβασης της Βουδαπέστης το εξέφρασε ως εξής:

«Με τον όρο "ανοικτή πρόσβαση" στην [ερευνητική βιβλιογραφία με κριτές από ομότιμους], εννοούμε τη δωρεάν διαθεσιμότητά της στο δημόσιο διαδίκτυο, η οποία επιτρέπει σε οποιονδήποτε χρήστη να διαβάσει, να κατεβάσει, να αντιγράψει, να διανείμει, να εκτυπώσει, να αναζητήσει ή να συνδέσει τα πλήρη κείμενα αυτών των άρθρων, να τα ανιχνεύσει για ευρετηρίαση, να τα μεταβιβάσει ως δεδομένα στο λογισμικό ή να τα χρησιμοποιήσει για οποιονδήποτε άλλο νόμιμο σκοπό, χωρίς οικονομικά, νομικά ή τεχνικά εμπόδια εκτός από αυτά που δεν μπορούν να διαχωριστούν από την απόκτηση πρόσβασης στο διαδίκτυο» (BOAI, 2002). Ο μόνος περιορισμός στην αναπαραγωγή και διανομή, και ο μόνος ρόλος για τα πνευματικά δικαιώματα σε αυτόν τον τομέα, θα πρέπει να είναι η δυνατότητα να δίνεται στους δημιουργούς ο έλεγχος της ακεραιότητας του έργου τους, και το δικαίωμα στη σωστή αναγνώριση και αναφορά (Suber, 2009).

Τα συμπεράσματα δύο συναντήσεων που πραγματοποιήθηκαν στη Bethesda των Η.Π.Α. και στο Βερολίνο, οι οποίες αναφέρονται αντίστοιχα ως "Δήλωση Bethesda" (Suber et al., 2003) και "Δήλωση Βερολίνου" (Bullinger et al., 2003) σημειώνουν ότι για να είναι ένα έργο ανοικτής πρόσβασης, απαιτείται να έχει δοθεί προηγούμενη συγκατάθεση από τον κάτοχο πνευματικών δικαιωμάτων που να επιτρέπει στους χρήστες να «αντιγράφουν, να χρησιμοποιούν, να διανέμουν, να μεταδίδουν και να εμφανίζουν το έργο δημόσια και να δημιουργήσουν και να διανείμουν παράγωγα έργα, σε οποιοδήποτε ψηφιακό μέσο

για οποιονδήποτε υπεύθυνο σκοπό, με την επιφύλαξη της σωστής απόδοσης συγγραφής...». Ένας συνοπτικός ορισμός βρίσκεται στον ιστότοπο της Δημόσιας Βιβλιοθήκης Επιστημών (PLOS), η οποία ορίζει την ανοικτή πρόσβαση ως την «απεριόριστη πρόσβαση και απεριόριστη επαναχρησιμοποίηση». Ο Stevan Harnad την ορίζει ως «δωρεάν, άμεση, μόνιμη διαδικτυακή πρόσβαση στο πλήρες κείμενο των ερευνητικών άρθρων για οποιονδήποτε, σε όλο τον ιστό». Φαίνεται ότι εκτός του ορισμού που προσφέρει η PLOS (απεριόριστη πρόσβαση και απεριόριστη επαναχρησιμοποίηση) όλοι οι άλλοι έχουν περιορίσει τον ορισμό τους σε συγκεκριμένα πεδία. Για παράδειγμα, το BOAI την περιορίζει σε «ερευνητική βιβλιογραφία με κριτές» (BOAI, 2002), ο Harnad ακολουθεί την ίδια κατεύθυνση όταν προσθέτει «το πλήρες κείμενο των ερευνητικών άρθρων» (Harnad, 2003) η δήλωση Bethesda στοχεύει στην επιστημονική έρευνα, ενώ η δήλωση του Βερολίνου εστιάζει σχετικά με την ανοικτή πρόσβαση στη γνώση στις επιστήμες και τις ανθρωπιστικές επιστήμες (Bullinger et al., 2003). Πρακτικά, όλες αυτές οι δηλώσεις και οι διαφορετικοί ορισμοί συμπληρώνουν η μία την άλλη και έχουν σαν βάση την ίδια αρχή, αυτή της διαθέσιμης πληροφορίας.

2.3 Θεμελιώδεις αρχές της ανοικτής πρόσβασης

Στη συνάντηση της Βουδαπέστης επινοήθηκε και ορίστηκε για πρώτη φορά ο όρος ανοικτή πρόσβαση (BOAI, 2002). Εκτός από τον ορισμό του όρου, η συνάντηση παρείχε το πλαίσιο στο οποίο εξακολουθεί να λειτουργεί η ανοικτή πρόσβαση και εντόπισε ορισμένα κρίσιμα ζητήματα που έχουν διαμορφώσει τις εξελίξεις και τις συζητήσεις γύρω από την ανοικτή πρόσβαση. Η συνάντηση εξέτασε την ανάγκη να αρθούν τα εμπόδια στην πρόσβαση στη γνώση και επικεντρώθηκε σε ό,τι θα επέτρεπε την πρόσβαση σε αυτή, όπως η ανάγκη να δομηθούν αποτελεσματικά και προληπτικά συστήματα διαχείρισης για τα πνευματικά δικαιώματα. Υποστήριξε ένα σύστημα πνευματικών δικαιωμάτων που θα έχει προεπιλεγμένη προ- παραχώρηση «άδειας χρήσης», αντί της τρέχουσας προεπιλεγμένης «απαγόρευσης χρήσης» (BOAI, 2002).

Υποστήριξε περαιτέρω την άρση των τελών που συνιστούν εμπόδια στην πρόσβαση στις τιμές και την ανακάλυψη επιχειρηματικών μοντέλων που θα διασφάλιζαν την πληρωμή της δημοσίευσης. Επιπλέον, συνέστησε ορισμένες

στρατηγικές για την πραγματοποίηση της ανοικτής πρόσβασης, συγκεκριμένα την αυτο-αρχειοθέτηση και τα περιοδικά ανοικτής πρόσβασης (που περιγράφονται παρακάτω).

Όπως αναφέρθηκε και στο υποκεφάλαιο 2.2 αρκετές άλλες δηλώσεις έχουν υποστηρίξει την BOAI, όπως η δήλωση Bethesda για την Ανοικτή Πρόσβαση (Suber et al., 2003), αν και η συγκεκριμένη δήλωση μάλλον εστίασε στις ιατρικές και βιολογικές επιστήμες αλλά και η Διακήρυξη του Βερολίνου για την ανοικτή πρόσβαση στη γνώση που εστίασε στις κοινωνικές και ανθρωπιστικές επιστήμες (Bullinger et al., 2003).

Όλες αυτές όμως οι πρωτοβουλίες και δηλώσεις διέπονται από κοινές θεμελιώδεις αρχές, οι οποίες είναι:

1. Η παράδοση

Είναι μία παλιά παράδοση πως η ακαδημαϊκή κοινότητα βασίζεται στη γνώση. Οικοδομεί και τρέφεται με τη γνώση και ευδοκιμεί μέσω της διεύρυνσης της γνώσης. Έχει την πρακτική να δημοσιεύει τα άρθρα της δωρεάν και να παρέχει υπηρεσίες σύνταξης και διαιτησίας στους εκδότες επίσης δωρεάν (για παράδειγμα μέσα από τους κριτές των άρθρων, που δεν αμείβονται για την εργασία τους). Η δομή για την προώθηση, την πρόοδο και την ακαδημαϊκή αναγνώριση συνδέεται άμεσα με τον αριθμό και την ποιότητα των δημοσιεύσεων και έχει προωθήσει μια «κουλτούρα δημοσίευσης ή καταστροφής» (publish or perish), καθώς στον αριθμό των δημοσιεύσεων βασίζεται συχνά η αξιολόγηση του ακαδημαϊκού προσωπικού (Øgland, 2020). Η Πρωτοβουλία Ανοικτής Πρόσβασης της Βουδαπέστης έλαβε γνώση αυτής της παλιάς παράδοσης, δηλαδή την προθυμία ακαδημαϊκών και ερευνητών να δημοσιεύσουν τα έργα τους δωρεάν και μπόρεσε να το χρησιμοποιήσει ως ένα από τα δομικά στοιχεία του Κινήματος Ανοικτής Πρόσβασης. Το κίνημα της Ανοικτής Πρόσβασης υποστηρίζει ότι εάν οι ακαδημαϊκοί και οι ερευνητές είναι πρόθυμοι να κυκλοφορήσουν το έργο τους στο κοινό δωρεάν (δημοσιεύοντας δωρεάν), τότε θα πρέπει να επιτρέπεται στο κοινό να έχει δωρεάν πρόσβαση σε αυτά τα έργα (BOAI, 2002).

2. Η Νέα Τεχνολογία

Η γέννηση του διαδικτύου μετασημάτισε τον κόσμο ο οποίος έζησε ριζικές αλλαγές και δεν ήταν από τότε και μετά ο ίδιος. Η δυνατότητα του Διαδικτύου να παρέχει πρόσβαση σε περιεχόμενο, καθώς και να διανέμει, είναι άνευ προηγουμένου και είναι ακριβώς αυτή η δυνατότητα ενεργοποίησης του Διαδικτύου που συνιστά ίσως το πιο σημαντικό δομικό στοιχείο στη δομή της Ανοιχτής Πρόσβασης. Το Διαδίκτυο έχει περιγραφεί ως ένα «παγκόσμιο σύστημα διασυνδεδεμένων δικτύων υπολογιστών που χρησιμοποιούν την τυπική σουίτα πρωτοκόλλων Διαδικτύου (συχνά ονομάζεται TCP/IP, αν και δεν χρησιμοποιούν όλες οι εφαρμογές TCP) για να εξυπηρετούν δισεκατομμύρια χρήστες παγκοσμίως. Είναι ένα δίκτυο δικτύων που αποτελείται από εκατομμύρια ιδιωτικά, δημόσια, ακαδημαϊκά, επιχειρηματικά και κυβερνητικά δίκτυα, τοπικής έως παγκόσμιας εμβέλειας, τα οποία συνδέονται με ένα ευρύ φάσμα ηλεκτρονικών, ασύρματων και οπτικών τεχνολογιών δικτύωσης. Το Διαδίκτυο φέρει ένα εκτεταμένο φάσμα πόρων και υπηρεσιών πληροφοριών, όπως τα διασυνδεδεμένα έγγραφα υπερκειμένου του Παγκόσμιου Ιστού (WWW) και η υποδομή για την υποστήριξη email» (Morris and Ogan, 1996).

3. Το Δημόσιο Καλό

Οι στόχοι του κινήματος ανοικτής πρόσβασης ήταν σίγουρα μεγαλύτεροι από το συμφέρον οποιουδήποτε ατόμου και επιδίωξαν να υπηρετήσουν το κοινό καλό παρέχοντας πλατφόρμες ικανές να επιτρέπουν την πρόσβαση στη γνώση. Η συγχώνευση της παλιάς παράδοσης με τη δυνατότητα του Διαδικτύου θα είχε τη δυνατότητα να παραχωρήσει πρόσβαση σε ερευνητικά αποτελέσματα καθώς και στιγμιαία παγκόσμια ηλεκτρονική διανομή τέτοιων εκροών και αυτό αναμφίβολα θα έχει ως αποτέλεσμα το καλό όλης της ανθρωπότητας.

2.4 Ρόλος και σημασία ανοικτής πρόσβασης

Η πρόσβαση στη γνώση είναι σημαντική και κρίσιμη για την ανάπτυξη όλων των κοινωνιών. Δεν συνιστά απλά ένα οικονομικά αποδοτικό εργαλείο για τη βελτίωση της ποιότητας της εκπαίδευσης, αλλά είναι επίσης βασικό για την αντιμετώπιση διαφόρων προβλημάτων που σχετίζονται με την κακή υγειονομική

περίθαλψη, τη γεωργία, το περιβάλλον, την κλιματική αλλαγή, την εξάλειψη της φτώχειας και τη διαχείριση της χρηστής διακυβέρνησης. Πριν από δέκα χρόνια ίσως η σημασία της ανοικτής πρόσβασης να μην ήταν τόσο κεφαλαιώδης όσο σήμερα, που γνωρίζουμε πως η πρόσβαση στη γνώση είναι κρίσιμη για την εθνική και τη διεθνή ανάπτυξη. Εύκολα κανείς αντιλαμβάνεται και αναγνωρίζει πως για την επιτυχή επίτευξη ενός στόχου, η άμεση πρόσβαση σε σχετικές πληροφορίες είναι πρωταρχικής σημασίας. Ορισμένες πληροφορίες όντως μπορεί και να είναι άμεσα διαθέσιμες. Όμως, σε όλες εκείνες τις περιπτώσεις, όπου οι απαιτούμενες πληροφορίες και που είναι για παράδειγμα αποτελέσματα κάποιας έρευνας, και άρα μπορεί να είναι κλειδωμένες σε ένα άρθρο περιοδικού πίσω από μία συνδρομή, ή πίσω από ένα τέλος για την απόκτηση της πρόσβασης στο περιεχόμενο, η επίτευξη του στόχου τίθεται εν αμφιβόλω και σίγουρα διακυβεύεται. Επομένως, όσο πιο ελεύθερα προσβάσιμες είναι οι πληροφορίες, χωρίς να ανησυχεί ο ερευνητής πως θα χρειαστεί να βρει χρήματα για να αποκτήσει το έγγραφο, τόσο μεγαλύτερη είναι η πιθανότητα να χρησιμοποιηθεί η πληροφορία για την επίλυση ενός προβλήματος και αυτό με τη σειρά του να οδηγήσει στην επιτυχή επίτευξη ενός συγκεκριμένου στόχου.

Αν και τα οφέλη της ανοικτής πρόσβασης είναι ίδια για όλους τους χρήστες, σε κάθε χώρα και σημείο του πλανήτη, στην πραγματικότητα η ανοικτή πρόσβαση ωφελεί δυσανάλογα τους χρήστες στις διαφορετικές χώρες.

2.5 Εμπόδια στην εφαρμογή της ανοικτής πρόσβασης

Υπάρχουν τρία είδη εμποδίων που προσδιορίζονται για την ανοικτή πρόσβαση, που παρατίθενται, τα χρηματοοικονομικά, τα νομικά και τα τεχνικά.

1. Χρηματοοικονομικά εμπόδια.

Οι χρηματοοικονομικοί φραγμοί περιλαμβάνουν τους φραγμούς του κόστους που πρέπει να πληρώσει ένα ίδρυμα για να έχει ανοικτή πρόσβαση. Ο οικονομικός αντίκτυπος της ανοικτής πρόσβασης για παράδειγμα στα πανεπιστήμια της Βρετανίας, είναι αλληλένδετος με τους τρέχοντες οικονομικούς περιορισμούς και ειδικά αυτούς που προβλέπονται από το Brexit και την αναθεώρηση των φοιτητικών διδάκτρων. Ακόμη και με καλούς προϋπολογισμούς, λίγα

πανεπιστήμια μπορούν να αντέξουν οικονομικά να καλύψουν το κόστος του μοντέλου της 'χρυσής εκδοχής' της ανοικτής πρόσβασης. Τα θεσμικά όργανα των ιδρυμάτων πρέπει να αντλήσουν από τους υπάρχοντες προϋπολογισμούς και να αντιμετωπίσουν τη δυσκολία κατανομής κεφαλαίων και πόρων για την εξασφάλιση της ανοικτής πρόσβασης για τα ιδρύματά τους. Καθώς πολλά πανεπιστήμια έχουν και εκδοτικό τμήμα, υπάρχουν σημαντικά ερωτήματα ως προς ποιες επιλογές θα γίνουν τόσο ως προς σε τι θα εξασφαλίζεται η ανοικτή πρόσβαση, αλλά ακόμη και ως προς το ποιον και τι θα δημοσιεύσουν, όπου τίθενται σημαντικές προκλήσεις για τη διαφορετικότητα (π.χ. μονογραφίες, που είναι συνήθεις για τους ομότιμους καθηγητές, ή επιστημονικά άρθρα από νεότερους επιστήμονες του ιδρύματος, που είναι συχνά σε επισφαλή συμβόλαια συγκεκριμένης διάρκειας) (Goldsmiths, 2017).

2. Νομικά εμπόδια

Τα νομικά εμπόδια αναφέρονται σε δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας που παραχωρούν αποκλειστικά δικαιώματα στους ιδιοκτήτες, περιορίζουν την πρόσβαση σε έργα και απαιτούν από τους σκοπούμενους χρήστες να αναζητήσουν και να λάβουν άδεια χρήσης τέτοιων έργων.

3. Τεχνικά εμπόδια

Τα τεχνικά εμπόδια αναφέρονται σε τεχνολογίες που αναπτύσσονται από τους κατόχους δικαιωμάτων για τον περιορισμό και τον έλεγχο της πρόσβασης σε ψηφιακό περιεχόμενο που προστατεύεται από πνευματικά δικαιώματα. Αναφέρονται ως Μέτρα Τεχνολογικής Προστασίας (Technological Protection Measures, TPM) και Διαχείριση Ψηφιακών Δικαιωμάτων (Digital Rights Management, DRM).

2.6 Πλεονεκτήματα ανοικτής πρόσβασης

Η δημοσίευση με τη μέθοδο της ανοικτής πρόσβασης έχει μια σειρά από πλεονεκτήματα για τον συγγραφέα, τα ιδρύματα, αλλά και τους αναγνώστες σε

όλα τα τμήματα της κοινωνίας. Αυτά τα πλεονεκτήματα μπορούν να συνοψιστούν ως ακολούθι (Singh and Remenyi, 2016; Rubow et al., 2015):

1. Αυξημένη προσβασιμότητα στην ερευνητική εργασία από χρήστες και άλλους ερευνητές. Αυτό οδηγεί στην ενίσχυση και επιτάχυνση του ερευνητικού κύκλου όταν τα αποτελέσματα είναι διαθέσιμα σε βάση ανοικτής πρόσβασης, όπου η εργασία δημοσιεύεται, διαβάζεται, παρατίθεται και στη συνέχεια εμπλουτίζεται π.χ. από δεδομένα έρευνας από άλλους ερευνητές.
2. Αυξημένη προβολή για συγγραφείς και ιδρύματα, με αποτέλεσμα υψηλότερο αντίκτυπο της έρευνας τους, καθώς η απουσία οικονομικών φραγμών και φραγμών πνευματικών δικαιωμάτων επιτρέπει στο αναγνωστικό κοινό (στο οποίο 'φτάνει' η δημοσίευση) να αυξάνεται, λόγω ευκολίας στην πρόσβαση στο έργο. Έτσι, αυξάνεται η προβολή αλλά και ο αντίκτυπος του συγγραφέα και του ιδρύματος του. Είναι αναμενόμενο πως η πιθανότητα να γίνουν ορατά τα αποτελέσματα της έρευνας ενός ακαδημαϊκού ή ερευνητή είναι μεγαλύτερη όταν είναι διαθέσιμα σε ελεύθερα επιστημονικά περιοδικά, με ξεκάθαρη επακόλουθη αύξηση του παράγοντα επιρροής του ακαδημαϊκού.
3. Αμεσότητα και συντομότεροι χρόνοι δημοσίευσης σε σύγκριση με τη δημοσίευση σε μη ανοικτή πρόσβαση. Η δημοσίευση με ανοικτή πρόσβαση απαιτεί μικρότερο χρονικό διάστημα από την ημερομηνία που μεσολαβεί μεταξύ της υποβολής ενός άρθρου σε περιοδικό μη ανοικτής πρόσβασης έως την ημερομηνία δημοσίευσής του.
4. Αυξημένο αριθμό αναφορών. Διάφορες μελέτες αποκάλυψαν ότι η δημοσίευση ανοικτής πρόσβασης οδηγεί σε μεγαλύτερο αριθμό αναφορών, σε σχέση με τα άρθρα που δημοσιεύονται σε περιοδικά κλειστής πρόσβασης. Πιο συγκεκριμένα, οι μελέτες καταδεικνύουν πως στις περισσότερες θεματικές περιοχές η δημοσίευση σε ανοικτή πρόσβαση οδηγεί σε διπλάσιο αριθμό ποσοστού αναφορών ενώ σε ορισμένες θεματικές περιοχές το ποσοστό μπορεί να είναι και ακόμη υψηλότερο (Swan, 2005).
5. Κατάργηση των εμποδίων που φέρει η τιμολόγηση των άρθρων. Η ανοικτή πρόσβαση καταργεί τα φραγμών τιμών. Η ανοικτή πρόσβαση καταργεί τον

περιορισμό που προκύπτει από το οικονομικό κόστος της πρόσβασης ενός άρθρου σε περιοδικό κλειστής πρόσβασης και έτσι τα ανοικτά προσβάσιμα έργα είναι συχνά ευρητηριασμένα σε πλήρες κείμενο, βοηθώντας τους πιθανούς αναγνώστες να εντοπίσουν εύκολα ένα έργο χρησιμοποιώντας μια μηχανή αναζήτησης και να αποκτήσουν πρόσβαση στο έργο χωρίς να περιορίζονται από την φραγή της πληρωμής.

6. Συνεισφορά στα δικαιώματα συγγραφέων. Έχει καταδειχθεί πως λόγω της διάδοσης των έργων των συγγραφέων, τονώνεται η ζήτηση και για έντυπα αντίγραφα των έργων, με αποτέλεσμα να προσφέρονται δικαιώματα συγγραφής (Rubow et al., 2015).

Φαίνεται συμπερασματικά, πως εάν αποζητάται η ευρύτερη προβολή του ερευνητικού έργου, η ταχύτερη δημοσίευση μετά την ημέρα υποβολής αλλά και υψηλότερος αντίκτυπος στην επιστημονική κοινότητα, η ανοικτή πρόσβαση είναι η καλύτερη επιλογή (Rubow et al., 2015).

2.7 Μειονεκτήματα ανοικτής πρόσβασης

Εκτός από τα θετικά της ανοικτής πρόσβασης, υπάρχει και μία σειρά από μειονεκτήματα. Το πλέον σημαντικό μειονέκτημα της ανοικτής πρόσβασης είναι η ανάδυση περιοδικών και εκδοτικών οίκων που εκδίδουν άρθρα χωρίς την τήρηση των ακαδημαϊκών επιπέδων που απαιτούνται για ένα ευπόληπτο περιοδικό. Συχνά αναφέρονται σαν 'αρπακτικά' περιοδικά ή 'αρπακτικοί' εκδοτικοί οίκοι. Ο κύριος στόχος του περιοδικού αυτού είναι η αποκόμιση κέρδους από τις όποιες εκδόσεις του, χωρίς να ενδιαφέρεται για την ποιότητα της δημοσιευμένης εργασίας ή έρευνας. Ένα τέτοιο περιοδικό θα προσομοιάσει πως ακολουθεί τις εκδοτικές μεθόδους που απαιτούνται για την αυθεντική επιστημονική εκτύπωση και έκδοση, μα στην πραγματικότητα δεν θα το κάνει, προσποιούμενο μόνο πως υιοθετεί τις απαραίτητες διαδικασίες και μόνο. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα οι εργασίες που συνήθως δημοσιεύονται σε τέτοια περιοδικά να είναι χαμηλού επιπέδου. Τέτοιου είδους περιοδικά μπορούν να ταυτοποιηθούν από μία σειρά χαρακτηριστικών, εκ των οποίων το σημαντικότερο είναι το γεγονός πως διαφημίζουν τους εαυτούς τους με έντονο μάρκετινγκ μέσω ηλεκτρονικής αλληλογραφίας, για να προσκαλέσουν τα

επιλεγέντα 'θύματα' που αλλιώς, μπορεί να μην ήταν σε θέση να δημοσιεύσουν την δουλειά τους σε άλλα ευυπόληπτα περιοδικά. Χαρακτηριστικά, πολλά από τα άρθρα που δημοσιεύονται σε τέτοιου είδους περιοδικά έχουν πολλά ορθογραφικά και συντακτικά λάθη, καθώς το περιοδικό απλά στοχεύει στην είσπραξη ενός τιμήματος από τον συγγραφέα, και εκδίδει το έργο χωρίς καμία αναθεώρησή του ή καμία εργασία επιμέλειας, ενώ παράλληλα ισχυρίζεται πως δημοσιεύει υψηλής ποιότητας εργασίες, που συνοψίζουν αποτελέσματα επιστημονικής έρευνας που διεξήχθη με αυστηρά πρότυπα και κανόνες. Τα περιοδικά αυτά κατόπιν παρουσιάζονται σαν περιοδικά ανοικτής πρόσβασης (Singh and Remenyi, 2016; Shrestha, 2021).

Ένα επιπλέον μειονέκτημα της ανοικτής πρόσβασης είναι πως ορισμένα περιοδικά ανοικτής πρόσβασης δεν έχουν υψηλούς παράγοντες απήχησης (impact factors) και αυτό θεωρείται καταστροφικό για έναν ερευνητή. Αυτό όμως είναι υπό αμφισβήτηση καθώς πολλά περιοδικά ανοικτής πρόσβασης είναι σχετικά νέα σε ηλικία και ένας υψηλός παράγοντας απήχησης επηρεάζεται και από την ηλικία του περιοδικού. Πολλά από τα περιοδικά ανοικτής πρόσβασης λόγω της δημιουργίας τους τα πρόσφατα χρόνια, δεν έχουν ακόμη λάβει την πρώτη τιμή για τον παράγοντα απήχησης τους (Swan, 2005). Παρόλα αυτά, υπάρχουν αρκετά περιοδικά ανοικτής πρόσβασης σε μεγάλο εύρος επιστημονικών πεδίων με υψηλό παράγοντα απήχησης. Μία μελέτη πρόσφατα έλεγξε την επιστημονική απήχηση που έχουν περιοδικά ανοικτής πρόσβασης σε σχέση με την αντίστοιχη που έχουν κλασσικά περιοδικά με συνδρομή, συγκρίνοντας τους μέσους όρους των συντελεστών απήχησης για τα 2 τελευταία χρόνια ανάμεσα στις δύο κατηγορίες περιοδικών (Björk and Solomon, 2012). Συγκρίθηκαν 610 περιοδικά ανοικτής πρόσβασης με 7609 περιοδικά με συνδρομή. Η μέση τιμή παραπομπών (citations) ήταν σχεδόν 30% υψηλότερη για τα άρθρα που είχαν δημοσιευτεί σε περιοδικά με συνδρομή. Όμως, μετά από διόρθωση των τιμών για το επιστημονικό πεδίο (ιατρική και βιολογικές επιστήμες έναντι άλλων επιστημών), για την ηλικία του περιοδικού και την τοποθεσία/έδρα του εκδοτικού οίκου (τέσσερις χώρες με τη μεγαλύτερη εκδοτική δύναμη έναντι των υπολοίπων), η όποια διαφορά εξανεμίστηκε σχεδόν σε όλες τις υποκατηγορίες, με εξαίρεση τα περιοδικά που είχαν ιδρυθεί πριν το 1996. Η μελέτη έδειξε πως τα περιοδικά ανοικτής πρόσβασης που χρεώνουν τέλη

επεξεργασίας των άρθρων (APCs) είχαν κατά μέσο όρο υψηλότερο αριθμό παραπομπών από τα άλλα περιοδικά ανοικτής πρόσβασης. Στον τομέα της ιατρικής και των βιολογικών επιστημών, τα άρθρα που δημοσιεύονται σε περιοδικά ανοικτής πρόσβασης κατά τα τελευταία 10 έτη, λαμβάνουν περίπου τον ίδιο αριθμό παραπομπών με τα άρθρα που δημοσιεύονται σε περιοδικά με συνδρομή, τα οποία δημιουργήθηκαν περίπου την ίδια περίοδο (με τα περιοδικά ανοικτής πρόσβασης) (Björk and Solomon, 2012). Η μελέτη συμπέρανε πως τα περιοδικά ανοικτής πρόσβασης που εμφανίζονται στο Web of Science έχουν σχεδόν τον ίδιο συντελεστή απήχησης και την ίδια ποιότητα με τα περιοδικά με συνδρομή, ειδικά στον τομέα της βιοϊατρικής και συναφών επιστημών και όπου ισχύουν και χρεώσεις επεξεργασίας του άρθρου (Björk and Solomon, 2012).

2.8 Είδη –Κατηγορίες ανοικτής πρόσβασης

Υπάρχουν διαφορετικά είδη δημοσίευσης ανοικτής πρόσβασης με ποικίλα επίπεδα διάθεσης των δημοσιευμένων έργων αλλά και διατήρησης των πνευματικών δικαιωμάτων. Τα είδη της ανοικτής πρόσβασης περιγράφονται παρακάτω.

2.8.1 Πράσινη ανοικτή πρόσβαση

Στο μοντέλο πράσινης ανοικτής πρόσβασης, τα δημοσιευμένα άρθρα διατίθενται ελεύθερα σε κάποια μορφή τους, σε κάποια στιγμή μετά τη δημοσίευση, ενώ ο εκδότης διατηρεί τα πνευματικά δικαιώματα. Σε γενικές γραμμές, αυτό σημαίνει ότι ένα αντίγραφο του αποδεκτού χειρόγραφου κατατίθεται σε ένα αποθετήριο εντός μερικών εβδομάδων έως μηνών από τη δημοσίευση, είτε από το περιοδικό είτε από τους ίδιους τους συγγραφείς. Έτσι η πράσινη ανοικτή πρόσβαση αναφέρεται στην αυτο-αρχειοθέτηση δημοσιευμένων ή προ- δημοσιευμένων έργων για δωρεάν δημόσια χρήση και οι συγγραφείς παρέχουν πρόσβαση σε προεκτυπώσεις (Pre-prints) ή μετατυπώσεις (Post-prints) των έργων τους με άδεια εκδότη σε ένα ιδρυματικό ψηφιακό αποθετήριο. Πρακτικά το είδος της πράσινης ανοικτής πρόσβασης ακολουθεί την διαδρομή της δημοσίευσης που πρώτα δημοσιεύεται σε ένα παραδοσιακό περιοδικό κλειστής πρόσβασης και το υλικό αργότερα διατίθεται σε όλους μέσω του διαδικτύου, χωρίς περιορισμούς ή

τοίχους πληρωμής. Στην πράσινη αυτή διαδρομή ανοικτής πρόσβασης, τα ιδρύματα δημιουργούν αποθετήρια για τους δικούς τους ερευνητές, τα οποία ‘ανοίγουν’ μετά από μια κατάλληλη περίοδο εμπάργκο που έχει συμφωνηθεί με τους εμπορικούς εκδότες. Ως εκ τούτου, η πράσινη ανοικτή πρόσβαση αναφέρεται γενικά στην μετατύπωση ενός άρθρου (Abdelrahman, 2020; Swan et al., 2014). Τρεις είναι οι βασικοί τύποι εκδόσεων που μπορούν να αυτο-αρχειοθετηθούν στα αποθετήρια:

- Προ- εκτύπωση (Pre-print) – Είναι το αντίγραφο του συγγραφέα του άρθρου προτού να ελεγχθεί από τον εκδότη
- Μετα-εκτύπωση (Post-print) – Το αντίγραφο του συγγραφέα του άρθρου αφού έχει ελεγχθεί και διορθωθεί αλλά πριν να το μορφοποιήσει ο εκδότης για δημοσίευση ή το επανεξετάσει
- Τελική έκδοση (του εκδοτικού οίκου, Publisher 's print) – Η έκδοση που έχει μορφοποιηθεί και εμφανίζεται σε έντυπη μορφή ή ηλεκτρονική μορφή.

2.8.2 Χρυσή ανοικτή πρόσβαση

Η χρυσή ανοικτή πρόσβαση αναφέρεται στα έργα που δημοσιεύονται σε ένα περιοδικό ανοικτής πρόσβασης, με το περιοδικό να κάνει την τελική έκδοση του δημοσιευμένου άρθρου ελεύθερα διαθέσιμη ακριβώς τη στιγμή της δημοσίευσης χωρίς καμία καθυστέρηση, με τους συγγραφείς να διατηρούν τα πνευματικά δικαιώματα, πράγμα που σημαίνει ότι είναι ελεύθεροι να επαναχρησιμοποιήσουν το περιεχόμενο κατάλληλα χωρίς να χρειάζεται να λάβουν πρώτα άδεια. Η πρόσβαση στα δημοσιευμένα αυτά έργα γίνεται μέσω της ιστοσελίδας του εκδότη ή του περιοδικού. Η οδός της χρυσής ανοικτής πρόσβασης προϋποθέτει την δημοσίευση σε ένα περιοδικό ανοικτής πρόσβασης το οποίο θα προσφέρει τη διάχυση του έργου μέσω του διαδικτύου, αλλά και τις υπηρεσίες επιμέλειας του έργου, με τον ίδιο τρόπο που τις παρέχουν οι σημερινοί εκδότες (Abdelrahman, 2020). Αυτή η μορφή δημοσίευσης συχνά χρηματοδοτείται από την κυβέρνηση, ή από θεσμικά προγράμματα χρηματοδότησης αλλά μερικές φορές και από τη χρέωση των συγγραφέων με μία προκαταβολή, που συνήθως ονομάζεται χρέωση επεξεργασίας του άρθρου (Article Processing Charge, APC). Αυτή η πρακτική

όμως δεν εφαρμόζεται παρά μόνο από μία μειοψηφία περιοδικών ανοικτής πρόσβασης με τα περισσότερα να μην χρεώνουν κανένα κόστος (Kienc, 2015).

2.8.3 Υβριδική ανοικτή πρόσβαση

Η υβριδική μέθοδος ανοικτής πρόσβασης συνδέεται κυρίως με τη χρυσή. Αυτή η μέθοδος λαμβάνει χώρα σε περιοδικά που προσφέρουν στους συγγραφείς τη δυνατότητα να διαθέσουν τα άρθρα τους σε ανοικτή πρόσβαση επί πληρωμή. Τα υβριδικά περιοδικά είναι περιοδικά που βασίζονται σε συνδρομές που καθιστούν μεμονωμένα άρθρα ανοιχτά διαθέσιμα έναντι αμοιβής. Η υβριδική διαδρομή έχει προταθεί ως μέσο για τους παραδοσιακούς εκδότες για να κάνουν μια μετάβαση σε εκδόσεις ανοικτής πρόσβασης χωρίς να μειώνονται σημαντικά τα έσοδα, με τη χρέωση τελών για έργα ανοικτής πρόσβασης ίσης με τα μέσα έσοδα από συνδρομές ανά άρθρο. Στην υβριδική ανοικτή πρόσβαση που ονομάζεται και Πληρωμένη Ανοικτή Πρόσβαση, το τέλος καταβάλλεται στον εκδότη ή το περιοδικό από τον συγγραφέα, τον οργανισμό του συγγραφέα ή τον χρηματοδότη της έρευνας (Björk, 2012).

Στα μοντέλα χρυσής και υβριδικής ανοικτής πρόσβασης οι εκδότες συνήθως εκδίδουν τα έργα με χρήση των αδειών Creative Commons (CC). Η ανοικτή πρόσβαση δεν σημαίνει δηλαδή πως δεν υπάρχει πνευματική ιδιοκτησία (copyright) στο άρθρο που έχει δημοσιευθεί, αλλά συχνά έχει χρησιμοποιηθεί το μοντέλο της άδειας αναφοράς Creative Commons (Creative Commons Attribution License, CCAL). Το μοντέλο αυτό δημιουργήθηκε το 2001 και δηλώνει πως επιτρέπεται στους χρήστες να μοιράζονται, να προσαρμόζουν και να χρησιμοποιούν το έργο εφόσον απλά αποδώσουν με τον τρόπο που έχει προκαθορίσει ο συγγραφέας την αναγνώριση του έργου του, για παράδειγμα μέσω απαραίτητης αναφοράς του δημιουργού ή του χορηγού της άδειας (Austin et al., 2013).

Συνολικά έξι διαφορετικές άδειες χρήσης Creative Commons έχουν συσταθεί (Austin et al., 2013).

2.8.4 Αδαμάντινη και Πλατινένια ανοικτή πρόσβαση

Οι δύο αυτές μορφές ανοικτής πρόσβασης αποτελούν παραλλαγή της χρυσής ανοικτής πρόσβασης. Έτσι, στην μεν αδαμάντινη πρόσβαση (Diamond access) τα περιοδικά παρέχουν επιστημονική δημοσίευση χωρίς αμοιβή και χρεώσεις πρόσβασης έχοντας άμεσες ή έμμεσες επιδοτήσεις από ιδρύματα όπως πανεπιστήμια, ερευνητικά κέντρα, κρατικούς φορείς κ.λπ., ενώ στο μοντέλο της πλατινένιας (Platinum access), η δημοσίευση ανοικτής πρόσβασης αναφέρεται στην κατάσταση στην οποία δημοσιεύονται τα περιοδικά απευθείας από τα ίδια τα ιδρύματα έρευνας ή χρηματοδότησης.

2.9 Οικονομικό κόστος ανοικτής πρόσβασης

Η χρυσή ανοικτή πρόσβαση μπορεί να διαιρεθεί περαιτέρω ανάλογα με το επίπεδο της διαθεσιμότητας του περιοδικού. Η βασική της μορφή όπου όλο το περιοδικό εκδίδεται χωρίς περιορισμούς ανοικτά, προσφέρει πρόσβαση στα άρθρα στον καθένα αμέσως μετά τη δημοσίευσή τους. Αυτή η μορφή κοστίζει ένα σημαντικό ποσό ειδικά εάν το άρθρο δημοσιεύεται στα «έγκριτα» περιοδικά ανοικτής πρόσβασης, που κυμαίνεται από 1500 έως και 3000 δολάρια Η.Π.Α. στα πεδία της Μοριακής Βιολογίας και της Φυσικής. Το κόστος αυτό γενικά καλύπτει τα έξοδα της αναθεώρησης του άρθρου από εξωτερικούς κριτές, καθώς και την φιλοξενία στην ιστοσελίδα και την αρχειοθέτηση. Αρκετά περιοδικά ανοικτής πρόσβασης συχνά ακυρώνουν το κόστος για την έκδοση, εάν οι συγγραφείς επικαλεστούν οικονομικές δυσκολίες. Περιοδικά που βασίζονται σε ιδρυματικές θυγατρικές εκδοτικές εταιρείες, δεν χρεώνουν κάποιο κόστος για την ανοικτή πρόσβαση των άρθρων που δημοσιεύουν. Στην πράσινη ανοικτή πρόσβαση, δεν υπάρχει κάποια χρέωση, καθώς τα έξοδα δημοσίευσης καλύπτονται από τα έσοδα των βιβλιοθηκών (στις οποίες κατατίθενται τα άρθρα) (Salager-Meyer, 2012).

Κεφάλαιο 3. Μεθοδολογία εργασίας

Στο παρόν κεφάλαιο παρουσιάζεται η μεθοδολογία που ακολουθήθηκε για την εύρεση βιβλιογραφίας για την εργασία.

3.1 Βάσεις δεδομένων ανεύρεσης άρθρων

Αναζητήθηκαν άρθρα επισκόπησης για την περιγραφή της ανοιχτής πρόσβασης, την ιστορία της και τη δημιουργία της, καθώς και για την περιγραφή των διαφορετικών ειδών ανοιχτής πρόσβασης. Οι βάσεις δεδομένων που χρησιμοποιήθηκαν ήταν η Web of Science και η Google Scholar. Παράλληλα, έγινε έρευνα σε διαδικτυακές σελίδες για την εύρεση πολιτικών ανοιχτής πρόσβασης στα ξένα Πανεπιστήμια, κυρίως των ΗΠΑ, της Μεγάλης Βρετανίας και της Ευρώπης (π.χ. της Ολλανδίας). Ακολούθησε αντίστοιχη έρευνα για την ανάκτηση πληροφοριών για τις Ελληνικές βιβλιοθήκες.

3.2 Λέξεις ευρετηριασμού

Χρησιμοποιήθηκαν οι λέξεις ευρετηριασμού ‘open access, open access policy’ για την εύρεση άρθρων σχετικών με την ανοιχτή πρόσβαση. Μόνο άρθρα στην Αγγλική γλώσσα χρησιμοποιήθηκαν. Δεν έγινε περιορισμός στην αναζήτηση ως προς την περίοδο δημοσίευσης των άρθρων, μα επιλέχθηκαν πιο πρόσφατα άρθρα αντί παλαιότερων.

Για την εύρεση των πολιτικών πρόσβασης του κάθε Πανεπιστημίου συνδυαζόταν οι λέξεις open access policy με το όνομα του Πανεπιστημίου, για παράδειγμα, για την εύρεση της πολιτικής ανοιχτής πρόσβασης του Πανεπιστημίου Harvard η αναζήτηση έγινε με χρήση της φράσης ‘open access policy AND Harvard University’.

Η ίδια πρακτική ακολουθήθηκε για όλα τα Πανεπιστήμια.

Κεφάλαιο 4. Ανοικτή πρόσβαση και βιβλιοθήκες -Επισκόπηση διεθνούς βιβλιογραφίας

4.1 Ο ρόλος της βιβλιοθήκης στην ανοικτή πρόσβαση

Η εφαρμογή της ανοιχτής πρόσβασης είναι εξαιρετικά απαιτητική εργασία και θέτει σημαντικό αριθμό προκλήσεων. Αντίστοιχα, όμως, με την επιτυχή εφαρμογή της προσφέρονται σημαντικά πλεονεκτήματα στο Πανεπιστήμιο που θα την εφαρμόσει και θα αποφέρει επιπλέον οφέλη και στο ακαδημαϊκό προσωπικό, αλλά και συνολικά στον κόσμο.

Ένα άρθρο του 2011 μελέτησε την εφαρμογή της ανοιχτής πρόσβασης σε τρία διαφορετικά ιδρύματα, το Queensland University of Technology, το Πανεπιστήμιο της Ζυρίχης και το Πανεπιστήμιο της Πρετόρια και εστιάζει την μελέτη του στην υποδομή που απαιτείται για να εφαρμοστεί η ανοικτή πρόσβαση, τον τρόπο με τον οποίο μπορεί καλύτερα να αποτυπωθεί το περιεχόμενο (των δημοσιεύσεων, των μονογραφιών και γενικά του υλικού που θα διατεθεί σε ανοιχτή πρόσβαση), αλλά και το πώς μπορεί να γίνει προσβάσιμο το υλικό αυτό καθώς η ανοιχτή πρόσβαση συνήθως εφαρμόζεται από τις βιβλιοθήκες και αφορά το περιβάλλον του πανεπιστημιακού χώρου. Ακόμη, μελετά τα οφέλη από την εφαρμογή της ανοιχτής πρόσβασης (Armbruster, 2011).

Τα αποτελέσματα της μελέτης αυτής έδειξαν πως η εφαρμογή της ανοιχτής πρόσβασης συχνά ανατίθεται σαν εργασία στις βιβλιοθήκες των πανεπιστημίων, με αποτέλεσμα οι εργαζόμενοι σε αυτές να αναλαμβάνουν την υποχρέωση των υποβολών των επιστημονικών εργασιών σε περιοδικά, ενώ αντίθετα, θα έπρεπε η εργασία τους να στοχεύει στην επέκταση των υφιστάμενων αρμοδιοτήτων για τη διαχείριση των αποθετηρίων της πανεπιστημιούπολης, την άθροιση και επιμέλεια των τοπικά δημιουργημένων έργων, την εκχώρηση των μεταδεδομένων και τελικά την εξασφάλιση προβολής στο πανεπιστήμιο μέσα από αυτή τη δουλειά.

Έτσι, ενώ η πολιτική ανοιχτής πρόσβασης είναι μία φυσική αρμοδιότητα των βιβλιοθηκών, στην πραγματικότητα είναι πολύ διαφορετική στην εφαρμογή της, καθώς η επιτυχία της, εξαρτάται σημαντικά όχι από τα άτομα που την

εφαρμόζουν αλλά από το ακαδημαϊκό προσωπικό και τις σχολές τους. Αυτό αποτυπώνεται και σε μελέτες της οργάνωσης ROARMAP (Μητρώου Καταγραφής των Πολιτικών των Αποθετηρίων Ανοιχτής Πρόσβασης) όπου φαίνεται πως υπάρχουν μεγάλες διαφορές ανάμεσα στις χώρες. Παράδειγμα είναι τα Ευρωπαϊκά κράτη, όπου κράτη με παρόμοιο πληθυσμό παρουσιάζουν μεγάλες διαφορές στον αριθμό καταγεγραμμένων πολιτικών ανοιχτής πρόσβασης στα αποθετήρια τους [όπως η Βρετανία που έχει πολύ υψηλότερο αριθμό τέτοιων πολιτικών (117) σε σχέση με την Γερμανία (27)] (βλέπε Εικόνα 1). Αν και η αποτύπωση της πραγματικής εικόνας καθυστερεί λίγους μήνες και τα δεδομένα του μητρώου αφορούν την περίοδο έως 2021, τα δεδομένα καταδεικνύουν τις χώρες που ηγούνται στον τομέα της ανοιχτής πρόσβασης, όπως είναι η Μεγάλη Βρετανία (117), η Τουρκία (41), η Ισπανία (31) και η Φινλανδία (29) (βλέπε Εικόνα 1).

Εξαιτίας αυτής της ποιότητας που ορίζεται από το ακαδημαϊκό προσωπικό ενός πανεπιστημίου, οι διαφορές ανάμεσα στις κουλτούρες των πανεπιστημίων, οι επιμέρους επαγγελματικές επιθυμίες και οι διαφορετικές ιδιοσυγκρασίες των ανθρώπων (που λαμβάνουν ή ορίζουν τις αποφάσεις), η οπτική κάθε πανεπιστημιακού ιδρύματος μπορεί να έχει διαφορετική εφαρμογή και απήχηση στον κόσμο. Παρακάτω παρουσιάζονται τα παραδείγματα από έξι διαφορετικά ιδρύματα της Αμερικής όπου εφαρμόστηκε η ανοιχτή πρόσβαση σαν επακόλουθο της βελτίωσης των υπηρεσιών των βιβλιοθηκών τους.

Παρουσιάζονται οι πρακτικές ανοιχτής πρόσβασης των Πανεπιστημίων Harvard, Massachusetts Institute of Technology (MIT), Πρίνστον (Princeton), Ουάσινγκτον (Washington), Κέιμπριτζ (Cambridge), Οξφόρδης (Oxford), και του Πανεπιστημίου του Άμστερνταμ (Amsterdam).

Εικόνα 1: Ο αριθμός πολιτικών ανοιχτής πρόσβασης ανά Ευρωπαϊκή χώρα (πηγή <http://roarmap.eprints.org/dataviz2.html>)

4.2 Πρακτικές ανοιχτής πρόσβασης – Πολιτικές υιοθετούμενες από Πανεπιστήμια Εξωτερικού

Περιγράφονται συγκεκριμένα παραδείγματα πολιτικών ανοιχτής πρόσβασης σε μεγάλα και γνωστά Πανεπιστήμια του εξωτερικού τόσο στις Η.Π.Α. όσο και στην Ευρώπη.

4.2.1 Πανεπιστήμιο Χάρβαρντ Η.Π.Α. (Harvard University)

Το Πανεπιστήμιο Χάρβαρντ έχει υιοθετήσει πολλές πολιτικές ανοιχτής πρόσβασης για κάθε σχολή του κι έτσι υπάρχουν οι πολιτικές ανοιχτής

πρόσβασης της Ιατρικής Σχολής, της Σχολής Τεχνών και Επιστημών, της Νομικής Σχολής και άλλων.

Η Σχολή της Ιατρικής Σχολής του Χάρβαρντ δεσμεύεται να διαδώσει τους καρπούς της έρευνας και της υποτροφίας της όσο το δυνατόν ευρύτερα. Σύμφωνα με αυτή τη δέσμευση, η Σχολή υιοθετεί την ακόλουθη πολιτική. Κάθε μέλος Διδακτικού Εκπαιδευτικού Προσωπικού (ΔΕΠ) του ιδρύματος, παραχωρεί στον Πρόεδρο και τα Μέλη του Κολλεγίου του Χάρβαρντ την άδεια να διαθέσουν τα επιστημονικά άρθρα του/της και να ασκήσουν τα πνευματικά δικαιώματα σε αυτά τα άρθρα. Πιο συγκεκριμένα, κάθε μέλος της Σχολής χορηγεί στον Πρόεδρο και τους Συνεργάτες μια μη αποκλειστική, αμετάκλητη, παγκόσμια άδεια άσκησης οποιουδήποτε και όλων των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας σχετικά με κάθε επιστημονικό άρθρο του, σε οποιοδήποτε μέσο, υπό την προϋπόθεση ότι τα άρθρα δεν πωλούνται για κέρδος. Η πολιτική ισχύει για όλα τα επιστημονικά άρθρα που έχουν συγγραφεί ή συνυπογράφονται από άλλους συγγραφείς ενώ το άτομο είναι μέλος της Σχολής εκτός από τυχόν άρθρα που ολοκληρώθηκαν πριν από την υιοθέτηση αυτής της πολιτικής και τυχόν άρθρα για τα οποία το μέλος ΔΕΠ συνήψε ασύμβατη συμφωνία άδειας χρήσης ή ανάθεσης πριν από την υιοθέτηση αυτής της πολιτικής. Ο Κοσμήτορας ή ο διορισμένος Κοσμήτορας θα παραιτηθεί από την εφαρμογή της άδειας για ένα συγκεκριμένο άρθρο ή θα καθυστερήσει την πρόσβαση για μια συγκεκριμένη χρονική περίοδο κατόπιν ρητής εντολής ενός μέλους ΔΕΠ.

Κάθε μέλος ΔΕΠ θα παρέχει ένα ηλεκτρονικό αντίγραφο της τελικής έκδοσης κάθε άρθρου το αργότερο μέχρι την ημερομηνία δημοσίευσής του χωρίς χρέωση στον αρμόδιο εκπρόσωπο του Γραφείου του Ακαδημαϊκού Διευθύνοντα σε κατάλληλη μορφή (όπως PDF) που καθορίζεται από το Γραφείο του Ακαδημαϊκού Διευθύνοντα. Το Γραφείο του Κοσμήτορα μπορεί να κάνει το άρθρο διαθέσιμο στο κοινό μέσω ενός αποθετηρίου ανοιχτής πρόσβασης.

Το Γραφείο του Κοσμήτορα θα είναι υπεύθυνο για την ερμηνεία αυτής της πολιτικής, την επίλυση διαφορών σχετικά με την ερμηνεία και την εφαρμογή της και θα προτείνει αλλαγές στη Σχολή από καιρό σε καιρό. Η πολιτική θα

επανεξετάζεται κάθε τρία χρόνια και θα παρουσιάζεται έκθεση στη Σχολή (HMS, 2018).

Οι πολιτικές και των υπολοίπων Σχολών του Πανεπιστημίου είναι παρόμοιες με την πολιτική της Ιατρικής Σχολής.

4.2.2 Ινστιτούτο Τεχνολογίας της Μασαχουσέτης Η.Π.Α.

(Massachusetts Institute of Technology, M.I.T.)

Η Σχολή του Ινστιτούτου Τεχνολογίας της Μασαχουσέτης δεσμεύεται να διαδώσει τους καρπούς της έρευνας και των υποτροφιών όσο το δυνατόν ευρύτερα. Σύμφωνα με αυτή τη δέσμευση, η Σχολή υιοθετεί την πολιτική ανοιχτής πρόσβασης που παρατίθεται παρακάτω.

Κάθε μέλος ΔΕΠ χορηγεί στο Τεχνολογικό Ινστιτούτο της Μασαχουσέτης (MIT) μη αποκλειστική άδεια να διαθέτει τα ακαδημαϊκά άρθρα του και να ασκεί τα πνευματικά δικαιώματα αυτών με σκοπό την ανοιχτή διάδοση. Από νομική άποψη, κάθε μέλος ΔΕΠ χορηγεί στο MIT μια μη αποκλειστική, αμετάκλητη, παγκόσμια άδεια άσκησης οποιουδήποτε και όλων των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας σχετικά με κάθε επιστημονικό άρθρο του, σε οποιοδήποτε μέσο, υπό την προϋπόθεση ότι τα άρθρα δεν πωλούνται για κέρδος. Η πολιτική θα ισχύει για όλα τα επιστημονικά άρθρα που γράφτηκαν ενώ το άτομο είναι μέλος της Σχολής, εκτός από τυχόν άρθρα που ολοκληρώθηκαν πριν από την υιοθέτηση αυτής της πολιτικής και τυχόν άρθρα για τα οποία το μέλος της Σχολής συνήψε ασυμβίβαστη συμφωνία αδειοδότησης ή ανάθεσης πριν από την υιοθέτηση αυτής της πολιτικής. Ο Κοσμήτορας ή ο εντεταλμένος του Κοσμήτορα θα παραιτηθεί από την εφαρμογή της πολιτικής για ένα συγκεκριμένο άρθρο μετά από γραπτή ειδοποίηση από τον συγγραφέα, ο οποίος ενημερώνει το MIT για τον λόγο.

Για να βοηθήσει το MIT στη διανομή των επιστημονικών άρθρων, από την ημερομηνία δημοσίευσης, κάθε μέλος ΔΕΠ θα διαθέσει ένα ηλεκτρονικό αντίγραφο της τελικής του έκδοσης του άρθρου χωρίς καμία επιβάρυνση σε έναν ορισθέντα εκπρόσωπο του Γραφείου του Κοσμήτορα σε κατάλληλη μορφή (όπως το PDF) που καθορίζεται από το Γραφείο του.

Το Γραφείο του Κοσμήτορα θα κάνει το επιστημονικό άρθρο διαθέσιμο στο κοινό σε ένα αποθετήριο ανοιχτής πρόσβασης. Το Γραφείο του Κοσμήτορα, σε συνεννόηση με την Επιτροπή Βιβλιοθήκης κάθε Σχολής, θα είναι υπεύθυνο για την ερμηνεία αυτής της πολιτικής, την επίλυση διαφορών σχετικά με την ερμηνεία και την εφαρμογή της και τη σύσταση αλλαγών στη Σχολή. Η πολιτική τέθηκε σε ισχύ στις 18/3/2009 και έκτοτε επανεξετάζεται ανά πέντε χρόνια από την Επιτροπή Πολιτικής της Σχολής, ενώ παράλληλα θα υποβάλλεται και αναφορά/έκθεση στη Σχολή. Η σχολή καλεί την αρμόδια Επιτροπή Βιβλιοθήκης της Σχολής να αναπτύξει και να παρακολουθήσει ένα σχέδιο για μια διαδικασία ή ένα μηχανισμό που θα καθιστούσε τη συμμόρφωση με την πολιτική όσο το δυνατόν πιο βολική για τη σχολή (MIT, 2009).

4.2.3 Πανεπιστήμιο Πρίνστον Η.Π.Α (Princeton University)

Στις 19 Σεπτεμβρίου 2011, τα μέλη ΔΕΠ του Πανεπιστημίου Πρίνστον ενέκριναν μια πολιτική «ανοιχτής πρόσβασης» που αποσκοπεί να κάνει τα επιστημονικά άρθρα της σχολής, που δημοσιεύονται σε περιοδικά και πρακτικά συνεδρίων, διαθέσιμα στο ευρύτερο κοινό. Σύμφωνα με αυτήν την πολιτική, τα μέλη ΔΕΠ χορηγούν στο συμβούλιο των Διαχειριστών του Πανεπιστημίου του Πρίνστον (Trustees)¹ μια μη αποκλειστική, αμετάκλητη, παγκόσμια άδεια για την άσκηση οποιουδήποτε και όλων των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας στα επιστημονικά άρθρα τους που δημοσιεύονται σε οποιοδήποτε μέσο, είτε είναι ήδη υπαρκτό είτε θα γίνει γνωστό αργότερα, υπό την προϋπόθεση ότι τα άρθρα δεν πωλούνται από το Πανεπιστήμιο για κέρδος και δεν μπορεί να εξουσιοδοτηθεί κάποιος άλλος/α άτομο/α να κάνει/κάνουν το ίδιο. Αυτή η συμφωνία ισχύει για όλα τα επιστημονικά άρθρα που έχει γράψει ένας δημιουργός είτε αυτοδύναμα είτε με συνδρομή επιπλέον δημιουργών, ενόσω ήταν διορισμένος σαν μέλος του Πανεπιστημίου, εκτός από τυχόν τέτοια άρθρα που συντάχθηκαν ή συνυπογράφηκαν πριν από την υιοθέτηση αυτής της πολιτικής ή υπόκεινται σε

---

¹ Το Πανεπιστήμιο Princeton ορίζει ένα συμβούλιο από Καταπιστευματοδόχους (Trustees) σαν υπεύθυνο για την διαχείριση της περιουσίας του, των προγραμμάτων του, αλλά και των αποδοχών νέων φοιτητών

αντικρουόμενη συμφωνία που σχηματίστηκε πριν από την υιοθέτηση αυτής της πολιτικής.

Για την αποφυγή μίας αντικρουόμενης μεταβίβασης πνευματικών δικαιωμάτων στον εκδότη και για την προστασία από παραβίαση της σύμβασης, δίνεται η δυνατότητα να γίνει ένα συγγραφικό προσάρτημα στη συμφωνία του μέλους του ακαδημαϊκού προσωπικού με έναν εκδότη. Το προσάρτημα είναι ειδικά σχεδιασμένο για να αντιμετωπίζει την προηγούμενη άδεια χρήσης που χορηγείται στο Πανεπιστήμιο. Εάν ένα μέλος του ακαδημαϊκού συνόλου του Πανεπιστημίου είναι δημιουργός ενός άρθρου με αξιολόγηση από ομότιμους και το άρθρο έχει προκύψει, εν όλω ή εν μέρει, από έρευνα που χρηματοδοτείται από το National Institutes of Health (NIH)² και είναι αποδεκτό για δημοσίευση μετά τις 19 Σεπτεμβρίου 2011, τότε υπόκεινται επιπλέον και στην Πολιτική Δημόσιας Πρόσβασης του NIH.

Η άδεια που χορηγείται από τον συγγραφέα προς το Πρίνστον θα εξακολουθεί να ισχύει εκτός εάν ο/η συγγραφέας αιτηθεί να εξαιρεθεί από την χορήγηση της άδειας προς το Πανεπιστήμιο για κάποιο συγκεκριμένο άρθρο. Η πολιτική του Πρίνστον περιέχει μια διάταξη βάσει της οποίας ο Κοσμήτορας θα παραιτηθεί ή θα αναστείλει την εφαρμογή αυτής της άδειας για ένα συγκεκριμένο άρθρο που συντάχθηκε ή συνυπογράφεται από ένα μέλος ΔΕΠ και το οποίο ζητά την εξαίρεση από την άδεια αυτή. Τα μέλη ΔΕΠ μπορούν να ζητήσουν εξαίρεση από την χορήγηση άδειας προς το Πανεπιστήμιο με αίτηση τους (Princeton, 2011).

4.2.4 Πανεπιστήμιο Ουάσιγκτον Η.Π.Α. (Washington University)

Η πολιτική ανοιχτής πρόσβασης του Πανεπιστημίου Ουάσιγκτον (Washington) στις Η.Π.Α. τέθηκε σε εφαρμογή την 1η Σεπτεμβρίου 2017. Ο σκοπός της πολιτικής αυτής είναι η πρόθεση του ιδρύματος να προσφέρει τη δυνατότητα στην ανοικτή, ελεύθερη και ευρέως διαθέσιμη πρόσβαση στα άτομα του πανεπιστημίου, στα άτομα της ευρύτερης ερευνητικής κοινότητας και όλων εκείνων που δεν έχουν πρόσβαση στα ακαδημαϊκά περιοδικά λόγω κόστους. Επιπλέον, η εφαρμογή της πολιτικής αυτής βοηθά και στην προώθηση των

---

² Εθνικό Ινστιτούτο Υγείας των Η.Π.Α.- ο μεγαλύτερος χρηματοδοτικός οργανισμός έρευνας στον τομέα της υγείας παγκοσμίως

ενδιαφερόντων των βιβλιοθηκονόμων προωθώντας την προβολή και την προσβασιμότητα του επιστημονικού τους έργου, με αποτέλεσμα τον μεγαλύτερο αντίκτυπο αλλά και την αναγνώρισή του. Βοηθά επίσης τους συγγραφείς να διατηρήσουν τα δικαιώματα διανομής και να διατηρούν το επιστημονικό αρχείο. Σύμφωνα με την πολιτική ανοιχτής πρόσβασης του Πανεπιστημίου, ο συγγραφέας, μέλος ΔΕΠ του Πανεπιστημίου της Ουάσιγκτον, χορηγεί στο Πανεπιστήμιο μια μη αποκλειστική, αμετάκλητη, παγκόσμια άδεια για να κάνει τα έργα τους ελεύθερα και ευρέως διαθέσιμα μέσω ενός αποθετηρίου ανοιχτής πρόσβασης. Ο συγγραφέας διατηρεί τα πνευματικά δικαιώματα στο έργο του μέχρι/εκτός εάν τα μεταβιβάσει στον εκδότη του ή σε άλλο τρίτο μέρος. Η Πολιτική παρέχει επιλογές για τον συγγραφέα που επιθυμεί να μοιραστεί τα επιστημονικά του άρθρα, μα ο συγγραφέας δεν χρειάζεται να προβεί σε καμία ενέργεια εκτός εάν επιθυμεί τα έργα του να διαμοιραστούν ανοιχτά. Το σύνολο των μελών ΔΕΠ ελέγχει τις αποφάσεις αναφορικά με τα ερωτήματα σχετικά με το πού θα δημοσιευθούν τα έργα τους αλλά και για το εάν θα διαθέσουν ανοιχτά τα επιστημονικά άρθρα τους.

- Οι συγγραφείς κάθε Σχολής μπορούν να συμμετέχουν στην Πολιτική ανοιχτής πρόσβασης με:
  - Κατάθεση αντιγράφου του αποδεκτού χειρογράφου τους σε ένα από τα ιδρυματικά αποθετήρια του Πανεπιστημίου της Ουάσιγκτον
  - Κατάθεση αντιγράφου του αποδεκτού χειρογράφου τους σε μη κερδοσκοπικό αποθετήριο σχετικό με τον τομέα τους (για παράδειγμα, PubMed Central ή arXiv), ή
  - Δημοσίευση του άρθρου τους σε περιοδικό ανοιχτής πρόσβασης.

Οι συντάκτες μπορούν να εξαιρεθούν από την Πολιτική για ένα συγκεκριμένο άρθρο ζητώντας την εξαίρεση τους από την πολιτική ανοιχτής πρόσβασης. Οι εξαιρέσεις χορηγούνται αυτόματα κατόπιν εντολής του συγγραφέα.

Η Πολιτική επηρεάζει μόνο επιστημονικά άρθρα που δημοσιεύονται μετά την 1η Ιουνίου 2018 (UoW, 2017).

4.2.5 Πανεπιστήμιο Κέιμπριτζ Βρετανίας (Cambridge University)

Το 2021, το Πανεπιστήμιο του Κέιμπριτζ (Cambridge) επανεξέτασε το Πλαίσιο Πολιτικής Ανοιχτής Πρόσβασης. Η πολιτική, που ορίστηκε και παρουσιάζεται παρακάτω εγκρίθηκε από τη Διοικούσα Επιτροπή Ανοιχτής Έρευνας.

Το πλαίσιο αυτό στόχευε στο να διασφαλιστεί ότι οι δημοσιεύσεις που συντάσσονται από ερευνητές, το προσωπικό και τους φοιτητές του Πανεπιστημίου θα δημοσιεύονται με ανοιχτή πρόσβαση όπου ισχύει.

Το Πανεπιστήμιο του Κέιμπριτζ δεσμεύεται να διαδώσει την έρευνα και την ευρυμάθεια όσο το δυνατόν ευρύτερα για να συμβάλει στην κοινωνία καθώς και στην ακαδημαϊκή πρόοδο, σύμφωνα με τις βασικές αξίες του Πανεπιστημίου. Όλα τα άρθρα περιοδικών και τα πρακτικά συνεδρίων θα πρέπει να υποβάλλονται στην Υπηρεσία Ανοιχτής Πρόσβασης του Πανεπιστημίου που εδρεύει στο Γραφείο Ακαδημαϊκής Επικοινωνίας. Η Υπηρεσία Ανοιχτής Πρόσβασης θα παράγει όσο το δυνατόν περισσότερα έργα ανοιχτής πρόσβασης σύμφωνα με τις συμφωνίες πνευματικών δικαιωμάτων και άδειας χρήσης. Επιπλέον, το Πανεπιστήμιο ενθαρρύνει τους ερευνητές να κάνουν διαθέσιμες μονογραφίες, κεφάλαια βιβλίων και άλλους τύπους αποτελεσμάτων ανοιχτής πρόσβασης και δεσμεύεται να βοηθά τους ερευνητές να τα κάνουν ελεύθερα προσβάσιμα στο κοινό.

Η καταβολή πρόσθετων κεφαλαίων στους εκδότες επιπλέον των συνδρομών (γνωστή ως «υβριδική» έκδοση) θεωρείται αναποτελεσματικός μηχανισμός μετάβασης προς ένα ευρύτερο σύστημα ανοιχτής πρόσβασης. Ως εκ τούτου, το Πανεπιστήμιο συμμετέχει ενεργά στη διαπραγμάτευση μεταβατικών συμφωνιών με εκδότες και υποστηρίζει άλλες δραστηριότητες ανοιχτής πρόσβασης που θεωρείται ότι βελτιώνουν τις διατάξεις για την ανοιχτή πρόσβαση που είναι διαθέσιμες στους ερευνητές του Πανεπιστημίου. Το Πανεπιστήμιο θα παράσχει τους μηχανισμούς και την υποδομή που είναι απαραίτητα για να βοηθήσουν τους ερευνητές να συμμορφωθούν με τις πολιτικές ανοιχτής πρόσβασης των χρηματοδοτών. Ωστόσο, οι ερευνητές πρέπει να φέρουν μέρος της ευθύνης για τη συμμόρφωση με αυτές τις πολιτικές, καθώς και με τις πολιτικές των εκδοτών. Οι συμπληρωματικές αρμοδιότητες του Πανεπιστημίου και των ερευνητών

αναφέρονται αναλυτικά παρακάτω. Το Πανεπιστήμιο δεσμεύεται να υποστηρίζει την ελευθερία των ερευνητών να επιλέγουν πού θα δημοσιεύσουν, υπό την προϋπόθεση ότι το περιοδικό επιλογής δεν έρχεται σε σύγκρουση με τις συμβατικές απαιτήσεις των χρηματοδοτών τους.

Αρμοδιότητες του Πανεπιστημίου

- i. Να παρέχει μια κεντρική υπηρεσία ανοιχτής πρόσβασης που βοηθά τους συγγραφείς να συμμορφώνονται με όλες τις σχετικές απαιτήσεις της ανοιχτής πρόσβασης και να μειώνει τον διοικητικό φόρτο των πολιτικών της ανοιχτής πρόσβασης για τους ακαδημαϊκούς.
- ii. Να βοηθά τους ερευνητές να καταθέτουν τις δημοσιεύσεις τους στο αποθετήριο του ιδρύματος έγκαιρα και σύμφωνα με τις απαιτήσεις των χρηματοδοτών και με σεβασμό των όρων και προϋποθέσεων πνευματικών δικαιωμάτων των εκδοτών. Αυτό γίνεται μέσω του συστήματος υποβολής ανοιχτής πρόσβασης. Το Πανεπιστήμιο θα ενημερώνει και θα επιμελείται επίσης τα αρχεία των εγγράφων στο αποθετήριο και θα διαχειρίζεται τυχόν περιόδους εμπάργκο, ανάλογα με την περίπτωση.
- iii. Να καταγράφει τη συμμόρφωση των εργασιών με την πολιτική ανοιχτής πρόσβασης του Πλαισίου Ερευνητικής Αριστείας και να εφαρμόζει εξαιρέσεις στην πολιτική όπου χρειάζεται για εργασίες που υποβάλλονται μέσω του συστήματος ανοιχτής πρόσβασης. Το Πανεπιστήμιο θα αναλάβει την ευθύνη για τη διασφάλιση της συμμόρφωσης εάν το έγγραφο υποβληθεί μέσω του συστήματος ανοιχτής πρόσβασης εντός των απαιτήσεων χρονικού πλαισίου που επιβάλλονται από τις πολιτικές των χρηματοδοτών.
- iv. Να διασφαλίζει τη μακροπρόθεσμη διατήρηση των δημοσιεύσεων στο αποθετήριο και να διατηρεί το αποθετήριο ανάλογα.
- v. Να διευκολύνει τη δυνατότητα για αίτηση αντιγράφων στο αποθετήριο για έγγραφα που δεν μπορούν να διατεθούν ελεύθερα λόγω πνευματικών δικαιωμάτων ή άλλων περιορισμών.
- vi. Να υποστηρίζει την ανοιχτή πρόσβαση σε ερευνητές, Τμήματα και Σχολές και να επικοινωνεί μαζί τους σχετικά με τις απαιτήσεις της

ανοιχτής πρόσβασης και τις υπηρεσίες που προσφέρει το Πανεπιστήμιο για να βοηθήσει τους ερευνητές να συμμορφωθούν.

- vii. Να διαχειρίζεται τις επιχορηγήσεις που χορηγούνται στο Πανεπιστήμιο από τον οργανισμό Έρευνας & Καινοτομίας του Ηνωμένου Βασιλείου (UKRI- United Kingdom Research and Innovation) ή και άλλους χρηματοδότες με αποτελεσματικό και υπεύθυνο τρόπο. Το Πανεπιστήμιο συνιστά την πράσινη ανοιχτή πρόσβαση ως τον πιο οικονομικά αποδοτικό τρόπο για την επίτευξη μεγαλύτερης πρόσβασης του κοινού στα ερευνητικά αποτελέσματα βραχυπρόθεσμα. Η σύσταση αυτή υποστηρίζεται και από τις ανωτέρω αρμοδιότητες του Πανεπιστημίου. Η δημοσίευση σε περιοδικά που υιοθετούν την χρυσή ανοιχτή πρόσβαση υποστηρίζεται μέσω κονδυλίων που παρέχονται από επιχορηγήσεις και το Πανεπιστήμιο αναγνωρίζει ότι η δημοσίευση σε περιοδικά χρυσής ανοιχτής πρόσβασης μπορεί να είναι ο πιο βιώσιμος τρόπος υποστήριξης της ανοιχτής πρόσβασης μεσοπρόθεσμα έως μακροπρόθεσμα. Η δημοσίευση σε ένα υβριδικό περιοδικό που συνδυάζει ορισμένες μορφές ανοιχτής πρόσβασης θα συνιστάται μόνο όταν πληροί ορισμένες κατευθυντήριες γραμμές χρηματοδότησης ή όταν το Πανεπιστήμιο έχει μια μεταβατική συμφωνία με τον εκδότη του περιοδικού για να επιτρέπεται η δημοσίευση χωρίς πληρωμή.
- viii. Να βελτιστοποιεί τις επιλογές δημοσίευσης που είναι διαθέσιμες στους ερευνητές, διερευνώντας αντισταθμιστικές συμφωνίες και υπογράφοντας σε αυτές, εάν κριθούν οικονομικά αποδοτικές και προς το συμφέρον των ερευνητών και του Πανεπιστημίου.
- ix. Να επανεξετάζει την αποτελεσματικότητα αυτής της πολιτικής εσωτερικά μέσω της αναφοράς συμμόρφωσης (UoC, 2021).

Οι ευθύνες των ερευνητών όσον αφορά την πολιτική της ανοιχτής πρόσβασης στο Πανεπιστήμιο ορίζονται παρακάτω.

- i. Να ανεβάσουν όλα τα άρθρα περιοδικών και τα πρακτικά συνεδρίων στα οποία συμμετείχαν στην Υπηρεσία ανοιχτής πρόσβασης του Πανεπιστημίου το συντομότερο δυνατό μετά την αποδοχή τους για δημοσίευση και το αργότερο 3 μήνες μετά την ημερομηνία αυτή. Η έκδοση που πρέπει να ανέβει είναι το αποδεκτό χειρόγραφο του συγγραφέα και η μεταφόρτωση θα πρέπει να γίνει μέσω του συστήματος υποβολής του Πανεπιστημίου, Symplectic.
- ii. Να διασφαλίσουν ότι η επιλογή του περιοδικού στο οποίο προτίθενται να δημοσιεύσουν το έργο τους συμμορφώνεται με τις απαιτήσεις των χρηματοδοτών τους. Οι ερευνητές ενθαρρύνονται να επικοινωνήσουν με την Υπηρεσία Ανοιχτής Πρόσβασης για συμβουλές ή να χρησιμοποιήσουν την υπηρεσία του Πανεπιστημίου SHERPA/FACT.
- iii. Να διασφαλίσουν ότι οι εργασίες τους δημοσιεύονται με τη σωστή άδεια σύμφωνα με τις απαιτήσεις των χρηματοδοτών τους.
- iv. Να ασχολούνται με τις πληροφορίες που προσφέρει το Πανεπιστήμιο για θέματα ανοιχτής πρόσβασης και να παρακολουθούν εκπαιδευτικές συνεδρίες κατά περίπτωση.
- v. Να διασφαλίζουν ότι οι δαπάνες δημοσίευσης της ανοιχτής πρόσβασης προϋπολογίζονται σε επιχορηγήσεις (εάν χρειάζεται) ώστε να διασφαλιστούν αυτά τα χρήματα στους προϋπολογισμούς της έρευνας για τον σκοπό αυτόν. Οι ερευνητές ενθαρρύνονται να επικοινωνήσουν με την Υπηρεσία Ανοιχτής Πρόσβασης ή τον προτεινόμενο χρηματοδότη τους για συμβουλές.
- vi. Να καταβάλουν κάθε δυνατή προσπάθεια για να απαντήσουν σε οποιαδήποτε επικοινωνία για αιτήματα αντιγράφων και να διατηρήσουν ενημερωμένα τα στοιχεία επικοινωνίας τους με το Πανεπιστήμιο, ειδικά εάν ένα από τα αποτελέσματα τους είναι αρχειοθετημένο στο αποθετήριο αλλά δεν είναι ελεύθερα διαθέσιμο (UoC, 2021).

4.2.6 Πανεπιστήμιο Οξφόρδης Βρετανίας (University of Oxford)

Η πολιτική δημοσιεύσεων ανοιχτής πρόσβασης του Πανεπιστημίου της Οξφόρδης εγκρίθηκε από Επιτροπή Έρευνας & Καινοτομίας στις 01/03/2018 και στην εισαγωγική δήλωση πρόθεσης από το Πανεπιστήμιο, αναφέρεται πως η ακαδημαϊκή κοινότητα του Πανεπιστημίου της Οξφόρδης επιθυμεί να εξασφαλίσει την ευρύτερη δυνατή πρόσβαση (του Πανεπιστημίου) στην έρευνα παγκόσμιας κλάσης. Η Επιτροπή θεωρεί πως η αξία και η χρησιμότητα των ερευνητικών αποτελεσμάτων αυξάνεται τόσο, όσο ευρύτερα είναι αυτά διαθέσιμα και όσο μπορούν να αξιολογούνται και να χρησιμοποιούνται και από άλλους, συμπεριλαμβανομένων μελετητών σε όλο τον κόσμο, επιχειρήσεων και φιλανθρωπικών οργανώσεων και την κοινωνία γενικότερα. Έτσι, ένα βασικό στοιχείο αυτής της συνθήκης, όπως ορίζεται και στο Στρατηγικό Σχέδιο του Πανεπιστημίου και στην Ψηφιακή Στρατηγική, είναι η ανοιχτή πρόσβαση στα ερευνητικά αποτελέσματα. Έτσι, το Πανεπιστήμιο ευνοεί, τώρα και για το άμεσο μέλλον, την ανοιχτή πρόσβαση μέσω του μοντέλου της Πράσινης ανοιχτής πρόσβασης.

Η πρόσβαση στη δημοσιευμένη έρευνα του Πανεπιστημίου της Οξφόρδης, για όλους, από οπουδήποτε, θα βοηθήσει επίσης στην ανάδειξη του Πανεπιστημίου, θα αναδείξει την αριστεία της έρευνάς του, θα προσελκύσει μελετητές και φοιτητές, θα προωθήσει τις συνεργασίες του και θα ενισχύσει την ενασχόληση του κοινού που δεν σχετίζεται με την έρευνα, μεγιστοποιώντας έτσι τον πνευματικό, πολιτιστικό, κοινωνικό και οικονομικό αντίκτυπο της έρευνας του.

Οι ευθύνες των ερευνητών

Οι ακαδημαϊκοί, οι ερευνητές και οι μεταπτυχιακοί φοιτητές («ερευνητές») καλούνται να:

1. Ειδοποιούν τη Βιβλιοθήκη Bodleian για όλες τους τις δημοσιεύσεις και να δίνουν λεπτομέρειες για όλες τις μορφές παραγωγής της έρευνας τους στη Βιβλιοθήκη Bodleian για το Ιδρυματικό Αποθετήριο της Οξφόρδης (μέσω των Symplectic στοιχείων) αλλά και τους συνδέσμους σε βάσεις δεδομένων και άλλο ερευνητικό υλικό (όπου χρειάζεται) αλλά και τα στοιχεία των χρηματοδοτήσεων της έρευνας τους (όπου ισχύει). Τα παράγωγα έργα της έρευνας τους περιλαμβάνουν άρθρα περιοδικών, εργασίες συνεδρίων,

εκθέσεις, βιβλία, κεφάλαια βιβλίων, κείμενα εργασίας και συζήτησης. Στην περίπτωση άρθρων και εργασιών συνεδρίων με διεθνή πρότυπο αριθμό περιοδικών εκδόσεων (ISSN), αυτή η ειδοποίηση προς τη Βιβλιοθήκη πρέπει να γίνεται τη στιγμή της αποδοχής του άρθρου, ενώ για τα υπόλοιπα έργα πρέπει να γίνεται το νωρίτερα δυνατό.

2. Καταθέτουν ένα ψηφιακό αντίγραφο του χειρόγραφου που έχει γίνει αποδεκτό για όλα τα άρθρα περιοδικών και εργασίες συνεδρίων που έχει παράξει ο συγγραφέας στη Βιβλιοθήκη Bodleian του Αρχείου Ερευνών της Οξφόρδης.

Οι ερευνητές ενθαρρύνονται επίσης να καταθέτουν στην ίδια Βιβλιοθήκη το πλήρες κείμενο όλων των άλλων εκδόσεων τους, συμπεριλαμβανομένων των μονογραφιών τους, των βιβλίων τους ή κεφαλαίων σε βιβλία καθώς και κείμενα εργασίας ή συζητήσεων.

3. Οι ερευνητές καλούνται να αποκτήσουν ένα μοναδικό αριθμό ORCID³ που θα συνδέεται με το Πανεπιστήμιο της Οξφόρδης σαν αναγνωριστικό του συγγραφέα, με χρήση των επαληθευμένων στοιχείων του και θα μπορεί να χρησιμοποιείται από τον συγγραφέα σε διαθέσιμη ευκαιρία, συμπεριλαμβανομένης της υποβολής δημοσιεύσεων, των αιτήσεων για προγράμματα επιχορήγησης, αλλά και σε οποιαδήποτε εργασιακή διαδικασία που σχετίζεται με την έρευνά του. Με τον τρόπο αυτό, μπορεί να διασφαλιστεί ότι το άτομο πιστώνεται το έργο του και επιπλέον το σωστό ίδρυμα, που συνδέεται με τον συγγραφέα επιτυγχάνει την υπαγωγή του στην έρευνα αυτή.
4. Οι μεταπτυχιακοί φοιτητές απαιτούνται να καταθέτουν επιπλέον ένα ψηφιακό αντίγραφο της διατριβής τους στη Βιβλιοθήκη ως προϋπόθεση απονομής του πτυχίου τους. Όλες οι διατριβές θα έχουν ανοιχτή πρόσβαση, εκτός εάν έχει χορηγηθεί στον φοιτητή εμπάργκο ή απαλλαγή 1 έτους ή 3 ετών μετά από διαβούλευση με το ακαδημαϊκό τους τμήμα.

Αυτές οι υποχρεώσεις αφορούν ανεξάρτητα από το εάν ο ερευνητής του Πανεπιστημίου της Οξφόρδης είναι ο συγγραφέας που έχει την ευθύνη για την

---

³ ORCID είναι ένας μη ιδιόκτητος αλφαριθμητικός κώδικας για τον μοναδικό προσδιορισμό των συγγραφέων και των συντελεστών επιστημονικής επικοινωνίας, καθώς και του ιστότοπου και των υπηρεσιών του ORCID για την αναζήτηση συγγραφέων και της βιβλιογραφικής παραγωγής τους

αλληλογραφία με το περιοδικό ή όχι, ή εάν άλλοι συν-συγγραφείς οφείλουν να καταθέσουν το άρθρο στα ιδρύματα τους.

5. Συνιστάται στους συγγραφείς να ελέγχουν τα δικαιώματα της δημοσίευσης τους ή άλλα δικαιώματα που αναφέρονται και μπορεί να απαιτηθούν από τον εμπορικό εκδότη πριν υπογράψουν οποιαδήποτε σύμβαση, όπως για παράδειγμα μια συμφωνία μεταβίβασης πνευματικών δικαιωμάτων.
6. Οι συγγραφείς πρέπει να διασφαλίζουν ότι συμμορφώνονται με τους όρους και τις προϋποθέσεις της έρευνάς τους και με το καταστατικό του Πανεπιστημίου και τους κανονισμούς σε σχέση με την πνευματική ιδιοκτησία.
7. Οι συγγραφείς ενθαρρύνονται ιδιαίτερα να συζητήσουν με το Πανεπιστήμιο της Οξφόρδης σχετικά με την Πανεπιστημιακή Καινοτομία και την εν δυνάμει εμπορική εκμετάλλευση των ερευνητικών τους αποτελεσμάτων πριν καταστήσουν διαθέσιμη μία δημοσίευση τους κάτω από την πολιτική με όρους ανοιχτής πρόσβασης

Η δημοσίευση ενός έργου σε καθεστώς ανοιχτής πρόσβασης δεν θα επηρεάσει την κυριότητα οποιασδήποτε πνευματικής ιδιοκτησίας που το Πανεπιστήμιο ισχυρίζεται πως του ανήκει ως προς το έργο αυτό (Τμήμα 6, Μέρος Β, Καταστατικού XVI: Περιουσία, Συμβόλαια και Καταπιστεύματα) (UoO, 2018).

4.2.7 Πανεπιστήμιο Άμστερνταμ Ολλανδίας (Amsterdam University)

Η ολλανδική κυβέρνηση έχει θέσει την Ανοιχτή Επιστήμη στην πολιτική ατζέντα. Πρώτα σε εθνικό επίπεδο, το 2013, και στη συνέχεια σε ευρωπαϊκό επίπεδο κατά τη διάρκεια της Προεδρίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) το 2016.

Για την υλοποίηση των ευρωπαϊκών συμφωνιών στην Ολλανδία, υπογράφηκε το Φεβρουάριο του 2017, το Εθνικό Σχέδιο για την Ανοιχτή Επιστήμη (ΕΣΑΕ) από δέκα μέρη, συμπεριλαμβανομένης της Βασιλικής Ολλανδικής Ακαδημίας Τεχνών και Επιστημών (KNAW), του Οργανισμού Επιστημονικής Έρευνας της Ολλανδίας (NWO / ZonMw), της Ένωσης των Πανεπιστημίων στην Ολλανδία (VSNU) και του UKB (ολλανδικής ένωσης των Βιβλιοθηκών του Πανεπιστημίου και της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Ολλανδίας).

Μια σημαντική φιλοδοξία του ΕΣΑΕ ήταν να επιτευχθεί 100% δημοσίευση Ανοιχτής Πρόσβασης μέχρι το 2020. Από το 2020, όλες οι ακαδημαϊκές δημοσιεύσεις που χρηματοδοτούνται με δημόσια κονδύλια όφειλαν να παρέχουν άμεσα την Ανοιχτή Πρόσβαση σε όλους.

Η VSNU με την UKB ήταν οι μεγαλύτεροι οργανισμοί πίσω από αυτή τη φιλοδοξία και την έναρξη και τον συντονισμό της κοινής πολιτικής μεταξύ των κύριων παραγόντων. Για την πληροφόρηση σχετικά με την Ανοιχτή Πρόσβαση, τέθηκε σε λειτουργία μία εθνική πύλη πληροφοριών (openaccess.nl) (UoAmsterdam, 2022).

Ο στόχος της Ανοιχτής Πρόσβασης είναι να κάνει τη δημόσια χρηματοδοτούμενη έρευνα προσβάσιμη για όλους. Να προσφέρεται ανοικτή πρόσβαση στις ακαδημαϊκές δημοσιεύσεις, ώστε το περιεχόμενό τους να μπορεί να διαβαστεί ελεύθερα, να εκτυπωθεί, να αντιγραφεί, να διανεμηθεί, να γίνει αναζήτηση του ή να χρησιμοποιηθεί με άλλο τρόπο, ώστε να συμβάλλει στην επιτάχυνση της διάδοσης των ερευνητικών αποτελεσμάτων και, συνεπώς, στην ανάπτυξη της ακαδημαϊκής γνώσης, τη χρήση και την επαναχρησιμοποίηση των αποτελεσμάτων της έρευνας στον τομέα της εκπαίδευσης, και τη χρησιμοποίησή τους από τα μέλη του κοινού και των επαγγελματιών.

Το Πανεπιστήμιο του Άμστερνταμ δεσμεύτηκε να παρέχει ανοικτή πρόσβαση το 2005 υπογράφοντας τη Διακήρυξη του Βερολίνου για την Ανοιχτή Πρόσβαση στη Γνώση στις Επιστήμες και τις Ανθρωπιστικές Επιστήμες. Το 2017, το Πανεπιστήμιο υπέγραψε το Εθνικό Σχέδιο Ανοιχτής Επιστήμης με στόχο την υλοποίηση της εθνικής μετάβασης στην ανοικτή επιστήμη. Μία από τις τρεις αιχμές του δόρατος του ΕΣΑΕ αγκαλιάζει την ανοικτή πρόσβαση ενώ στοχεύει και στην επίτευξη 100% ανοιχτής πρόσβασης.

Το Πρόγραμμα Ανοιχτής Επιστήμης του Πανεπιστημίου για την περίοδο 2020-2024 περιλαμβάνει μια πολιτική ανοιχτής πρόσβασης, στην οποία η δέσμευση του Πανεπιστημίου για την ανοικτή πρόσβαση έχει μεταφραστεί σε συγκεκριμένες ευθύνες για το προσωπικό:

«Από την 1η Ιανουαρίου 2021, οι ερευνητές του Πανεπιστημίου του Άμστερνταμ θα πρέπει να καταχωρούν τις ακαδημαϊκές τους δημοσιεύσεις αμέσως μετά τη δημοσίευση και να ανεβάζουν την αντίστοιχη έκδοση του εκδότη (ή τουλάχιστον το αποδεκτό χειρόγραφο) στο Σύστημα Πληροφοριών Τρέχουσας Έρευνας

(Pure) του Πανεπιστημίου του Άμστερνταμ για μακροπρόθεσμη αρχειοθέτηση. Επιπλέον, οι ερευνητές αναμένεται να χρησιμοποιήσουν μία από τις παρακάτω τρεις επιλογές για να δημοσιεύσουν την εργασία τους σε ανοιχτή πρόσβαση:

- δημοσίευση μιας ακαδημαϊκής δημοσίευσης σε ανοιχτή πρόσβαση αμέσως με άδεια Creative Commons από τον εκδότη (κατά προτίμηση με άδεια CC BY σύμφωνα με τις οδηγίες του ΕΣΑΕ) ή
- διάθεση ελεύθερα της έκδοσης του εκδότη μιας σύντομης ακαδημαϊκής δημοσίευσης μέσω του αποθετηρίου του Πανεπιστημίου του Άμστερνταμ (UvA-DARE) μετά από ένα εξάμηνο εμπάργκο, σύμφωνα με την ενότητα 25fa του ολλανδικού νόμου περί πνευματικών δικαιωμάτων ή
- διάθεση ενός αποδεκτού χειρογράφου μιας ακαδημαϊκής έκδοσης ως ελεύθερα διαθέσιμου μέσω του αποθετηρίου UvA (UvA-DARE) μόλις λήξει το εμπάργκο που έχει επιβάλει ο εκδότης (UoAmsterdam, 2022).

Κεφάλαιο 5. Ανοικτή πρόσβαση και Ελληνικές βιβλιοθήκες –Ανασκόπηση βιβλιογραφίας και Πρακτικές που εφαρμόζονται από Ελληνικές βιβλιοθήκες

5.1 Ανοικτή πρόσβαση στις Ελληνικές βιβλιοθήκες

Η Ελλάδα υστερεί στον χώρο της ανοιχτής πρόσβασης. Στην Ελλάδα απαντάται ένα κατακερματισμένο και ελλιπές θεσμικό και λειτουργικό πλαίσιο για την Ανοικτή Επιστήμη, με απουσία Εθνικής Στρατηγικής και υστέρηση σε σχέση με τα υπόλοιπα κράτη-μέλη της ΕΕ. Οι ελάχιστες πρόνοιες του εθνικού θεσμικού πλαισίου προέρχονται από την ενσωμάτωση συμπληρωματικών Οδηγιών της ΕΕ ή αφορούν έμμεσα στην ερευνητική διαδικασία.

Με τον νόμο 4310/2014 που υποστηρίζει την ανοιχτή πρόσβαση για την κρατικά χρηματοδοτούμενη έρευνα, η Ελλάδα υποστηρίζει την ανοιχτή πρόσβαση, όμως δεν υπάρχει μία ενιαία πολιτική για την ανοιχτή πρόσβαση ακόμη. Στις 29 και 30 Νοεμβρίου του 2018, η Ευρωπαϊκή κοινοπραξία OpenAIRE οργάνωσε ένα συνέδριο για την Ανοικτή Επιστήμη στην Ελλάδα, για την κατανόηση του υπάρχοντος οικοσυστήματος και της δημιουργίας μίας λίστας προτεραιοτήτων και δράσεων για την ανάπτυξη μίας Εθνικής Στρατηγικής για την Ανοικτή Επιστήμη. Από τις συζητήσεις του συμποσίου προέκυψε μία πρόταση για την εκ νέου διαμόρφωση μίας Εθνικής Ομάδας Εργασίας Ανοιχτής Επιστήμης Υψηλού Επιπέδου υπό την αιγίδα της Γενικής Γραμματείας Έρευνας και Τεχνολογίας (ΓΓΕΤ), που θα κατάστρωνε μία Εθνική Στρατηγική για την Ανοικτή Επιστήμη και παράλληλα θα έθετε στόχους για υλοποίηση διαφόρων σχεδίων και στόχων, όπως:

- την άμεση ενίσχυση εθνικής συμμετοχής στο Ευρωπαϊκό Νέφος Ανοιχτής Επιστήμης (EOSC)
- την υλοποίηση αναγκαίου θεσμικού πλαισίου μέχρι το 2021
- τον σχεδιασμό και τη δρομολόγηση υλοποίησης υποδομών για την Ανοικτή Επιστήμη μέχρι το 2021

- τον οριζόντιο συντονισμό και παρακολούθηση εφαρμογής της Ανοικτής Επιστήμης από το Εθνικό Συμβούλιο Έρευνας, Τεχνολογίας και Καινοτομίας
- την ανοικτή Πρόσβαση στις επιστημονικές δημοσιεύσεις που παράγονται από δημόσια χρηματοδότηση με πράσινο δρόμο/ υποχρεωτική εφαρμογή από το 2021 (Green OA by default), αλλά και με χρυσό δρόμο (Gold OA)/μετά από αξιολόγηση καθολικής εφαρμογής και συμμόρφωση με τις αρχές του Plan S έως το 2024 και την ελεύθερη διάθεση και επαναχρησιμοποίηση ερευνητικών δεδομένων που παράγονται από δημόσια χρηματοδότηση
- τα ανοικτά δεδομένα εξ ορισμού (open data by default) από το 2021
- την πιλοτική διαχείριση FAIR δεδομένων από το 2022
- την ανάπτυξη και διαχείριση λογισμικού έρευνας αλλά και την διάθεση του λογισμικού που παράγεται με δημόσια χρηματοδότηση με ανοικτή άδεια εξ ορισμού (open source by default) από το 2021 (Athanasίου et al., 2020).
Τα σχέδια αυτά, όμως δεν έχουν ακόμη υλοποιηθεί.

Επιπλέον, οι εθνικές Ερευνητικές Υποδομές δεν συμμορφώνονται στο σύνολό τους με τις αρχές της Ανοικτής Επιστήμης, με εξαίρεση όσες υποχρεωτικά αποτελούν τμήμα ευρύτερων υποδομών της ΕΕ ή έχουν σχεδιαστεί εξ αρχής ως ανοικτές υποδομές.

Με βάση τα παραπάνω, αντιλαμβάνεται κανείς πως το τοπίο της ανοικτής πρόσβασης στην χώρα είναι κατακερματισμένο και στην παρούσα περίοδο γίνονται προσπάθειες για την ενσωμάτωση πολιτικών ανοικτής πρόσβασης στα διάφορα ιδρύματα. Ο ρυθμός ενσωμάτωσης όμως ποικίλλει και παρουσιάζονται μεγάλες αποκλίσεις από έναν έστω βασικό προσανατολισμό προς την ανοικτή πρόσβαση.

Σε διεθνές επίπεδο, οι σύνδεσμοι των πανεπιστημίων συμμετέχουν ενεργά στις πρωτοβουλίες και τις διαβουλεύσεις για τη διαμόρφωση και υλοποίηση πολιτικών ανοικτής πρόσβασης και στηρίζουν την ευρωπαϊκή πολιτική. Αντίστοιχα, προσπαθούν να καταφέρουν την υιοθέτηση νέων αρχών και πρακτικών για την παραγωγή, τη διάχυση και την επαναχρησιμοποίηση των ερευνητικών παραγόμενων και των δεδομένων.

Παραδείγματα τέτοιων δράσεων είναι η Guild of European research-intensive universities, που τονίζει την ανάγκη για μία βιώσιμη πολιτική για την ανοιχτή πρόσβαση σε μακροπρόθεσμη κλίμακα, με παράλληλη στήριξη στο οικονομικό πεδίο των Πανεπιστημιακών ιδρυμάτων για την υλοποίηση της πολιτικής αυτής. Επιπλέον, θεωρεί αναγκαία τη δημιουργία και διατήρηση σχετικών υποδομών, αλλά και ενός πλαισίου αξιολόγησης του ερευνητικού έργου βασισμένου στις αρχές της ανοιχτής πρόσβασης και σε συντελεστές που θα μπορούν να λαμβάνονται υπόψη ώστε να ισοσκελίζονται οι τυχόν διαφορές που υφίστανται στα περιβάλλοντα των διαφόρων ακαδημαϊκών ιδρυμάτων (για παράδειγμα σε σχέση με τις υπάρχουσες υποδομές, προσφερόμενες υποστηρικτικές διοικητικές διαδικασίες που διευκολύνουν τα μέλη ΔΕΠ κ.λπ.). Μία άλλη ένωση Πανεπιστημίων, η European University Association, υποστηρίζει συστηματικά την ανοιχτή πρόσβαση και αναλαμβάνει δεσμεύσεις σε διάφορα επίπεδα. Η ένωση αυτή, παρακολουθεί και συντονίζει τη δράση της μαζί με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και την UNESCO για μια παγκόσμια συνεννόηση και συναίνεση σχετικά με την ανοιχτή πρόσβαση κι έχει συστήσει μία ομάδα ειδικών πάνω στην ανοιχτή πρόσβαση που παρακολουθεί το τοπίο της ανοιχτής πρόσβασης, συλλέγει πληροφορίες και είναι σε διαρκή διάλογο με τα ιδρύματα και άλλους εταίρους ιδιαίτερα σε θέματα διαπραγματεύσεων και συμφωνιών με τους εκδότες, σχετικά με πολιτικές και υπηρεσίες διαχείρισης των δεδομένων με τρόπο δίκαιο και ανοικτό. Τέλος, και η League of European Research Universities το 2018, πρότεινε στα ιδρύματα έναν υποδειγματικό οδικό χάρτη προς την αλλαγή κουλτούρας που συνεπάγεται η ανοιχτή πρόσβαση, προτάσσοντας τον όρο Open scholarship. Στο κείμενό της υποστηρίζει ένθερμα τους 8 πυλώνες της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, αναλύει το μέγεθος των προκλήσεων για τα πανεπιστήμια και διατυπώνει συγκεκριμένες αναλυτικές συστάσεις για τα ιδρύματα που ανάλογα με τις ιδιαιτερότητές τους μπορούν να υιοθετήσουν, σε ένα βάθος χρόνου με συστηματικό τρόπο (ΕΚΠΑ, 2021).

Ο Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών (ΣΕΑΒ) προχωρώντας ένα βήμα μπροστά και αναγνωρίζοντας τις αρχές της Ανοικτής Πρόσβασης, πασχίζει ώστε κάθε ακαδημαϊκή βιβλιοθήκη να διαθέτει ιδρυματικό αποθετήριο δημοσιεύσεων αποσκοπώντας στον εξορθολογισμό της πρόσβασης και ανοικτής

διάθεσης. (ΣΕΑΒ, 2019), ενώ υπάρχουν σε πιλοτική φάση δύο εθνικά αποθετήρια δεδομένων (Athanasίου et al., 2020) και θεματικά αποθετήρια από εθνικές ερευνητικές υποδομές του Οδικού Χάρτη για τις Ερευνητικές Υποδομές.

Στο πλαίσιο των ενεργειών του για την ενίσχυση της Ανοικτής Πρόσβασης στη χώρα μας, διερευνά συστηματικά τους τρόπους και τα εργαλεία μετάβασης σε ένα νέο τοπίο επιστημονικής δημοσίευσης, ώστε να υπάρχει ένα βιώσιμο και επωφελές πλαίσιο για τους δημόσιους φορείς έρευνας και εκπαίδευσης, συμμετέχοντας σε διεθνείς πρωτοβουλίες, αξιολογώντας τις εξελίξεις και σταθμίζοντας με γνώμονα το όφελος της ελληνικής επιστημονικής κοινότητας. Η Διακήρυξη του Συνδέσμου για την Ανοικτή Πρόσβαση στην Ελλάδα, διατυπώνει τις ανησυχίες του για την ανεπάρκεια του τρέχοντος μοντέλου επιστημονικής δημοσίευσης και ορίζει ρητά τις άμεσες πρωτοβουλίες που αναλαμβάνει (Athanasίου et al., 2020). Επιπλέον, το 2018, το Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων επίσημα στήριξε την «Διακήρυξη για την Ανοικτή Πρόσβαση στην Ελλάδα».

Σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη του σχεδίου της Ανοικτής Πρόσβασης κατέχουν διάφοροι οργανισμοί έρευνας και ανάπτυξης, εθνικοί ή μη καθιστώντας αναγκαία τη διαφάνεια μεταξύ τους και την εγκαθίδρυση ανοιχτών τρόπων επικοινωνίας και παρακολούθησης έρευνας, μέσω επικυρωμένης επιστημονικής γνώσης.

Παρακάτω δίνονται παραδείγματα ανοικτής πρόσβασης από τις βιβλιοθήκες στην Ελλάδα και περιγράφεται το πλαίσιο στο οποίο λειτουργούν.

5.2 Πολιτική ανοικτής πρόσβασης του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής (ΠΑΔΑ)

Το Πανεπιστήμιο Δυτικής Αττικής (ΠΑΔΑ) προωθεί ενέργειες οι οποίες βοηθούν για την ευρύτερη διάδοση των αποτελεσμάτων της ακαδημαϊκής και ερευνητικής δραστηριότητας των μελών της Ακαδημαϊκής Κοινότητας του Πανεπιστημίου. Κάτω από αυτό το πρίσμα και με την ευθύνη της Βιβλιοθήκης του Ιδρύματος, το ΠΑΔΑ λειτουργεί το Ιδρυματικό Αποθετήριο «Πολυνόη». Στο αποθετήριο φιλοξενούνται οι διάφορες πτυχιακές εργασίες, αλλά και οι διπλωματικές και μεταπτυχιακές εργασίες μαζί με τις διδακτορικές διατριβές που έχουν εκπονηθεί

στο Ίδρυμα. Παράλληλα, περιέχει και το δημοσιευμένο επιστημονικό και ερευνητικό έργο των μελών του Ιδρύματος.

Το Ιδρυματικό Αποθετήριο «Πολυνόη» (“Polynoe”) του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής συνιστά μία υποδομή οργανωμένου ψηφιακού περιεχομένου. Το αποθετήριο ιδρύθηκε με σκοπό τη συγκέντρωση, την τεκμηρίωση και την προβολή της επιστημονικής παραγωγής του Ιδρύματος, οπότε σε αυτό καταχωρίζονται συστηματικά και με βάση τη διεθνή πρακτική και τα διεθνή πρότυπα, τα τεκμήρια από το σύνολο της εκπαιδευτικής ερευνητικής αλλά και της διοικητικής δραστηριότητας του Ιδρύματος, καθώς και ειδικού τύπου συλλογές όταν αυτό κρίνεται σκόπιμο. Σαν παράδειγμα αναφέρεται πως το αποθετήριο μπορεί να περιλαμβάνει τόσο ερευνητικά άρθρα, ερευνητικά αποτελέσματα, μελέτες, πατέντες των μελών του Ιδρύματος, όσο και εκπαιδευτικές σημειώσεις, συγγράμματα, προγράμματα σπουδών, πτυχιακές, μεταπτυχιακές και διπλωματικές εργασίες, διδακτορικές διατριβές, μαζί με διοικητικές αποφάσεις και κανονισμούς.

Η ταξινόμηση του υλικού γίνεται ανά γνωστικό αντικείμενο ή θεματική κατηγορία σε διαφορετικές συλλογές και για κάθε περίπτωση υλικού δημιουργείται ψηφιακή καταχώριση με κατάλληλα περιγραφικά μεταδεδομένα, η οποία συνδέεται με το αντίστοιχο ψηφιακό αρχείο που έχει κατατεθεί. Σημειώνεται ότι η διαχείριση της ερευνητικής παραγωγής που αφορά υλικό όπως δημοσιεύσεις, ανακοινώσεις, πατέντες κ.λπ. των μελών του Ιδρύματος θα πραγματοποιείται επίσης στο πλαίσιο λειτουργίας του ιδρυματικού αποθετηρίου «Πολυνόη».

Μέσω της βιβλιοθήκης αυτής, διατίθεται το σύνολο του καταχωρισμένου υλικού στην Ακαδημαϊκή Κοινότητα αλλά και το ευρύ κοινό μέσω της χρήσης του διαδικτύου, πάντα σύμφωνα με τους κανόνες που διέπουν την ανοιχτή πρόσβαση, τα ανοικτά δεδομένα αλλά και τις σχετικές άδειες χρήσης.

Ο τρόπος καταχώρισης υλικού στη βιβλιοθήκη γίνεται είτε από τα στελέχη της βιβλιοθήκης είτε από τους καταθέτες με αυτο-απόθεση, εφόσον ακολουθηθούν οι κανόνες της βιβλιοθήκης και η αντίστοιχη πολιτική, μετά την χορήγηση σχετικής εξουσιοδότησης.

Όσον αφορά τις υποχρεώσεις των στελεχών της βιβλιοθήκης, αυτές είναι η ευθύνη της διαχείρισης της ψηφιακής συλλογής του Ιδρυματικού Αποθετηρίου, ο έλεγχος, η αποδοχή των καταθέσεων και η εξασφάλιση της ακεραιότητάς της και της ισότιμης πρόσβασης σ' αυτήν.

Ο οποιοσδήποτε μπορεί να έχει πρόσβαση στο Ιδρυματικό Αποθετήριο του ΠΑΔΑ, καθώς επιτρέπεται η ελεύθερη πρόσβαση για όλους τους χρήστες του Διαδικτύου που επιθυμούν να πλοηγηθούν στο περιεχόμενό του. Σημαντικό είναι πως για τη χρήση, δεν απαιτείται προηγούμενη εγγραφή ενώ η υπηρεσία διατίθεται δωρεάν. Καθώς το Ιδρυματικό Αποθετήριο ακολουθεί πολιτική ανοιχτής πρόσβασης, διατίθεται στο κοινό το πλήρες κείμενο των ψηφιακών συλλογών του για χρήση σε εκπαιδευτικούς και ερευνητικούς σκοπούς. Καμία όμως χρήση του υλικού δεν είναι επιτρεπτή εφόσον αφορά την εμπορική εκμετάλλευση των τεκμηρίων σε οποιαδήποτε μορφή τους, χωρίς την επίσημη άδεια του/των κατόχου/χων της πνευματικής ιδιοκτησίας, με εξαίρεση περιπτώσεις όπου η άδεια εκμετάλλευσης του υλικού ορίζει διαφορετικά. Ακόμη, δεν είναι επιτρεπτή η χρήση σε περιπτώσεις όπου το υλικό υπόκειται σε περίοδο αποκλεισμού πρόσβασης (embargo period) που έχει οριστεί από εκδότη, ή αλλιώς το υλικό αποτελεί μέρος «κλειστών» συλλογών ειδικού σκοπού.

Εφόσον δεν συντρέχουν οι παραπάνω συνθήκες, οποιοσδήποτε μπορεί να έχει πρόσβαση στα βιβλιογραφικά δεδομένα και στο πλήρες κείμενο των τεκμηρίων και να τα χρησιμοποιήσει ανάλογα με την άδεια χρήσης με την οποία έχουν αναρτηθεί. Σε κάθε περίπτωση χρήσης υλικού, πρέπει να αναφέρεται η πηγή ανάκτησης του είτε είναι από πρωτογενή πηγή είτε μέσω του αποθετηρίου και να παρέχεται ο κατάλληλος σύνδεσμος (link) στα βιβλιογραφικά δεδομένα, ώστε να επιτρέπεται η πρόσβαση και από τυχόν ενδιαφερόμενα μέρη.

Για την εξασφάλιση της ανάκτησης των εγγραφών του αποθετηρίου από τις διαθέσιμες μηχανές αναζήτησης του διαδικτύου, αυτές πραγματοποιούνται ακολουθώντας διεθνή πρότυπα καταχώρισης και αποθήκευσης ως προς τα μεταδεδομένα τους. Με τον τρόπο αυτό, η προβολή του εκπαιδευτικού και ερευνητικού έργου της ακαδημαϊκής κοινότητας του ΠΑΔΑ διευκολύνεται.

Σε περίπτωση που ο δημιουργός επιθυμεί περίοδο αποκλεισμού πρόσβασης ή αποκλειστικά ιδρυματική πρόσβαση, τότε μπορεί να υποβάλει ηλεκτρονικό αίτημα στη Βιβλιοθήκη με τους λόγους του αιτήματός του.

Για να καλυφθούν όλα τα μοντέλα πρόσβασης έχουν προβλεφθεί οι παρακάτω δυνατότητες:

1. Ανοικτή Πρόσβαση.
2. Ιδρυματική πρόσβαση (μέσω των IP διευθύνσεων).
3. Απαγόρευση πρόσβασης στο πλήρες κείμενο για συγκεκριμένο χρονικό διάστημα (περίοδος αποκλεισμού) από έξι (6) μήνες έως τρία (3) έτη και αυτόματη μετατροπή σε ανοικτή πρόσβαση μετά το πέρας της περιόδου αποκλεισμού.
4. Κλειστή πρόσβαση με χρήση κωδικού με στόχο την υλοποίηση πολιτικών ψηφιακής διατήρησης (digital preservation) ή για ειδικές συλλογές.

Σε ό,τι αφορά την περίοδο αποκλεισμού πρόσβασης ισχύουν οι παρακάτω συνθήκες:

1. Για τις διδακτορικές διατριβές επιτρέπεται η απαγόρευση πρόσβασης στο πλήρες κείμενο του τεκμηρίου για χρονικές περιόδους έως και τρία (3) έτη, κατά το πρότυπο του Εθνικού Αρχείου Διδακτορικών Διατριβών του Εθνικού Κέντρου Τεκμηρίωσης & Ηλεκτρονικού Περιεχομένου. Με ευθύνη του καταθέτη, οι επιλογές κατάθεσης των διδακτορικών διατριβών (περίοδος αποκλεισμού, άδεια χρήσης κ.λπ.) στο Ιδρυματικό Αποθετήριο θα πρέπει να είναι ίδιες με αυτές στο Εθνικό Αρχείο Διδακτορικών Διατριβών του Εθνικού Κέντρου Τεκμηρίωσης & Ηλεκτρονικού Περιεχομένου.
2. Για τις μεταπτυχιακές εργασίες η περίοδος αποκλεισμού είναι από έξι (6) έως δώδεκα (12) μήνες με δυνατότητα παράτασης. Για την ενεργοποίηση και ανανέωση της περιόδου αποκλεισμού για τις μεταπτυχιακές εργασίες απαιτείται επιστολή έγκρισης εκ μέρους του επιβλέποντα καθηγητή.
3. Σε εξαιρετικές περιπτώσεις μπορεί να ορισθεί περίοδος αποκλεισμού από έξι (6) έως δώδεκα (12) μήνες με δυνατότητα παράτασης για τις πτυχιακές/διπλωματικές εργασίες κατόπιν αιτήματος του φοιτητή, αιτιολόγησης και έγκρισης του επιβλέποντα καθηγητή.

Οι περίοδοι αυτές χορηγούνται ως ένα είδος προστασίας των πνευματικών δικαιωμάτων όταν:

1. Ο καταθέτης έχει υποβάλει μέρος του τεκμηρίου προς δημοσίευση σε επιστημονικά δημοσιεύματα (π.χ. περιοδικά) ή σε κάποιο συνέδριο.
2. Ο καταθέτης έχει υποβάλει μέρος του έργου του σε διαδικασία κατοχύρωσης, π.χ. σε περιπτώσεις πατέντας.
3. Ο καταθέτης διαπραγματεύεται την εμπορική εκμετάλλευση μέρους του έργου.
4. Ο καταθέτης έχει κάποιον άλλο σοβαρό λόγο, τον οποίο αναγράφει στη φόρμα κατάθεσης.

Σε κάθε περίπτωση μετά τη λήξη της περιόδου αποκλεισμού το τεκμήριο διατίθεται ελεύθερα.

Η πολιτική κατάθεσης που ακολουθείται από το Πανεπιστήμιο Δυτικής Αττικής, διαφέρει όσον αφορά διαφορετικές κατηγορίες υλικού προς δημοσίευση. Το περιεχόμενο των πτυχιακών, διπλωματικών και μεταπτυχιακών εργασιών κατατίθενται υποχρεωτικά στο Αποθετήριο του ιδρύματος, κατόπιν της εκπόνησής τους από τους φοιτητές του. Για το περιεχόμενο διαφόρων εκπαιδευτικών σημειώσεων, επιστημονικών άρθρων και συγγραμμάτων των μελών, των προγραμμάτων σπουδών, των αποφάσεων οργάνων, κανονισμών κ.λπ., η κατάθεση είναι εθελοντική. Προϋπόθεση αποτελεί η απόφαση και σύμφωνη γνώμη των αρμοδίων οργάνων και της βιβλιοθήκης, όσον αφορά τη συμβατότητα του εκάστοτε περιεχομένου καθώς και των τεχνικών δυνατοτήτων του.

Προϋποθέσεις υπάρχουν και για τον τρόπο με τον οποίο πραγματοποιείται η κατάθεση υλικού. Ενώ μπορεί να γίνει με τη συμμετοχή των στελεχών της βιβλιοθήκης, μπορεί να γίνει και με αυτο-αρχειοθέτηση (self-archiving), τρόπος ο οποίος σε κάποιες περιπτώσεις επιβάλλεται όταν πρόκειται για πτυχιακές, διπλωματικές, μεταπτυχιακές εργασίες και διδακτορικές διατριβές των τελειόφοιτων του Πανεπιστημίου, ώστε να παραλάβουν τον τίτλο σπουδών.

Η αυτο-αρχειοθέτηση για την κατάθεση στο Ιδρυματικό Αποθετήριο περιλαμβάνει μια σειρά διεργασιών κατά την οποία ο καταθέτης απαιτείται να

δηλώσει την ιδιότητά του ως δημιουργός της εργασίας, καθώς και τη συναίνεση συνδημιουργών σε περίπτωση περισσοτέρων του ενός.

Ανεξαρτήτως του ηλεκτρονικού τρόπου κατάθεσης τεκμηρίων, τα στελέχη της βιβλιοθήκης μπορούν να τα ελέγξουν ως προς την τεχνική τους αρτιότητα αλλά όχι προς το περιεχόμενό τους, το οποίο είναι αποκλειστική ευθύνη του συγγραφέα τους ως προς τη συμμόρφωση με θέματα επιστημονικής δεοντολογίας, ηθικών και νομικών αρχών και περιορισμών αλλά και ως προς την αυθεντικότητα και εγκυρότητά τους.

Η πορεία της ηλεκτρονικής κατάθεσης πτυχιακών, διπλωματικών, μεταπτυχιακών εργασιών και διδακτορικών διατριβών των φοιτητών στο Ιδρυματικό Αποθετήριο, ακολουθεί τα εξής βήματα:

- Ο δημιουργός μετά την επιτυχή εξέταση της εργασίας του, οφείλει να την μετατρέψει σε ηλεκτρονικό αρχείο με τη μορφή PDF, φέρων τις ψηφιακές υπογραφές του επιβλέποντα καθηγητή και των μελών της εξεταστικής επιτροπής.
- Μετά την ταυτοποίησή του με τους κωδικούς πρόσβασης (login και password) που διαθέτει για την είσοδό του στον ιδρυματικό λογαριασμό e-mail του πανεπιστημίου από το σύστημα, οφείλει να υποβάλλει μια φόρμα ηλεκτρονικών μεταδεδομένων. Η φόρμα αυτή έχει αρκετά υποχρεωτικά πεδία που αφορούν την πιστοποίηση και εγκυρότητα όπως: προσωπικά στοιχεία καταθέτη, τα βιβλιογραφικά στοιχεία της εργασίας, δήλωση συγγραφέα πτυχιακής εργασίας, άδεια διάθεσης, άδεια χρήσης κλπ. Υπάρχει περιορισμένη δυνατότητα κατάθεσης συνοδευτικών αρχείων.
- Με το πέρας των διεργασιών αυτών και την υποβολή των συνοδευτικών αρχείων, ο καταθέτης ενημερώνεται για την επιτυχή υποβολή της εργασίας και τα επιμέρους στοιχεία προωθούνται προς έλεγχο από το εξουσιοδοτημένο προσωπικό της Βιβλιοθήκης, προς επιβεβαίωση προσωπικών και άλλων στοιχείων και προς την τεχνική αρτιότητά τους.
- Με την ολοκλήρωση του ελέγχου αυτού και τη συμπλήρωση από το προσωπικό των απαιτούμενων μεταδεδομένων σύμφωνα με τους κανόνες που ισχύουν για κάθε δημοσίευμα, οριστικοποιείται η αποδοχή του.

- Σε κάθε περίπτωση απόρριψης, προβλέπεται η αποστολή ηλεκτρονικού μηνύματος (email) στον καταθέτη, με το οποίο δηλώνονται από το προσωπικό της Βιβλιοθήκης οι λόγοι απόρριψης και οι απαραίτητες διορθώσεις οι οποίες πρέπει να γίνουν.
- Μόλις οι διορθώσεις αυτές και ο επανέλεγχος του δημοσιεύματος ολοκληρωθούν, ο καταθέτης ενημερώνεται μέσω ηλεκτρονικού μηνύματος (email) για τη δημοσίευση και η εργασία αναρτάται στο Ιδρυματικό Αποθετήριο.
- Εφόσον η βεβαίωση κατάθεσης αποτελεί υποχρεωτικό έγγραφο για την απόκτηση τίτλου σπουδών από τους προπτυχιακούς και μεταπτυχιακούς φοιτητές καθώς και τους υποψήφιους διδάκτορες, καθίσταται αναγκαία η αποστολή αυτοματοποιημένου ενημερωτικού ηλεκτρονικού μηνύματος (email) στη Γραμματεία του εκάστοτε Τμήματος φοίτησης του καταθέτη. Με τον τρόπο αυτό το εκάστοτε τμήμα μπορεί πλέον να ανακηρύξει την αποφοίτηση προπτυχιακών φοιτητών ή κατόχων ΜΔΕ αλλά και διδακτορικού διπλώματος μεταπτυχιακών φοιτητών και υποψηφίων διδασκόντων.

Ακολουθείται η πολιτική προστασίας προσωπικών δεδομένων ως προς τη δημοσίευσή τους σε τρίτους εκτός πανεπιστημίου.

Ως προς τα πνευματικά δικαιώματα, παρόλη την άδεια διάθεσης του τεκμηρίου του καταθέτη προς το Ιδρυματικό Αποθετήριο, το οποίο διατηρεί το μη-αποκλειστικό δικαίωμα δημοσίευσης και διάθεσης της ηλεκτρονικής μορφής του με την προϋπόθεση διάθεσης εκπαιδευτικής και ερευνητικής χρήσης μη κερδοσκοπικού/εμπορικού χαρακτήρα, ο καταθέτης παραμένει ο απόλυτος κάτοχος των πνευματικών δικαιωμάτων αυτής. Το ίδιο συμβαίνει και σε περίπτωση πολλαπλών δημιουργών μετά τη συναίνεσή τους για τη δημοσίευση. Κατόπιν αυτού, η δημοσίευση των τεκμηρίων στο Ιδρυματικό Αποθετήριο δεν απαγορεύει στον/στους συγγραφείς τη δημοσίευση του τεκμηρίου τους με την παρούσα ή τροποποιημένη μορφή οπουδήποτε αλλού, άμεσα ή μελλοντικά.

Ο καταθέτης δημιουργώντας συνδέσμους και αναφέροντας την πηγή ανάκτησης των βιβλιογραφικών δεδομένων, απαλλάσσεται από την άδεια χρήσης και τα στοιχεία είναι ελεύθερα να χρησιμοποιηθούν για μη κερδοσκοπικούς σκοπούς

από οποιονδήποτε άλλο χρήστη του Ιδρυματικού Αποθετηρίου. Δεδομένη θεωρείται η ευθύνη του εκάστοτε επιβλέποντος καθηγητή, όσον αφορά τον έλεγχο περί λογοκλοπής μέσω ειδικού λογισμικού προγράμματος παρεχόμενου από το πανεπιστήμιο.

Ο απώτερος σκοπός της ανάκτησης και αναπαραγωγής της ψηφιοποιημένης δημοσίευσης από τους εκάστοτε χρήστες του Ιδρυματικού Αποθετηρίου, πραγματοποιείται από την πολιτική μακροχρόνιας διατήρησης του δημοσιεύματος. Με την πολιτική αυτή διασφαλίζεται το περιεχόμενο της εκάστοτε εργασίας ώστε να παραμείνει ακέραιο σε κάθε περίπτωση μετάπτωσης δημοσιευμάτων μεταξύ λογισμικών αλλά και μεταξύ γενεών ηλεκτρονικών υπολογιστών, εφόσον έχουν τηρηθεί οι προβλεπόμενες απαιτήσεις κατά τη διάρκεια της κατάθεσης. Το αποθετήριο «Πολυνόη» του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής συμβάλλει λαμβάνοντας όλα τα απαραίτητα μέτρα που προβλέπονται για τη μακροπρόθεσμη πολιτική συντήρησης, διατήρησης και προσβασιμότητας του περιεχομένου, κάνοντας χρήση των Διεθνών Προτύπων Καταχώρισης και αποθήκευσης βιβλιογραφικών δεδομένων και τεκμηρίων, με μέτρα όπως η τακτική λήψη αντιγράφων ασφαλείας (back-up) του λογισμικού και του περιεχομένου του δημοσιεύματος, ανακαίνιση λογισμικών υποδομής, εφαρμογών και μέσω αποθήκευσης, μετατροπή των αρχείων σε καταλληλότερη μορφή ανάλογα με τις εκάστοτε τεχνολογικές εξελίξεις, απόδοση μόνιμων αναγνωριστικών (Persistent Identifiers) σε όλα τα δημοσιεύματα.

Η πολιτική μη αποδοχής της εκάστοτε δημοσίευσης ή της μη αποδοχής της, έγκειται κυρίως στη συμμόρφωση των δημιουργών με τις απαιτήσεις της καταχώρισης της δημοσίευσης. (ακατάλληλες τεχνικές προδιαγραφές ή/και ακατάλληλη κατηγορία υλικού). Κανόνα αποτελεί και η παραβίαση πνευματικών δικαιωμάτων άλλων συγγραφέων συμπεριλαμβανόμενης της λογοκλοπής. Επίσης, σε άρνηση δημοσίευσης μπορεί να οδηγήσουν θέματα που αφορούν την εθνική ασφάλεια, την παραβίαση κανόνων δεοντολογίας και ηθικής κατά τη διάρκεια ερευνητικής διαδικασίας, καθώς και διαφόρων νομικών ζητημάτων που αφορούν αποδεδειγμένες παραβιάσεις συμφωνίας με τρίτα πρόσωπα και μη συμμόρφωση δημοσιεύματος με το είδος, το σκοπό και την αποστολή της ιδρυματικής βιβλιοθήκης.

Το Ιδρυματικό Αποθετήριο «Πολυνόη» υποστηρίζει και προτείνει τη χρήση διαφόρων αδειών χρήσης τεκμηρίων (Creative Commons), στην προσπάθεια κάλυψης των ιδιαιτεροτήτων και αναγκών του δημοσιεύματος του εκάστοτε συγγραφέα. Αυτές είναι:

1. Αναφορά Δημιουργού Μη Εμπορική Χρήση Παρόμοια Διανομή 4.0 Διεθνές (CC BY-NC-SA 4.0) Το έργο είναι ελεύθερο για διανομή (αναπαραγωγή, διανομή και παρουσίαση του έργου στο κοινό και για διασκευή (παράγωγα έργα), ανάλογα με προϋποθέσεις
2. Αναφορά Δημιουργού Μη Εμπορική Χρήση Όχι Παράγωγα Έργα 4.0 Διεθνές (CC BY-NC-ND 4.0) Το έργο είναι ελεύθερο για διανομή (αναπαραγωγή, διανομή και παρουσίαση του έργου στο κοινό), ανάλογα με προϋποθέσεις

Επιπλέον, για την απλοποίηση της απόθεσης των εργασιών εκ μέρους των φοιτητών και για την ουσιαστική υποστήριξη του κινήματος της Ανοικτής Πρόσβασης, η άδεια «Αναφορά Δημιουργού - Μη Εμπορική Χρήση - Παρόμοια Διανομή 4.0 Διεθνές (CC BY-NC-SA 4.0)» θα είναι η προεπιλεγμένη. Κάθε εργασία που ανεβάζει στο Ιδρυματικό Αποθετήριο «Πολυνόη» είναι ψηφιακά καταχωρισμένη και με τα αντίστοιχα περιγραφικά μεταδεδομένα, τα οποία συνδέονται με το πλήρες κείμενο που έχει κατατεθεί σε ψηφιακή μορφή.

Με την αποδοχή του σχετικού κειμένου που αναφέρεται στη φόρμα κατάθεσης της εργασίας, ο φοιτητής-δημιουργός παρέχει την άδεια στη Βιβλιοθήκη του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής να δημοσιεύσει την εργασία του σε ψηφιακή μορφή στο Ιδρυματικό Αποθετήριο «Πολυνόη». Στις περιπτώσεις εργασιών όπου οι φοιτητές-δημιουργοί είναι περισσότεροι του ενός, την παραχώρηση της άδειας υπογράφει ο καταθέτης της εργασίας, εφόσον έχει φροντίσει προηγουμένως να λάβει τη συναίνεση και των υπόλοιπων δημιουργών.

Τέλος, για την λειτουργία του αποθετηρίου, το ΠΑΔΑ υιοθέτησε τις παρακάτω αρχές Ανοικτής Πρόσβασης. Με την υιοθέτηση των αρχών αυτών, το Ίδρυμα θεωρεί πως μπορεί να συμβάλλει στην κατοχύρωση και στη μέγιστη προβολή του έργου των μελών της Ακαδημαϊκής Κοινότητας του Πανεπιστημίου.

Οι αρχές αυτές παρουσιάζονται παρακάτω:

- Το ΠΑΔΑ προτρέπει τα μέλη της Ακαδημαϊκής Κοινότητας να καταθέτουν στο Ιδρυματικό Αποθετήριο ηλεκτρονικά αντίγραφα όλων των έγκριτων

άρθρων, βιβλίων / μονογραφιών, πρακτικών συνεδρίων, κ.λπ. που έχουν γίνει αποδεκτά για δημοσίευση (είτε το τελικό αντίγραφο του συγγραφέα – accepted author manuscript ή το αντίγραφο του εκδότη – published version) καθώς και των μεταδεδομένων τους.

- Η ηλεκτρονική κατάθεση των πτυχιακών, διπλωματικών και μεταπτυχιακών εργασιών και διδακτορικών διατριβών των τελειοφοίτων του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής στο Ιδρυματικό Αποθετήριο είναι υποχρεωτική.
- Το Ίδρυμα ενθαρρύνει το σύνολο των μελών της Ακαδημαϊκής Κοινότητας να εκχωρούν σε εκδότες μόνο εκείνα τα δικαιώματα που είναι αναγκαία για την έκδοση των δημοσιεύσεων τους, ενώ εφιστά την προσοχή των συγγραφέων για την ορθή διαπραγμάτευση με τους εκδότες. Με τον τρόπο αυτό, οι συγγραφείς μπορούν να διατηρούν το δικαίωμα της κατάθεσης των δημοσιεύσεων και των μεταδεδομένων τους στο Ιδρυματικό Αποθετήριο και της μέσω αυτού παροχής ανοικτής πρόσβασης στο περιεχόμενο τους όπου αυτό είναι δυνατόν.
- Τα μεταδεδομένα (τίτλος, συγγραφέας, ιδιότητα, όνομα του περιοδικού που αποδέχτηκε τη δημοσίευση, κ.λπ.) όλων των δημοσιεύσεων που προσδιορίζονται στο άρθρο 1 θα πρέπει να γίνονται άμεσα ανοικτά διαθέσιμα από τη στιγμή της κατάθεσης.
- Στην περίπτωση δημοσιεύσεων που δεν μπορούν να γίνουν άμεσα ανοικτά διαθέσιμες, λόγω περιορισμών των εκδοτών, συνιστάται η κατάθεση του πλήρους κειμένου στο Ιδρυματικό Αποθετήριο, ωστόσο η πρόσβαση στο πλήρες κείμενο θα είναι κλειστή μέχρι τη λήξη της χρονικής δέσμευσης που θέτει ο εκδότης.
- Τα μέλη της Κοινότητας του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής διατηρούν την πλήρη ευθύνη ως προς την τήρηση τυχόν υποχρεώσεων που υφίστανται και έχουν αναληφθεί προς τρίτα μέρη (άλλοι & άλλες συγγραφείς και εκδότες).
- Προτρέπει τα μέλη της Ακαδημαϊκής Κοινότητας να καταθέτουν στο Ιδρυματικό Αποθετήριο το σύνολο του δημοσιευμένου έργου τους ώστε να είναι εφικτή η αποτίμηση και αξιολόγηση μέσω του Ιδρυματικού Αποθετηρίου, της παραγωγής ερευνητικού έργου τόσο του Ιδρύματος

συνολικά, όσο και του κάθε μέλους του προσωπικού ειδικότερα. Για το σκοπό αυτό, συγκρίνει και εμπλουτίζει το περιεχόμενο του αποθετηρίου σε σχέση με ό,τι έχει καταγραφεί από υπηρεσίες ευρετηριασμού των αναφορών (citation indexes services).

- Για την κατάθεση του επιστημονικού έργου τους στο Ιδρυματικό Αποθετήριο τα μέλη του ακαδημαϊκού και ερευνητικού προσωπικού υποχρεούνται να αποκτήσουν μοναδικό αναγνωριστικό φυσικού προσώπου ORCID (ORCID iD), το οποίο θα τα διακρίνει από άλλους ερευνητές (π.χ. με ίδιο όνομα) και θα επιτρέπει να διαχειρίζονται τις εγγραφές των δημοσιεύσεων τους αλλά και να αναζητούν άλλους ερευνητές.
- Οι ανωτέρω ρυθμίσεις ισχύουν για όλες τις δημοσιεύσεις και εργασίες που παράγονται μετά από την ημερομηνία κατά την οποία η πολιτική αυτή έχει τεθεί σε ισχύ.

Εκτός των παραπάνω αρχών, το ΠΑΔΑ ενθαρρύνει τα μέλη της Ακαδημαϊκής Κοινότητας να αδειοδοτούν τους εκδότες μόνο με εκείνα τα δικαιώματα που είναι απολύτως αναγκαία για την δημοσίευση των έργων τους, ενώ παράλληλα να παραμένουν κύριοι των πνευματικών δικαιωμάτων των δημοσιεύσεών τους, όπου αυτό είναι δυνατόν. Ακόμη, ενθαρρύνει τα μέλη του να καταθέτουν στο Ιδρυματικό Αποθετήριο του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής, ή ακόμη και σε όποιο άλλο κατάλληλο αποθετήριο δεδομένων ανοικτής πρόσβασης όλα τα ερευνητικά σύνολα δεδομένων που χρησιμεύουν ως αποδεικτικά στοιχεία για δημόσια διαθέσιμες εκθέσεις έρευνας ή/και αναφορά σε δημοσιεύσεις οι οποίες έχουν υποστεί ομότιμη αξιολόγηση (peer-reviewed).

Από την πλευρά του, το Πανεπιστήμιο Δυτικής Αττικής δεσμεύεται να εξασφαλίσει την επιμέλεια και μακροχρόνια διατήρηση των αποτελεσμάτων της έρευνας που κατατίθεται στο Ιδρυματικό του Αποθετήριο, ενώ παράλληλα δεσμεύεται να αυξάνει τον αριθμό των πηγών, των διαθέσιμων εργαλείων και τις προσφερόμενες δυνατότητες των αποθετηρίων, να διευκολύνει την κατάθεση, να εκπαιδεύει τους ερευνητές, να παρέχει πληροφορίες σχετικά με τα πνευματικά δικαιώματα, να παρέχει υποστήριξη στην εκπόνηση σχεδίων διαχείρισης δεδομένων (data management plans) και να αναπτύσσει τις απαραίτητες

υποδομές για τη μακροχρόνια ψηφιακή διατήρηση των δεδομένων (digital preservation).

Παρά το γεγονός ότι η παρούσα πολιτική Ανοικτής Πρόσβασης ισχύει μόνο για τις δημοσιεύσεις που γίνονται μετά την ημερομηνία έναρξης ισχύος της πολιτικής αυτής, το Πανεπιστήμιο Δυτικής Αττικής ενθαρρύνει τα μέλη του να καταθέσουν αναδρομικά στο I.A. του και εκείνες τις δημοσιεύσεις τους που είχαν συγγράψει πριν από την ημερομηνία αυτή και να τις καταστήσουν ελεύθερα προσβάσιμες όπου αυτό είναι δυνατό (ΠΑΔΑ, 2020).

5.3 Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών (ΕΚΠΑ)

Η αναζήτηση για την ανοιχτή πρόσβαση του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών (ΕΚΠΑ) δεν έδωσε κάποιο αποτέλεσμα για την βιβλιοθήκη του. Πράγματι, στην ιστοσελίδα της Διεύθυνσης Βιβλιοθήκης και Κέντρου Πληροφόρησης του ΕΚΠΑ (<http://www.lib.uoa.gr/anoikti-epistimi/ypiresia-gia-tin-anoikti-epistimi.html>) υπάρχει η παρακάτω ανακοίνωση:

«Η Διεύθυνση Βιβλιοθήκης και Κέντρου Πληροφόρησης του ΕΚΠΑ, ανταποκρινόμενη με αίσθημα ευθύνης: α) στις τρέχουσες τάσεις για την ανοικτότητα στην επιστημονική έρευνα (σύμφωνα με τις αρχές της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και στο Εθνικό σχέδιο για την Ανοιχτή Επιστήμη), β) στην σημαντική πρωτοβουλία των Ευρωπαϊκών Πανεπιστημίων (European Civic University, CIVIS) στην οποία συμμετέχει και το ΕΚΠΑ και γ) στη βούληση να αναδείξει τον καθοριστικό ρόλο που έχουν οι βιβλιοθήκες διεθνώς στην έρευνα και την εκπαίδευση, δηλώνει ότι ιδρύθηκε και ξεκίνησε τις εργασίες της μια νέα Υπηρεσία της Διεύθυνσης με αντικείμενο την ενασχόληση και την προώθηση θεμάτων για την Ανοιχτή Επιστήμη (Open Science), εντός της Πανεπιστημιακής μας κοινότητας αλλά και προς την κοινωνία.

Αν και οι αρμοδιότητες της υπηρεσίας σχετίζονται άμεσα με την task force for Open Science του CIVIS, οι στόχοι της είναι ευρύτεροι και περιλαμβάνουν μεταξύ άλλων:

- τη μελέτη, ανάδειξη και δημιουργία διαδικασιών και υποδομών Ανοικτής Επιστήμης οι οποίες δύνανται να υποστηριχτούν από τις Βιβλιοθήκες του Ιδρύματος,
- την τεκμηρίωση και ανάδειξη του επιστημονικού έργου που παράγεται εντός του ΕΚΠΑ και των πάσης φύσεως αντίστοιχων αποτελεσμάτων (δημοσιευμάτων, δεδομένων κ.α.), όχι μόνο στο πλαίσιο των συνεργαζόμενων Ιδρυμάτων του CIVIS, αλλά και εκτός αυτού.

Η υπηρεσία στελεχώνεται από ειδική ομάδα εργασίας που απαρτίζεται από τους παρακάτω συναδέλφους (αναφέρονται τα ονόματα των στελεχών της υπηρεσίας)».

Γίνεται κατανοητό, πως στο Πανεπιστήμιο γίνονται διάφορες προσπάθειες για την εισαγωγή και υιοθέτηση μίας πολιτικής ανοιχτής πρόσβασης, η οποία όμως δεν είναι ακόμη έτοιμη προς εφαρμογή.

Όμως, στο ΕΚΠΑ λειτουργεί το ενιαίο ιδρυματικό αποθετήριο «Πέργαμος», για την καταχώρηση Διπλωματικών Εργασιών Μεταπτυχιακών Προγραμμάτων και Διδακτορικών Διατριβών και σε ψηφιακή μορφή, στη Βάση της Ψηφιακής Βιβλιοθήκης "Γκρίζας Βιβλιογραφίας", από προπτυχιακούς και μεταπτυχιακούς φοιτητές του ΕΚΠΑ. Το αποθετήριο αυτό είναι της βιβλιοθήκης του ΕΚΠΑ και της Σχολής των Επιστημών Υγείας, και η πρόσβαση στην ψηφιακή μορφή των εργασιών αυτών, υπόκειται στις ισχύουσες διατάξεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας και, ανά περίπτωση, επιτρέπεται ή απαγορεύεται, ανάλογα με την επιθυμία του συγγραφέα, και προσφέρεται αποκλειστικά για προσωπική, εκπαιδευτική ή ερευνητική χρήση. Κατά το προσεχές διάστημα, πρόσθετες συλλογές της βιβλιοθήκης καθίστανται προσβάσιμες, αλλά και επιπλέον υπηρεσίες και λειτουργίες γίνονται δυνατές, μέσα από μία νέα πλατφόρμα βιβλιοθήκης. Πράγματι, η ψηφιακή βιβλιοθήκη εμπλουτίζεται κάθε μέρα και με νέα τεκμήρια, αλλά δεν ορίζεται με σαφήνεια ο χρόνος ολοκλήρωσης της ενσωμάτωσης του συνόλου των τεκμηρίων στην ψηφιακή μορφή στο αποθετήριο) (ΕΚΠΑ, 2021) .

5.4 Εθνικό Αρχείο Διδακτορικών Διατριβών –ΕΑΔΔ

Μέσω των βασικών αρχών που αφορούν την διαμοίραση της επιστημονικής έρευνας μέσω της ανοιχτής πρόσβασης ώστε οι νέοι αλλά και οι παλαιότεροι ερευνητές να γνωστοποιήσουν το έργο τους στην παγκόσμια ερευνητική κοινότητα με σκοπό την προώθηση της επιστημονικής γνώσης, το ΕΑΔΔ προέβη στην κατασκευή του ιστότοπου του αρχείου διδακτορικών διατριβών (ΕΑΔΔ, 2018). Χρησιμοποιώντας το βασικό μοντέλο της πράσινης ανοιχτής πρόσβασης, διαθέτει στο ευρύτερο κοινό πληθώρα διατριβών οι οποίες μπορούν να αναζητηθούν μέσω βιβλιογραφικών εγγραφών, ιδρυμάτων, συγγραφέων, έτους απονομής για κάθε χώρα και γλώσσα στις οποίες έχουν εκδοθεί. Το απλούστατο σύστημα διάθεσης παρέχει δωρεάν τις υπηρεσίες του σε όλους ανεξαρτήτως τους χρήστες, με μόνη διαφοροποίηση την απαίτηση εγγραφής στον ιστότοπο για τους χρήστες εκείνους που θέλουν να μεταφορτώσουν (download) το περιεχόμενο.

Οι βασικές αρχές επί των οποίων στηρίζεται η διάθεση του περιεχομένου του ΕΑΔΔ είναι:

- η προάσπιση και η ενίσχυση της ανοικτής πρόσβασης στην ερευνητική γνώση,
- η προώθηση της νέας επιστημονικής γνώσης,
- η ενίσχυση των νέων ερευνητών στην προσπάθειά τους να καταστήσουν το έργο τους γνωστό και προσπελάσιμο στην ελληνική και διεθνή επιστημονική κοινότητα, και το ευρύ κοινό.

Το Σύστημα Διάθεσης παρέχει σε απλούς και εγγεγραμμένους χρήστες τις κάτωθι υπηρεσίες (βλέπε Πίνακας 2)

Πίνακας 2: Υπηρεσίες του ΕΑΔΔ στους χρήστες

Υπηρεσίες	Απλός Χρήστης	Εγγεγραμμένος Χρήστης
Απλή και σύνθετη αναζήτηση μιας διατριβής μέσω των πεδίων των βιβλιογραφικών εγγραφών	√	√
Πλοήγηση με βάση καθορισμένα πεδία βιβλιογραφικών εγγραφών (επιστημονικό πεδίο, ίδρυμα, συγγραφέας, χώρα, γλώσσα, έτος απονομής του διδακτορικού τίτλου)	√	√
Προβολή για ανάγνωση του ψηφιακού κειμένου μιας διατριβής	√	√

Υπηρεσίες	Απλός Χρήστης	Εγγεγραμμένος Χρήστης
Μεταφόρτωση (download) του ψηφιακού αρχείου μιας διδακτορικής διατριβής		√

Το μακρύ ιστορικό εξέλιξης του ΕΑΔΔ, περιλαμβάνει την ψήφιση του Νόμου 1566/1985 (αρθ.70 παρ.15), καθιστώντας το Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης και Ηλεκτρονικού Περιεχομένου (ΕΚΤ) ως υπεύθυνο ίδρυσης και ελεγκτή των προϋποθέσεων αξιολόγησης και δημοσίευσης στο ΕΑΔΔ. Στη συνέχεια, το 1986 αξιοποιήθηκε το διαθέσιμο λογισμικό ΑΒΕΚΤ 3.00 ώστε τα δεδομένα των διδακτορικών διατριβών να καταλογογραφηθούν και να μπορέσουν να διατεθούν τα μετέπειτα χρόνια (1992-1998) μέσω του διαθέτη ΕΡΜΗ, ο οποίος υποστήριζε την αναζήτηση με τη χρήση γλώσσας CCL (Common Command Language). Το 1999 μετά την ψηφιοποίηση 12000 διδακτορικών διατριβών, προέβη σε μεταφορά των μεταδεδομένων τους στο ΑΒΕΚΤ 5.00, το οποίο υλοποιούσε πρότυπα καταλογογράφησης (UNIMARC, UNIMARC Authorities και ISO 2709). Το 2010, ακολουθώντας τις σύγχρονες εξελίξεις, ανέπτυξε τις υποδομές για ένα Ψηφιακό Αποθετήριο με χρήση λογισμικού DSpace, το οποίο είναι λογισμικό ανοικτού κώδικα και εξασφαλίζει αφενός τη δυνατότητα στον χρήστη να πραγματοποιεί φιλική αναζήτηση στα μεταδεδομένα που είναι διαθέσιμα, αλλά και να έχει διαλειτουργικότητα με άλλα πληροφοριακά συστήματα, αποθετήρια και εργαλεία αναζήτησης ή μηχανές αναζήτησης (Google, Scirus). Ο στόχος ήταν να παρέχεται ένα πιο φιλικό περιβάλλον προς τους χρήστες και παράλληλα να εξασφαλίζεται η μακροχρόνια διατήρηση των ψηφιακών αρχείων. Στο διάστημα 2014 – 2018, το ΕΚΤ αλλά και άλλοι επιμελητές (Γραμματείες ΑΕΙ, ΔΟΑΤΑΠ), φρόντισαν για την εκσυγχρόνιση και την αναπροσαρμογή του συστήματος. Τέλος, εντός των ετών 2019 – 2021, το ΕΚΤ υλοποιώντας την υποχρέωση του Ν. 1566/85, έθεσε σε λειτουργία το ΕΑΔΔ μέσω νέου συστήματος ηλεκτρονικής κατάθεσης Διδακτορικών Διατριβών, το οποίο σχεδιάστηκε και αναπτύχθηκε εκ νέου ώστε να συνάδει με τα σύγχρονα δεδομένα της ψηφιοποίησης των δημοσίων υπηρεσιών.

Το ΕΑΔΔ αποτελείται από δύο διακριτά πληροφοριακά συστήματα, τα οποία αναπτύσσονται και λειτουργούν από το ΕΚΤ:

- I. το Σύστημα Ηλεκτρονικής Κατάθεσης, μέσω του οποίου γίνεται η ηλεκτρονική κατάθεση και διαχείριση των διδακτορικών διατριβών προκειμένου να ενταχθούν στο ΕΑΔΔ &
- II. το Σύστημα Διάθεσης, μέσω του οποίου είναι δυνατή η online αναζήτηση και διάθεση των διδακτορικών διατριβών που εντάσσονται στο ΕΑΔΔ.

Το σύστημα ηλεκτρονικής κατάθεσης περιλαμβάνει μια σειρά εργασιών από τους καταθέτες και το προσωπικό. Το σύστημα είναι πλήρως κατατοπιστικό, με αναλυτικές οδηγίες για κάθε απαιτούμενο βήμα στο οποίο πρέπει να προβούν οι εκάστοτε καταθέτες αλλά και των απαραίτητων ενεργειών της γραμματείας, από τις φόρμες στοιχείων και ερωτηματολογίων έως τον έλεγχο και τέλος τη δημοσίευση των διδακτορικών διατριβών (ΕΑΔΔ, 2022).

5.5 Βιβλιοθήκη HEAL link

Η διαδικτυακή αυτή πύλη παρέχει άμεση πρόσβαση σε βάσεις δεδομένων που αφορούν το πλήρες κείμενο ηλεκτρονικών περιοδικών και βιβλίων και σε βιβλιογραφικές βάσεις δεδομένων, στα μέλη του Συνδέσμου Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών (ΣΕΑΒ).

Ο ΣΕΑΒ δημιουργήθηκε από την ανάγκη δικτύωσης των Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών. Αρχικά χρηματοδοτήθηκε κοινοτικά μέσω Ευρωπαϊκών προγραμμάτων και οργανώθηκε συμπεριλαμβάνοντας δράσεις που αφορούν: (α) την ηλεκτρονική δικτύωση Βιβλιοθηκών των ΑΕΙ και ΤΕΙ (που υπήρχαν όταν σχεδιάστηκε η HEAL-link), (β) την εκπαίδευση προσωπικού Βιβλιοθηκών, (γ) τη μελέτη διαμόρφωσης εθνικής πολιτικής ανάπτυξης των συλλογών επιστημονικών περιοδικών των Βιβλιοθηκών των ΑΕΙ και ΤΕΙ της χώρας και (δ) τη δημιουργία κατανεμημένης ηλεκτρονικής μονάδας τεκμηρίωσης για τη γκριζά βιβλιογραφία.

Παρόλο που οι συνομιλίες είχαν αρχίσει από το 1998, η πρόσβαση ξεκίνησε το 1999 με πρόσβαση σε 2711 τίτλους επιστημονικών περιοδικών και 13 βάσεις δεδομένων και μέσα στην επόμενη δεκαετία πολλαπλασιάστηκε φτάνοντας σε πρόσβαση τους 14.000 τίτλους επιστημονικών βιβλίων και πάνω από 11.000 επιστημονικών περιοδικών, και 21 βάσεις δεδομένων, 6 εκ των οποίων πλήρους κειμένου και 15 βιβλιογραφικών δεδομένων.

Ακολούθησε η εφαρμογή της μεθόδου Conspectus από έξι Πανεπιστημιακές Βιβλιοθήκες για την αξιολόγηση των συλλογών περιοδικών της Χημείας, Φυσικής και Πληροφορικής των πέντε αντιπροσωπευτικών βιβλιοθηκών που συμμετείχαν στο πιλοτικό πρόγραμμα και ήταν το Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, το Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, το Πανεπιστήμιο Κρήτης, το Πανεπιστήμιο Μακεδονίας και το Πανεπιστήμιο Πατρών. Τα περιοδικά αυτά επιλέχθηκαν διότι υπήρχε κοινό ενδιαφέρον από τα παραπάνω Ιδρύματα για τις θεματικές αυτές κατηγορίες, με βάση τα ερευνητικά τους προγράμματα και τις συναφείς τους δραστηριότητες, στις θεματικές αυτές κατηγορίες, παρατηρούνταν μεγάλος αριθμός εκδιδόμενων περιοδικών και συνδρομών, τα περιοδικά αυτά είχαν υψηλό κόστος, που αθροιστικά επιβάρυνε τα Ιδρύματα και υπήρχε μεγάλη σημασία στην έγκαιρη ενημέρωση της (εγχώριας) ακαδημαϊκής κοινότητας πάνω στις εξελίξεις που σημειώνονταν στις επιστήμες αυτές.

Από την πιλοτική αξιολόγηση καταδείχθηκε πως οι συλλογές έντυπων περιοδικών των συμμετεχουσών βιβλιοθηκών ήταν ιδιαίτερα ελλιπείς. Αυτό οδηγούσε στο συμπέρασμα πως δεν θα υπήρχε ουσιαστικό όφελος από την προσπάθεια συνεργασίας των βιβλιοθηκών στην ανάπτυξη των συλλογών έντυπων περιοδικών τους, ενώ δεν θα συνέβαλε σημαντικά στην διεύρυνση της πρόσβασης των βιβλιοθηκών σε μεγαλύτερο αριθμό τίτλων. Ως εκ τούτου, η Κοινοπραξία θεώρησε πιο ωφέλιμη τη στροφή προς την κατεύθυνση της κοινής πρόσβασης όλων των βιβλιοθηκών των Ακαδημαϊκών Ιδρυμάτων της χώρας σε ηλεκτρονικές πηγές πρόσβασης.

Στάθηκε ακόλουθα απαραίτητη η ίδρυση Μονάδας Ολικής Ποιότητας των Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών σύμφωνα με τα διεθνή πρότυπα, η οποία επελέγη να λειτουργεί και να εδρεύει στο πανεπιστήμιο Ιωαννίνων και να καταστεί υπεύθυνη για την καταγραφή της ορθής λειτουργίας των ελληνικών ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών. Η μονάδα αυτή εδρεύει και λειτουργεί στο Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων με κύριο σκοπό την ανάλυση, επεξεργασία και διάδοση στατιστικών πληροφοριών (μέγεθος, δυναμικό, συνεισφορά στην έρευνα, διδασκαλία, έρευνα και γενικότερα στα επιστημονικά δρώμενα της χώρας) για τις ελληνικές ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες. Η ανάγκη για ηλεκτρονική τεκμηρίωση της πνευματικής παραγωγής των ελληνικών ΤΕΙ και ΑΕΙ, οδήγησε στη δημιουργία του συστήματος ARTEMIS (Διαπανεπιστημιακό σύστημα ψηφιακής βιβλιοθήκης για

την ηλεκτρονική τεκμηρίωση της σύγχρονης ελληνικής γκρίζας βιβλιογραφίας) με σκοπό την αρχειοθέτηση και παροχή της.

Επιπλέον, δημιουργήθηκε το Διαπανεπιστημιακό σύστημα ψηφιακής βιβλιοθήκης για την ηλεκτρονική τεκμηρίωση της σύγχρονης ελληνικής γκρίζας βιβλιογραφίας ΑΡΤΕΜΙΣ, το οποίο αποτελεί ολοκληρωμένη κατανεμημένη μονάδα Ηλεκτρονικής Τεκμηρίωσης. Σκοπός του ΑΡΤΕΜΙΣ είναι η συστηματική αρχειοθέτηση και διάδοση της πνευματικής παραγωγής των ΑΕΙ και ΤΕΙ της χώρας (διπλωματικές, μεταπτυχιακές και διδακτορικές εργασίες, τεχνικές αναφορές, σημειώσεις διδασκαλίας κ.α.), με τη βοήθεια της τεχνολογίας των ψηφιακών βιβλιοθηκών.

Η επιτροπή του HEAL Link αντιμετωπίζει προβλήματα χρηματοδότησης αφού η αρχική κοινοτική χρηματοδότηση κάλυψε μόνο ένα μέρος των αναγκών. Παρόλα αυτά, συνεχίζει τις διαπραγματεύσεις και καταβάλλει προσπάθεια εξέλιξης στις σύγχρονες ανάγκες πληροφοριών. Μετά την ένταξή της στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος της Ψηφιακής Σύγκλισης (ΕΣΠΑ 2007-2013), η βιβλιοθήκη χρησιμοποιώντας συνδυασμό μοντέλων πράσινης, χρυσής και υβριδικής ανοιχτής πρότασης, παρέχει υπηρεσίες που αφορούν υποδομές πιστοποίησης και εξουσιοδότησης χρήσης για την απλοποίηση διαδικασιών σύνδεσης και δημοσίευσης (AAI), link σύνδεσης εγγεγραμμένων και μη μελών του HEAL-Link, δυνατότητα χρήσης συνδέσμου υπηρεσίας διαδανεισμού ιατρικών άρθρων (ΔΙΑΔΟΣΙΣ), link Συνδέσμου Βιβλιοθηκών Νότιας Ευρώπης (SELL).

Οι ανάγκες πρόσβασης σε ποικίλες ηλεκτρονικές πηγές και οι διάφορες δυσκολίες που δημιουργούνται στις περιπτώσεις χρήσης ξεχωριστών διακριτικών πιστοποιήσεων οδήγησαν στη δημιουργία μιας Υποδομής για ενοποιημένη πρόσβαση. Σύμφωνα με αυτή, ένας χρήστης από τη στιγμή που πιστοποιείται η ταυτότητα του στο ίδρυμα που ανήκει, το ίδιο το ίδρυμα δίνει την εξουσιοδότηση στον χρήστη, ότι είναι μέλος του και έχει δικαίωμα πρόσβασης στις αντίστοιχες υπηρεσίες. Έως και σήμερα η πρόσβαση βασιζόταν σε ξεχωριστά διακριτικά για κάθε υπηρεσία/πηγή και στην αναγνώριση IP διευθύνσεων. Έτσι, ο στόχος της Υποδομής AAI (Πιστοποίησης και Εξουσιοδότησης) είναι η απλοποίηση της πρόσβασης των χρηστών των ιδρυμάτων σε δικτυακούς πόρους με τον ιδρυματικό τους λογαριασμό. Με αυτό τον τρόπο μπορούν να έχουν πρόσβαση

στις συνδρομές του HEAL-Link από οπουδήποτε. Η Υποδομή ΑΑΙ κάνει χρήση μιας έννοιας που ονομάζεται ομόσπονδη διαχείριση ταυτότητας (HEAL-Link, 2022).

Σήμερα η βιβλιοθήκη παρέχει πρόσβαση σε 26710 e-journals, διαθέτει συνολικά 165000 ανοικτά e-books, απαριθμεί 43 μέλη και διαθέτει 13 βάσεις δεδομένων. Συνολικά, έχουν γίνει 8.6 εκατομμύρια μεταφορτώσεις των e-books της βιβλιοθήκης, ενώ αντίστοιχα έχουν μεταφορτωθεί 85 εκατομμύρια άρθρα από e-journals (ηλεκτρονικά περιοδικά). Τα μέλη της HEAL-Link είναι το Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών, το ινστιτούτο CERTH, η Ανώτατη Σχολή Καλών Τεχνών, το ινστιτούτο ATHENA, το Αλεξάνδρειο ΑΤΕΙ Θεσσαλονίκης, το ΑΠΘ, το Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών, το κέντρο βιολογικών ερευνών 'Alexander Fleming', το Χαροκόπειο πανεπιστήμιο, η Γενική Γραμματεία Έρευνας και Τεχνολογίας, το Ελληνικό Κέντρο Θαλασσιών Ερευνών (ΕΛΚΕΘΕ), το Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο (ΕΑΠ), η Βουλή των Ελλήνων, το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής (ΙΕΠ), το Διεθνές Πανεπιστήμιο Ελλάδος, το Ελληνικό Ινστιτούτο Παστέρ, το ΤΕΙ Κρήτης, το Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης (ΕΚΤ), το Εθνικό Αστεροσκοπείο, το Πανεπιστήμιο Πατρών, το Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας, η Ακαδημία Αθηνών και πολλά άλλα ιδρύματα.

Μέσω ανοιχτής πρόσβασης στηρίζει συμφωνίες με πρόβλεψη για δημοσίευση ανοικτής πρόσβασης μόνο για δημοσίευση εργασιών σε επιστημονικά ηλεκτρονικά περιοδικά. Οι συμφωνίες στηρίζουν τον χρυσό (gold) και αδαμάντινο (diamond) δρόμο ανοικτής πρόσβασης και διακρίνονται ανά εκδότη. Λόγω των διαφορετικών όρων που ισχύουν για την δημοσίευση σε καθεστώς ανοιχτής πρόσβασης, η βιβλιοθήκη εφιστά την προσοχή των συγγραφέων στην προσεκτική ανάγνωση των όρων και πιθανώς διαφόρων ρητρών που προβλέπονται για κάθε εκδότη. Επίσης, για να «ενεργοποιηθεί» η πρόβλεψη για ανοιχτή πρόσβαση, θα πρέπει ο κύριος συγγραφέας (corresponding author) να ανήκει στην κοινότητα των μελών του ΣΕΑΒ και συστήνεται η υποβολή να γίνεται με τον ιδρυματικό λογαριασμό του συγγραφέα., ώστε να εξασφαλίζεται η ανοιχτή πρόσβαση. Ο ΣΕΑΒ στα πλαίσια των διαπραγματεύσεων που έκανε για την ανανέωση των συνδρομών της κοινοπραξίας σε επιστημονικό υλικό για την τριετία 2019-2021, διεκδίκησε και κατάφερε, όπου ήταν δυνατό, να υπάρχει πρόβλεψη για δημοσίευση εργασιών σε καθεστώς ανοικτής πρόσβασης

παράλληλα με την πρόσβαση στο πλήρες κείμενο του συνδρομητικού υλικού των εκδοτών (EESC, 2022).

Παράλληλα, η βιβλιοθήκη παρέχει υποστήριξη στους συγγραφείς πάνω στην επιλογή του κατάλληλου περιοδικού για τη δημοσίευση της εργασίας τους, ενώ επίσης προσφέρει το ευρετήριο επιλέξιμων περιοδικών Ανοικτής Πρόσβασης, σαν ένα εργαλείο ελέγχου της δυνατότητας δημοσίευσης σε επιστημονικά περιοδικά συνεργαζόμενων με τον ΣΕΑΒ εκδοτών. Ο κάθε χρήστης έχει τη δυνατότητα να αναζητήσει τον τίτλο του περιοδικού αλλά ακόμη και να επιλέξει έναν από τους κύριους τύπους υποστήριξης, δηλαδή περιοδικά με πλήρη απαλλαγή ή με έκπτωση. Παράλληλα, για τα περιοδικά κάθε εκδότη υπάρχουν οι όροι υποστήριξης. Καθώς το ευρετήριο αυτό βασίζεται στους καταλόγους περιοδικών που έχουν προμηθεύσει τη Μονάδα οι εκδότες για το έτος 2021, δεν μπορεί να θεωρηθεί υπεύθυνη η Μονάδα στην περίπτωση όπου ο εκδότης/οι εκδότες αποφασίσουν την προσθαφαίρεση τίτλων περιοδικών, μεσούσης της χρονιάς και πριν τη λήξη της συμφωνίας για το έτος. Σε περίπτωση τέτοιας απόκλισης, ο συγγραφέας έχει το δικαίωμα να επικοινωνήσει με την Μονάδα για ενημέρωση και υποστήριξη (EESC, 2022).

Η βιβλιοθήκη παρέχει επίσης πρόσβαση σε βιβλία ανοικτής πρόσβασης, καθώς αυτό είναι ένα μοντέλο δημοσίευσης βιβλίων και μονογραφιών σχετικά συχνό στις Ανθρωπιστικές και Κοινωνικές Επιστήμες, από όπου και ξεκίνησε σαν καθεστώς τα τελευταία χρόνια και βρίσκεται ακόμη σε ένα αρχικό στάδιο. Και σε αυτήν την περίπτωση υφίσταται ένα κόστος δημοσίευσης (Book Processing Charges), το οποίο επιβαρύνεται είτε ο συγγραφέας/-εις είτε το ίδρυμά του/τους. Διατίθενται διάφοροι τύποι και μοντέλα δημοσίευσης που έχουν αναπτυχθεί από εμπορικούς εκδότες μέχρι μη κερδοσκοπικές πρωτοβουλίες. Αντίστοιχα για τα βιβλία υπάρχει μια λίστα βιβλίων ανοικτής πρόσβασης στον ιστότοπο του Directory of Open Access Books (DOAB) (EESC, 2022).

5.6 Βιβλιοθήκη Αριστοτέλειου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης

Η Βιβλιοθήκη και Κέντρο Πληροφόρησης (ΒΚΠ) του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου (ΑΠΘ) λειτουργεί ως αυτοτελής και αποκεντρωμένη μονάδα σε επίπεδο διεύθυνσης και ως ενιαία βιβλιοθήκη που περιλαμβάνει την Κεντρική Βιβλιοθήκη και τα παραρτήματά της. Η Κεντρική Βιβλιοθήκη βρίσκεται στο κέντρο της πανεπιστημιούπολης και περιέχει σειρά συλλογών ενώ παράλληλη προσφέρει και διάφορες υπηρεσίες στο ακαδημαϊκό προσωπικό αλλά και τους φοιτητές του ΑΠΘ. Ένα παράρτημα της Κεντρικής βιβλιοθήκης είναι το Ιδρυματικό Καταθετήριο Επιστημονικών Εργασιών (ΙΚΕΕ). Ο σκοπός του ΙΚΕΕ είναι η συγκέντρωση, διαφύλαξη και διάδοση σε ψηφιακή μορφή ολόκληρης της ερευνητικής παραγωγής του διδακτικού και ερευνητικού προσωπικού του Α.Π.Θ. μέσω μιας μόνιμης και σταθερής βάσης δεδομένων, η πρόσβαση στις ψηφιακές συλλογές του ΑΠΘ μέσω ενός ενιαίου προγράμματος διεπαφής (interface), η διεύρυνση της πρόσβασης, χρήσης και επιρροής της ερευνητικής παραγωγής του ΑΠΘ σε τοπικό και διεθνές επίπεδο (ΑΠΘ, 2021).

Η πολιτική που διέπει το ΙΚΕΕ στηρίζεται σε πυλώνες πολιτικής περιεχομένου, κατάθεσης, πνευματικών δικαιωμάτων.

Ως προς την πολιτική περιεχομένου, (α) το ΙΚΕΕ συγκεντρώνει, διαφυλάττει και διαδίδει κάθε είδους υλικό και τεκμήριο που σχετίζεται με την επιστημονική παραγωγή του ΑΠΘ για εκπαιδευτικούς και ερευνητικούς σκοπούς, διασφαλίζοντας παράλληλα το μη κερδοσκοπικό του χαρακτήρα, (β) δέχεται τις εργασίες μόνο που έχουν παραχθεί από μέλη της ακαδημαϊκής κοινότητας του ΑΠΘ ή στις οποίες τουλάχιστον ένα μέλος της ακαδημαϊκής κοινότητας του ΑΠΘ έχει συμμετάσχει στην εκπόνηση τους, (γ) δέχεται μόνο εργασίες με επιστημονικό, ερευνητικό ή καλλιτεχνικό περιεχόμενο, (δ) δέχεται τεκμήρια προς κατάθεση που μπορεί να είναι άρθρα που έχουν δημοσιευθεί ή πρόκειται να δημοσιευθούν σε ελληνικά ή ξενόγλωσσα περιοδικά, εισηγήσεις συνεδρίων, αδημοσίευτες έρευνες (working papers, technical reports), αποτελέσματα ερευνητικών προγραμμάτων, διδακτορικές διατριβές και μεταπτυχιακές ή διπλωματικές εργασίες, online journals που εκδίδονται με ευθύνη μελών ΑΠΘ,

κεφάλαια βιβλίων ή βιβλία, πίνακες παρατηρήσεων/δεδομένων, συλλογές πολυμέσων (multimedia collections) κ.ά. (IKEE, 2022).

Ως προς την πολιτική κατάθεσης του ΙΚΕΕ, αυτή δύναται να γίνει μόνο από μέλη της ακαδημαϊκής κοινότητας του ΑΠΘ και είναι υποχρεωτική για κάθε επιστημονική εργασία, ενώ οφείλει να συνοδεύεται από δήλωση έγκρισης ηλεκτρονικής δημοσίευσής της. Το επιστημονικό (διδακτικό/ερευνητικό) προσωπικό του ΑΠΘ καταθέτει τις επιστημονικές του εργασίες στην αντίστοιχη υπηρεσία της Κεντρικής Βιβλιοθήκης σε οποιαδήποτε ψηφιακή μορφή. Εάν υπάρχουν εργασίες για τις οποίες η πολιτική της ανοικτής πρόσβασης έρχεται σε σύγκρουση με τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας τρίτων (π.χ. εκδοτών), θα διατίθενται μόνο τα βιβλιογραφικά δεδομένα (π.χ. τίτλος, περίληψη, κ.λπ.) και η ηλεκτρονική διεύθυνση του τεκμηρίου, όπου είναι εφικτό, για το χρονικό διάστημα κατά το οποίο ισχύουν οι περιοριστικοί όροι (IKEE, 2022).

Σε περίπτωση που κατατίθεται υλικό στο οποίο ισχύει εμπάργκο ανοικτής πρόσβασης (π.χ. κεφάλαια βιβλίων), θα διατίθενται μόνο τα βιβλιογραφικά δεδομένα του, ενώ το πλήρες κείμενο θα διατίθεται μόνο κατόπιν άδειας του συγγραφέα. Αν ένα μέλος ΔΕΠ/ερευνητής πάψει να είναι μέλος της ακαδημαϊκής κοινότητας του ΑΠΘ, οι εργασίες που είχε εκπονήσει, μέχρι τη στιγμή της αποχώρησής του, παραμένουν στο ΙΚΕΕ του ΑΠΘ, ενώ προηγούμενες εκδόσεις εργασιών που κατατέθηκαν προηγούμενα στο ΙΚΕΕ, δεν αποσύρονται και δεν αντικαθίστανται από νεότερες εκδόσεις τους που θα κατατεθούν. Για την αποφυγή σύγχυσης ένα υδατογράφημα «προ-δημοσίευση» θα υπάρχει στην πρώτη σελίδα της εργασίας. Οι συγγραφείς ενθαρρύνονται να καταθέτουν νέες εκδόσεις ως ξεχωριστές εργασίες.

Η ευθύνη της λειτουργίας του ΙΚΕΕ ανήκει στην Επιτροπή Εποπτείας του Συστήματος Βιβλιοθηκών του ΑΠΘ.

Σημαντικό είναι να τονιστεί πως οι εργασίες που κατατίθενται στο ΙΚΕΕ δεν αξιολογούνται από καμία επιστημονική επιτροπή του Καταθετηρίου, οπότε η εγκυρότητα και η αυθεντικότητα τους υπόκεινται μόνο στην ευθύνη των συγγραφέων τους.

Σύμφωνα με την πολιτική θεμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας του ΙΚΕΕ, η Βιβλιοθήκη ελέγχει για το καθεστώς των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας

των εργασιών που κατατίθενται με βάση την πολιτική που ακολουθεί κάθε περιοδικό, ενώ η πολιτική των περιοδικών βρίσκεται κατατεθειμένη στην Academic Journal Policy Database (University of Cincinnati, 2003) και στο SHERPA/RoMEO (University of Nottingham), για να είναι διαθέσιμη προς έλεγχο. Για τις επιστημονικές εργασίες που έχουν κατατεθεί στο ΙΚΕΕ, τα πνευματικά τους δικαιώματα ανήκουν είτε στον/στους συγγραφείς τους ή εάν έχουν ήδη παραχωρηθεί από τον/τους συγγραφείς αυτών, σε τρίτα πρόσωπα (π.χ. εκδότες). Εάν ο/οι συγγραφέας/είς έχουν διαθέσει τις ερευνητικές τους εργασίες στο ΙΚΕΕ, δικαιούνται να δημοσιεύσουν την εργασία τους με την παρούσα ή με διαφορετική μορφή στο μέλλον.

Όσον αφορά την πολιτική δεδομένων και μεταδεδομένων του ΙΚΕΕ, ο οποιοσδήποτε μπορεί να έχει πρόσβαση στα βιβλιογραφικά δεδομένα και στο πλήρες κείμενο των τεκμηρίων (με την προϋπόθεση πως αυτό επιτρέπεται από τα πνευματικά δικαιώματα), χωρίς χρέωση-δωρεάν και να χρησιμοποιήσει τα βιβλιογραφικά δεδομένα χωρίς να απαιτείται προηγούμενη άδεια από το ΙΚΕΕ, εφόσον η χρήση αφορά μη κερδοσκοπικό ή εμπορικό σκοπό. Όμως ο/οι χρήστες οφείλουν να αναφέρουν την πηγή ανάκτησης (πρωτογενή) των δεδομένων ή αλλιώς να δημιουργήσει/σουν σύνδεσμο σε αυτά.

Επιτρέπεται η αναπαραγωγή, αναδημοσίευση, μετάφραση ή διασκευή μέρους ή του συνόλου των τεκμηρίων σε οποιαδήποτε μορφή ή μέσο μόνο για προσωπική έρευνα, μελέτη και εκπαιδευτικούς σκοπούς, μη κερδοσκοπικούς ή εμπορικούς, χωρίς προηγούμενη άδεια από το ΑΠΘ, με την προϋπόθεση: α) να αναφέρονται ο/οι συγγραφέας/είς, ο τίτλος, τα πλήρη βιβλιογραφικά στοιχεία β) να υπάρχει σύνδεσμος (link) ή URL διεύθυνση της πρωτογενούς πηγής. Για την εμπορική εκμετάλλευση των τεκμηρίων σε οποιαδήποτε μορφή ή μέσο, απαιτείται η προηγούμενη επίσημη άδεια από τον κάτοχο των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας.

Σε περίπτωση ανάκτησης των βιβλιογραφικών δεδομένων και του πλήρους κειμένου των τεκμηρίων μέσω μηχανών αναζήτησης, αυτό επιτρέπεται μόνο για προσωρινή χρήση, ενώ εάν ανακτηθούν για μόνιμη χρήση, τότε απαιτείται η προηγούμενη γραπτή και επίσημη άδεια από το ΑΠΘ και τον κάτοχο των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας.

Οι μορφές στις οποίες μπορούν να διατίθενται οι εργασίες είναι είτε η μορφή Adobe PDF format ή άλλη δόκιμη μορφή ανάλογα με τα είδη του υλικού (π.χ. ήχος, video, κ.λπ.) (IKEE, 2022).

Σχετικά με την πολιτική του IKEE για την καταχώρηση και συντήρηση, το IKEE δεσμεύεται πως θα καταβάλει τις μέγιστες προσπάθειες για την εξασφάλιση μίας κεντρικής και μόνιμης βάσης δεδομένων, που θα διατίθεται συνεχώς και θα προσφέρει πρόσβαση στο ψηφιακό της υλικό, φροντίζοντας παράλληλα την πολιτική συντήρησης του υλικού (preservation techniques), να παρέχει ενημέρωση ως προς σημαντικές αλλαγές στο περιεχόμενο όπως π.χ. format migration, στο ακαδημαϊκό σύνολο, να παρέχει την άμεση και ικανοποιητική πρόσβαση σε τοπικό και παγκόσμιο επίπεδο, να χρησιμοποιεί τα διεθνή πρότυπα καταχώρησης και αποθήκευσης των βιβλιογραφικών δεδομένων και τεκμηρίων και να συμβαδίζει ακολουθώντας το καθεστώς δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας των εργασιών (IKEE, 2022).

Στην πολιτική του IKEE για πιθανή απόσυρση ή μη αποδοχή, δίνεται το δικαίωμα στο καταθετήριο να μην καταχωρεί εργασίες εφόσον δεν διατίθενται σε μορφή που μπορεί να αποθηκευτεί ή να υποστηριχθεί. Επιπλέον, το IKEE διατηρεί το δικαίωμα της μη καταχώρησης εργασιών που κατατίθενται σε μορφή που δεν μπορεί να αποθηκευτεί στη βάση δεδομένων. Επίσης, το αποθετήριο διατηρεί το δικαίωμα της μη καταχώρησης ή και απόσυρσης εργασιών στις παρακάτω περιπτώσεις.

Καθώς το IKEE ακολουθεί αυστηρή πολιτική ενάντια σε περιπτώσεις αποδεδειγμένης παραβίασης των πνευματικών δικαιωμάτων ή λογοκλοπής εργασιών, ή παρουσιάζουν νοθευμένη έρευνα ή εν γένει έχουν νομικά ζητήματα και αποδεδειγμένες παραβιάσεις, οι εργασίες που είναι ήδη κατατεθειμένες αποσύρονται από τη βάση. Για να υπάρχει όμως ιστορική καταγραφή, τέτοιες αλλαγές μπορούν να εντοπιστούν με τη μορφή σημείωσης στο αντίστοιχο πεδίο των μεταδεδομένων. Επειδή σε τέτοιες εργασίες μπορεί να έχει γίνει αναφορά (cited) από άλλους, στη θέση του view document link θα υπάρχει δήλωση απόσυρσης.

Το IKEE διατηρεί το δικαίωμα της αλλαγής της πολιτικής του στο μέλλον εφόσον οι περιστάσεις το απαιτήσουν. Το δικαίωμα κατάθεσης εργασιών παρέχεται μόνο

στα μέλη της ακαδημαϊκής κοινότητας του Α.Π.Θ. που έχουν υποστηρίξει (sponsored) ή συμμετάσχει στην παραγωγή των επιστημονικών εργασιών που πρόκειται να κατατεθούν στο ΙΚΕΕ. Το υλικό που κατατίθεται πρέπει να αφορά εργασίες με ακαδημαϊκή, καλλιτεχνική ή ερευνητική κατεύθυνση και όχι εφήμερο υλικό. Η κατάθεση των επιστημονικών εργασιών γίνεται με δύο (2) τρόπους:

1. Δημοσιεύσεις (άρθρα, βιβλία, πολυμεσικό και λοιπό υλικό). Η κατάθεση κάθε τεκμηρίου γίνεται ηλεκτρονικά με τη μέθοδο της αυτοαρχειοθέτησης (self archiving) σε δύο στάδια: Είσοδος και ταυτοποίηση χρήστη μέσω εγγραφής με χρήση του ιδρυματικού email και του password, την καταχώρηση εργασίας με υποβολή και συμπλήρωση περιγραφής της εργασίας σας, επισύναψης του πλήρους κειμένου και επιλογή μίας εκ των αδειών χρήσης Creative Commons. Με την ολοκλήρωση της υποβολής μιας εργασίας, ένας αριθμός αναφοράς επιβεβαιώνει την επιτυχή κατάθεσή του στο ΙΚΕΕ.
2. Διατριβές & Μεταπτυχιακά. Η κατάθεση Μεταπτυχιακών / Διδακτορικών και Πτυχιακών Εργασιών γίνεται με προσωπική επίσκεψη στην Κεντρική Βιβλιοθήκη (ΙΚΕΕ, 2022).

Κεφάλαιο 6. Συζήτηση – Συμπεράσματα – Μελλοντικές επεκτάσεις

6.1 Ανακεφαλαίωση

Η εργασία είχε σαν σκοπό την επισκόπηση της διεθνούς βιβλιογραφίας αναφορικά με την ανοικτή πρόσβαση, την παρουσίαση των πολιτικών των ξένων βιβλιοθηκών ως προς την ανοικτή πρόσβαση και την επισκόπηση των πολιτικών των ελληνικών βιβλιοθηκών και των πρακτικών που ακολουθούνται ως προς το θέμα αυτό. Στα πλαίσια του σκοπού αυτού, έγινε προσπάθεια περιγραφής των πολιτικών ανοιχτής πρόσβασης μεγάλων Πανεπιστημίων του εξωτερικού, κυρίως των ΗΠΑ, του Ηνωμένου Βασιλείου και της Ολλανδίας. Παράλληλα, έγινε προσπάθεια εύρεσης και περιγραφής των πολιτικών ανοιχτής πρόσβασης στα Ελληνικά Πανεπιστήμια καθώς και σύγκριση των διαφόρων πολιτικών του εξωτερικού και της Ελλάδας.

Παρουσιάστηκαν οι πολιτικές ανοιχτής πρόσβασης μεγάλων Πανεπιστημίων των ΗΠΑ (Χάρβαρντ, MIT, Πρίνστον, Ουάσινγκτον), Μεγάλης Βρετανίας (Οξφόρδης και Κέιμπριτζ) και Ολλανδίας (Αμστερνταμ). Από τον Ελληνικό χώρο, παρουσιάστηκαν οι πολιτικές ανοιχτής πρόσβασης των Πανεπιστημίων Δυτικής Αττικής, Αριστοτέλειου Πανεπιστημίου και ΕΚΠΑ, καθώς και των βιβλιοθηκών HEAL-Link και ΕΑΑΔ.

Η έρευνα έδειξε αρχικά πως η ανοικτή πρόσβαση είναι ένας σημαντικός πυλώνας για την Ανοικτή Επιστήμη. Φάνηκε όμως πως η μεγάλη ποικιλία μοντέλων ανοιχτής πρόσβασης (πράσινο, χρυσό, πλατινένιο, αδαμάντινο), η ελευθερία στην προσέγγιση που μπορούν να υιοθετήσουν τα ιδρύματα, οι μεγάλες διαφορές σε πόρους (ανθρώπινους και οικονομικούς) έχουν οδηγήσει σε μεγάλες αποκλίσεις μεταξύ των ακαδημαϊκών ιδρυμάτων παγκοσμίως.

6.2 Συζήτηση / Συμπεράσματα

Αρχικά, παρατηρούνται συγκεκριμένες ομοιότητες ανάμεσα στις πολιτικές ανοιχτής πρόσβασης των Πανεπιστημίων του εξωτερικού και των αντίστοιχων

πολιτικών των ιδρυμάτων στην Ελλάδα (εφόσον υφίστανται). Όλες δεσμεύονται πως ο στόχος τους είναι η διάδοση των καρπών της έρευνας του ερευνητικού και ακαδημαϊκού προσωπικού του ιδρύματος κατά το δυνατόν περισσότερο, ώστε το έργο που παράγεται να είναι προσβάσιμο από την επιστημονική κοινότητα παγκοσμίως. Επίσης, οι πολιτικές ανοιχτής πρόσβασης των ιδρυμάτων είναι αναρτημένες στις ιστοσελίδες των βιβλιοθηκών τους, με περαιτέρω συνδέσεις σε λεπτομερέστερα κείμενα που αφορούν τους κανόνες εφαρμογής των πολιτικών αυτών, ενώ παρατηρείται και η ανάρτηση επιμέρους πολιτικών ανά διάφορες σχολές (π.χ. Νομικής, Ιατρικής, Πολυτεχνικής κ.ά.).

Όμως, οι πολιτικές ανοιχτής πρόσβασης των Αμερικανικών ιδρυμάτων ήταν συντομότερες και αναφέρονταν γενικά στις υποχρεώσεις κατάθεσης των έργων από τους συγγραφείς. Αντίθετα, οι αντίστοιχες πολιτικές των Βρετανικών Πανεπιστημίων ήταν εκτενέστερες, έδιναν σαφείς οδηγίες για τον τρόπο με τον οποίο θα επιτυγχάνονταν η ανοιχτή πρόσβαση από το ίδρυμα και περιείχαν και οδηγίες ως προς την πιθανή εκμετάλλευση αποτελεσμάτων έρευνας (για παράδειγμα για έκδοση άδειας ευρεσιτεχνίας) πριν την κατάθεση τους σε αποθετήρια ανοιχτής πρόσβασης, καλύπτοντας με τον τρόπο αυτό το πλήρες φάσμα των πιθανών διαδρομών ενός ερευνητικού έργου και προστατεύοντας το έργο και τον συγγραφέα, αλλά και το ίδρυμα.

Επιπλέον, ενώ τα ξένα ιδρύματα είχαν στο σύνολο τους αναρτημένες πολιτικές ανοιχτής πρόσβασης, στα Ελληνικά Ιδρύματα, αυτό δεν ήταν πάντα ο κανόνας. Οι αντίστοιχες αναρτημένες πολιτικές ανοιχτής πρόσβασης των Ελληνικών ιδρυμάτων υπήρχαν, όχι όμως για το σύνολο των ιδρυμάτων για τα οποία έγινε σχετική αναζήτηση. Έτσι, το Πανεπιστήμιο Αθηνών, δεν έχει ακόμη αναρτημένη μία πολιτική ανοιχτής πρόσβασης στο Ίδρυμα, αν και φαίνεται πως η προσπάθεια αυτή είναι εν τη γενέσει της και το Πανεπιστήμιο επιθυμεί να εισαγάγει και να υιοθετήσει μία τέτοια πολιτική.

Διαφορά παρατηρήθηκε και στο επίπεδο της ποσότητας πληροφοριών στις πολιτικές ανοιχτής πρόσβασης και την παρουσίαση τους, ανάμεσα στα ιδρύματα του εξωτερικού και στα Ελληνικά ιδρύματα. Τα Αμερικανικά Πανεπιστήμια έχουν αναρτημένες τις πολιτικές ανοιχτής πρόσβασης στις ιστοσελίδες τους, μα η περιγραφή τους είναι πιο γενικευμένη και καλύπτει τα θέματα της διάδοσης του

έργου του προσωπικού και των φοιτητών του. Η πολιτική ανοιχτής πρόσβασης του Πανεπιστημίου της Οξφόρδης περιλάμβανε και την προτροπή στους συγγραφείς να αποκτήσουν έναν αριθμό ORCID που να συνδέεται με το Πανεπιστήμιο και θα λειτουργεί σαν αναγνωριστικό του συγγραφέα διασφαλίζοντας την πίστωση του έργου από κάθε άτομο αλλά και τη σύνδεση με το σωστό ίδρυμα. Αντίστοιχη πληροφορία δεν υπήρχε στην πολιτική ανοιχτής πρόσβασης του Πανεπιστημίου Κέιμπριτζ, οπότε πιθανά η πρακτική αυτή να μην είναι γενικευμένη στη Μεγάλη Βρετανία. Σημαντική όμως, είναι η παρατήρηση πως αντίστοιχη αναφορά στην απόκτηση αριθμού ORCID γίνεται και στην πολιτική ανοιχτής πρόσβασης του ΠΑΔΑ, που αποτελεί την πληρέστερη και λεπτομερέστερη πολιτική ανοιχτής πρόσβασης που περιγράφηκε στην εργασία σαν παράδειγμα πολιτικής ανοιχτής πρόσβασης βιβλιοθήκης ενός Ελληνικού Ακαδημαϊκού ιδρύματος ή άλλης βιβλιοθήκης.

Μία ακόμη διαφορά είναι πως σε αρκετά από τα ιδρύματα του εξωτερικού η ανοιχτή πρόσβαση έχει οριστεί σαν απαιτούμενη από το Πανεπιστήμιο και έχει εφαρμοστεί πολλά χρόνια πριν, όπως για παράδειγμα το Πρίνστον, που εφάρμοσε την πολιτική το 2011, το Χάρβαρντ το 2008, MIT το 2009. Τα Βρετανικά Πανεπιστήμια, επίσης εφάρμοσαν πολιτική ανοιχτής πρόσβασης από αρκετά έτη πριν (π.χ. το Κέιμπριτζ το 2013 και η Οξφόρδη το 2018). Μία ενδιαφέρουσα παρατήρηση είναι πως και τα δύο Βρετανικά ιδρύματα των οποίων οι πολιτικές ανοιχτής πρόσβασης παρουσιάστηκαν, αναφέρονταν στις ιστοσελίδες τους σε παλιότερες πολιτικές οι οποίες είχαν επικαιροποιηθεί, ενώ αντίστοιχες αναφορές δεν ήταν ξεκάθαρες στις πολιτικές των Αμερικανικών ιδρυμάτων.

Από την έρευνα φάνηκε πως η Ελλάδα υστερεί στον χώρο της ανοιχτής πρόσβασης με υστέρηση σε σχέση με τα υπόλοιπα κράτη-μέλη της ΕΕ. Σε αναγνώριση, όμως της σημασίας της ανοιχτής πρόσβασης, γίνονται προσπάθειες για την ενσωμάτωση πολιτικών ανοιχτής πρόσβασης στα διάφορα ιδρύματα (για παράδειγμα στο ΕΚΠΑ). Όμως, ο ρυθμός ενσωμάτωσης είναι μάλλον χαμηλός και ποικίλλει, οδηγώντας σε αποκλίσεις από έναν βασικό προσανατολισμό προς την ανοιχτή πρόσβαση.

6.3 Αξιοποίηση και Μελλοντικές επεκτάσεις / Πρακτικές προεκτάσεις της έρευνας

Η έρευνα αποσκοπούσε στην αποτύπωση πολιτικών ανοιχτής πρόσβασης σε ξένα Πανεπιστημιακά Ιδρύματα, στην αποτύπωση ίδιων πολιτικών στα Ελληνικά Ιδρύματα και στη σύγκριση των πολιτικών αυτών μεταξύ τους. πράγματι, η έρευνα πέτυχε σε ένα πρώτο επίπεδο την καταγραφή της κατάστασης των Ελληνικών Ακαδημαϊκών Ιδρυμάτων ως προς την υιοθέτηση πολιτικών ανοιχτής πρόσβασης και παρέχει μία βασική σύγκριση με την υπάρχουσα κατάσταση κυρίως σε μεγάλα Πανεπιστήμια του εξωτερικού. Το σημαντικό εύρημα της εργασίας είναι πως η Ελλάδα στο σύνολο της υστερεί στην εφαρμογή της ανοιχτής πρόσβασης αν και το ενθαρρυντικό στοιχείο είναι πως γίνονται προσπάθειες για την εξάπλωση των πολιτικών ανοιχτής πρόσβασης συνολικά. Αυτό το εύρημα συνιστά και τον μεγαλύτερο περιορισμό για τη χώρα μας, την ενσωμάτωση δηλαδή της ανοιχτής πρόσβασης στα Πανεπιστήμια η οποία είναι ακόμη σε πρώιμο στάδιο. Ενδιαφέρον ήταν το εύρημα πως σε ένα από τα μεγαλύτερα Ιδρύματα της χώρας, το Πανεπιστήμιο Αθηνών, μία τέτοια πολιτική απουσιάζει (αν και καταγράφεται η προσπάθεια αυτήν την περίοδο για τη δημιουργία της).

Μία πρόσφατη έρευνα πραγματοποιήθηκε από τον ΣΕΑΒ για τις αντιλήψεις της ανοιχτής πρόσβασης στα ακαδημαϊκά ιδρύματα. Οι απαντήσεις ελήφθησαν από συμμετέχοντες ερευνητές ηλικίας 40-59 ετών, με εμπειρία άνω των 15 ετών στον χώρο, διαθέτουν μία καλή εικόνα για την ανοιχτή πρόσβαση. Στην έρευνα έλαβαν μέρος και νεότεροι ερευνητές με μικρότερη γνώση πάνω στο θέμα της ανοιχτής πρόσβασης. Πράγματι, ανάμεσα στους νέους ερευνητές μόλις το 17% δήλωσε ότι γνωρίζει τον Πράσινο Δρόμο και το 42% τον Χρυσό Δρόμο. Στην έρευνα καταγράφηκε και η άποψη από μερίδα ερευνητών πως η ανοιχτή πρόσβαση συνιστά συνθήκη προσπέλασης σε επιστημονικό περιεχόμενο παρά μηχανισμό δημοσίευσης.

Ένας εκ των κυριότερων λόγων που Έλληνες ερευνητές επιδιώκει να δημοσιεύσει σε καθεστώς ανοιχτής πρόσβασης είναι για να πετύχει μεγαλύτερη προβολή η δημοσίευση τους και αντίστοιχα να λάβει περισσότερες αναφορές (33-38%) (Φραντζή et al., 2021). Παρόλα αυτά, μόλις το ένα τρίτο εντέλει επιδιώκει να

δημοσιεύσει σε καθεστώς ανοιχτής πρόσβασης. Ανάλογα, ποσοστό περίπου 50% των ερευνητών με >6 έτη ερευνητικής εμπειρίας δεν θεωρεί την Ανοικτή Πρόσβαση ως κριτήριο για τη δημοσίευση των εργασιών του. Ενώ, ένα ποσοστό της τάξεως 35-38% επιδιώκει να δημοσιεύσει με αυτό το καθεστώς. Πρέπει όμως να αναφερθεί, πως ένας σημαντικός παράγοντας για τη δημοσίευση σε ανοιχτή πρόσβαση είναι και ο οικονομικός, καθώς περίπου το 26,6% των ερωτηθέντων δήλωσε πως ένας από τους λόγους που δημοσίευσε σε περιοδικό ανοιχτής πρόσβασης είναι επειδή είχε τα διαθέσιμα κεφάλαια, ενώ ένα μικρότερο ποσοστό λόγω της υποχρεωτικότητας των προγραμμάτων χρηματοδότησης (12,6%) (Φραντζή et al., 2022). Τα κριτήρια και οι εμπειρίες των θετικά προσκείμενων προς την ανοιχτή πρόσβαση ερευνητών, θα μπορούσαν να αναδειχθούν σε συλλογικά κίνητρα για την επιλογή της ανοικτής δημοσίευσης, ειδικά αν συνδεθούν με τις διεθνείς τάσεις για την επικοινωνία της έρευνας που είναι σαφώς υπέρ της ανοιχτής πρόσβασης. Μία λοιπόν αλλαγή στις αντιλήψεις και τις συμπεριφορές των Ελλήνων ερευνητών θα μπορούσαν να κατευθύνουν αλλαγές υπέρ της υιοθέτησης της ανοιχτής πρόσβασης από τα ακαδημαϊκά ιδρύματα της χώρας. Στο πλαίσιο αυτό, η παρούσα έρευνα θα μπορούσε να ωφεληθεί/εμπλουτιστεί σημαντικά, εάν επαναλαμβανόταν σε διάστημα λίγων ετών (2-3) ώστε να γίνει μία σύγκριση με την σημερινή κατάσταση και να είναι δυνατή μία αποτίμηση της προόδου που θα έχει επιτευχθεί έως τότε.

Βιβλιογραφικές Αναφορές

- Abdelrahman, O. H. 2020. Overview of the Principles and Practices of Open Access Publishing, Digital Libraries. In: VANCAUWENBERGH, S. (ed.) *Advancing Open Science*. Interchopen.
- Armbruster, C. 2011. Open Access Policy Implementation: First Results Compared. *Learned Publishing* 24, 1.
- Aronson, B. 2004. Improving online access to medical information for low-income countries *The New England Journal of Medicine*, 350, 966-968.
- Athanasίου, S., Amiridis, V., Gavriilidou, M., Gerasopoulos, E., Dimopoulos, A., Kaklamani, G., Karagiannis, F., Lenaki, K., Likiardopoulos, A., Oikouta, S., Papadopoulou, E. & Psomopoulos, F. 2020. Report Open Access: National Plan for Open Science.
- Austin, E., Milloy, C., Stone, G., Baker, J., Eve, M. & Priego, E. 2013. *Guide to Creative Commons for humanities and social science monograph authors*, OAPEN-UK
- Björk, B. 2012. The hybrid model for open access publication of scholarly articles: A failed experiment? *Journal of the American Society for Information Science and Technology*, 63, 1496-1504.
- Björk, B. & Solomon, D. 2012. Open access versus subscription journals: a comparison of scientific impact. *BMC Medicine*, 10, 73.
- BOAI. 2002. *Budapest Open Access Initiative* [Online]. Available: <https://www.budapestopenaccessinitiative.org/>. Πρόσβαση 2/12/2021 [Accessed].
- Bullinger, H., Gaetgens, P., Henkel, H., Kröll, W., Winnacker, E., Larrouturou, B., Galluzzi, P., Elkana, Y., Guédon, J. C. & Roth, M. 2003. *Berlin Declaration on Open Access to Knowledge in the Sciences and Humanities* [Online]. Available: https://openaccess.mpg.de/67605/berlin_declaration_engl.pdf. Πρόσβαση 2/12/2021 [Accessed].
- Duffy, M. 2000. The internet as a research and dissemination resource. *Health Promotion International*, 15, 349-353.
- EESC. 2022. *EESC- Επιστημονική Επικοινωνία - Scholarly Communication* [Online]. Available: <https://scholarly.heal-link.gr/openaccess/>. Προσπέλαση 12/2/2022 [Accessed].
- Goldsmiths, G. 2017. Critical Issues in Open Access and Scholarly Communications. In: LONDON, U. O. (ed.). London, UK.
- Harnad, S. 2003. *What is Open Access*. Available: <http://www.eprints.org/openaccess/>. Πρόσβαση 12/12/2021.
- HEAL-Link. 2022. *HEAL-Link. Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών* [Online]. Available: <https://www.heal-link.gr/%cf%80%ce%bb%ce%b7%cf%81%ce%bf%cf%86%ce%bf%cf%81%ce%af%ce%b5%cf%82-%ce%b9%cf%83%cf%84%ce%bf%cf%81%ce%b9%ce%ba%cf%8c/>. Προσπέλαση 12/2/2022 [Accessed].
- HMS, H. M. S. 2018. *Harvard Medical School Open Access Policy* [Online]. Available: <https://osc.hul.harvard.edu/policies/hms/>. Προσπέλαση 13/1/2022. [Accessed].
- IKEE. 2022. *Πολιτική διαχείρισης IKEE* [Online]. Available: [https://www.lib.auth.gr/el/%CF%80%CE%BF%CE%BB%CE%B9%CF%](https://www.lib.auth.gr/el/%CF%80%CE%BF%CE%BB%CE%B9%CF%80%CE%BB%CE%B7%CF%81%CE%BF%CF%86%CE%BF%CF%81%CE%AF%CE%B5%CF%82-%CE%B9%CF%83%CF%84%CE%BF%CF%81%CE%B9%CE%BA%CF%8C/)

- [84%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CE%B4%CE%B9%CE%B1%CF%87%CE%B5%CE%AF%CF%81%CE%B9%CF%83%CE%B7%CF%82-%CE%B9%CE%BA%CE%B5%CE%B5.](#)
 Προσπέλαση 8/2/2022 [Accessed].
- Kienc, W. 2015. *Green OA vs. Gold OA: Which one to choose?* . Available: <https://openscience.com/green-oa-vs-goldoa-which-one-to-choose/>.
 Πρόσβαση 26/12/2021.
- Look, H. 2004. Open access: Look both ways before crossing. *Serials: The Journal for The Serials Community*, 17, 217-223.
- Metcalfe, J. S. 2002. Knowledge of growth and the growth of knowledge. *Journal of Evolutionary Economics*, 12, 3-15.
- MIT. 2009. *MIT Faculty Open Access Policy* [Online]. Available: <https://libraries.mit.edu/scholarly/mit-open-access/open-access-policy/>. Προσπέλαση 13/1/2022 [Accessed].
- Morris, M. & Ogan, C. 1996. The Internet as Mass Medium. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 1, 0-0.
- Øgland, P. 2020. Publish or Perish: The Gamification of Academic Life. In: *Implementing Lean ISO 9001 in Public Administration*. Lulu Press.
- Princeton 2011. *Office of the Dean of Faculty. Open Access policy*. [Online] Available: <https://dof.princeton.edu/policies-procedure/policies/open-access>
 Πρόσβαση 9/12/2021 [Accessed].
- Rubow, L., Shen, R. & Schofield, R. 2015. *Understanding Open Access: When, Why, & How to Make Your Work Openly Accessible*
- Salager-Meyer, F. 2012. The open access movement or "edemocracy"1: Its birth, rise, problems and solutions. *Iberica*, 24, 55-73.
- Shrestha, J. 2021. Predatory journals as threats to the academic publishing: a review. *Journal of Agriculture and Natural Resources*, 4, 1-10.
- Singh, S. & Remenyi, D. 2016. Researchers Beware of Predatory and Counterfeit Journals: Are Academics Gullible? . *The Electronic Journal of Business Research Methods*, 1, 50-59.
- Stix, G. 1994. The spread of write. Trends on scientific communication. *Scientific American* 271, 106-111.
- Suber, P. 2009. *Timeline of the open access movement* [Online]. Available: <http://www.earlham.edu/~peters/fos/timeline.htm>. Πρόσβαση 9/12/2021 [Accessed].
- Suber, P., Brown, P., Cabell, D., Cohen, B., Delamothe, T., Eisen, M., Grivell, L., Guédon, J. C., Hawley, R. S., Johnson, R., Kirschner, M., Lutzker, A., Marincola, E., Rubin, G., Siegel, V. & Watson, L. 2003. *The Bethesda Statement on Open-Access Publishing*. [Online] Available: <https://www.ouvri.lascience.fr/bethesda-statement-on-open-access-publishing/> Προσπέλαση 9/2/2022. [Accessed].
- Swan, A. 2005. Open Access Briefing Paper. *JISC* [Online]. Available: <http://eprints.soton.ac.uk/id/eprint/261005>. Πρόσβαση 26/12/2021.
- Swan, A., Willmers, M. & King, T. 2014. Costs and Benefits of Open Access: A Guide for Managers in Southern African Higher Education [Internet]. Available: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.899.9086&rep=rep1&type=pdf>. Πρόσβαση 27/12/2021.
- UoAmsterdam. 2022. *Open Access Publishin* [Online]. Available: <https://uba.uva.nl/en/support/research/open-access/open->

- [access.html?cb#1-Towards-100-open-access](#). Προσπέλαση 9/2/2022. [Accessed].
- UoC. 2021. *Cambridge Open Access Publications Policy Framework- The University's Open Access Publications Policy Framework* [Online]. Available: <https://www.openaccess.cam.ac.uk/cambridge-open-access-policy>. Προσπέλαση 22 Ιανουαρίου 2022 [Accessed].
- UoO. 2018. *University of Oxford Open Access Publications Policy*. [Online]. Available: <https://openaccess.ox.ac.uk/openaccess/wp-content/uploads/sites/2/2018/03/University-of-Oxford-OA-Publications-Policy-01-03-2018.pdf>. Προσπέλαση 19/1/2022 [Accessed].
- UoW. 2017. *Open Access Policy of the Association of Librarians of the University of Washington* [Online]. Available: <https://www.lib.washington.edu/scholpub/open-access/aluw-policy>. Προσπέλαση 13 Ιανουαρίου 2022 [Accessed].
- ΑΠΘ. 2021. *Υπηρεσίες ανάδειξης πνευματικής παραγωγής ΑΠΘ* [Online]. Available: <https://www.lib.auth.gr/el/%CF%85%CF%80%CE%B7%CF%81%CE%B5%CF%83%CE%AF%CE%B5%CF%82-%CE%B1%CE%BD%CE%AC%CE%B4%CE%B5%CE%B9%CE%BE%CE%B7%CF%82-%CF%80%CE%BD%CE%B5%CF%85%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE%CF%82-%CF%80%CE%B1%CF%81%CE%B1%CE%B3%CF%89%CE%B3%CE%AE%CF%82-%CE%B1%CF%80%CE%B8>. Προσπέλαση 10/2/2022 [Accessed].
- ΕΑΔΔ. 2018. *Εθνικό Αρχείο Διδακτορικών Διατριβών* [Online]. Available: <https://www.didaktorika.gr/eadd/about/v.2.1/22.06.2021>. Προσπέλαση 31/01/2022 [Accessed].
- ΕΑΔΔ. 2022. *Σύστημα Ηλεκτρονικής Κατάθεσης Εθνικού Αρχείου Διδακτορικών Διατριβών* [Online]. Available: <https://phdms.ekt.gr/phdms/about/aboutPhdms>. Προσπέλαση 31/1/2022 [Accessed].
- ΕΚΠΑ. 2021. *Ανοικτή Επιστήμη - Πολιτικές - Ευρωπαϊκή Ένωση και UNESCO* [Online]. Available: <http://www.lib.uoa.gr/anoikti-epistimi/ti-einai-anoikti-epistimi/politikes.html>. Προσπέλαση 19/2/2022 [Accessed].
- ΠΑΔΑ. 2020. *Πολιτική Ανοικτής Πρόσβασης του ΠΑΔΑ* [Online]. Available: <https://www.uniwa.gr/to-panepistimio/politikes-kanonismoi-diadikasies/politiki-anoiktis-prosvasis-toy-panepistimioy-dytikis-attikis/>. Προσπέλαση 12/2/2022 [Accessed].
- ΣΕΑΒ. 2019. *Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών. Διακήρυξη για την Ανοικτή Πρόσβαση στην Ελλάδα* [Online]. Available: <https://www.heal-link.gr/%CE%B4%CE%B9%CE%B1%CE%BA%CE%AE%CF%81%CF%85%CE%BE%CE%B7-%CE%B3%CE%B9%CE%B1-%CF%84%CE%B7%CE%BD-%CE%B1%CE%BD%CE%BF%CE%B9%CF%87%CF%84%CE%AE-%CF%80%CF%81%CF%8C%CF%83%CE%B2%CE%B1%CF%83%CE%B7-%CF%83%CF%84/>. Προσπέλαση 29/1/2022 [Accessed].
- Φραντζή, Μ., Σαλαμούρα, Α. & Τσάκωνας, Γ. 2022. *Η Ανοικτή Πρόσβαση στην Ελλάδα: αντιλήψεις στα ακαδημαϊκά ιδρύματα* [Online]. Available: <https://scholarly.heal-link.gr/openaccessperceptions>. [Accessed].

